

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. David Vincík

Adhezní řízení

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Tematický okruh: Trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 29. 6. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 365 177 znaků včetně mezer.

Mgr. David Vincík

V Lounech dne 29. 6. 2021

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl vyjádřit své díky prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., a to za ochotu při vedení této práce, stejně jako za jeho podněty, poznatky a odborné připomínky.

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	9
1. Poškozený	13
1. 1. Vymezení pojmu „poškozený“	13
1. 1. 1. Pozitivní vymezení pojmu „poškozený“	13
1. 1. 2. Negativní vymezení poškozeného	14
1. 2. Postavení poškozeného v trestním řízení	15
1. 3. Rozlišení poškozených dle práva žádat náhradu způsobené újmy a jejich práva	17
1. 4. Oběť trestného činu a zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů	20
1. 4. 1. Oběť trestného činu a rozdíl mezi obětí a poškozeným	20
1. 4. 2. Práva obětí trestných činů	21
2. Poškozený v mezinárodní a evropské právní úpravě	26
2. 1. Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci	26
2. 2. Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů a navazující dokumenty	28
2. 2. 1. Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů	28
2. 2. 2. Doporučení rady Evropy vztahující se k osobě oběti trestného činu	30
2. 3. Oběť v právu Evropské Unie	32
3. Adhezní řízení	38
3. 1. Pojem a význam adhezního řízení	38
3. 2. Specifika adhezního řízení	39
4. Subjekty adhezního řízení	41
4. 1. Poškozený jako subjekt adhezního řízení	41
4. 1. 1. Fyzická osoba	41
4. 1. 2. Zákonné zastoupení a opatrovnictví poškozeného – fyzická osoba	43

4. 1. 3. Zmocněnec poškozeného.....	45
4. 1. 4. Společný zmocněnec	50
4. 1. 5. Právní nástupci poškozeného.....	53
4. 1. 6. Právnícká osoba jako poškozený a její zastoupení.....	55
4. 1. 7. Pojišťovna jako subjekt adhezního řízení.....	58
4. 2. Osoba, proti které je vedeno trestní řízení.....	59
5. Nároky poškozeného v adhezním řízení.....	62
5. 1. Škoda	62
5. 1. 1. Pojem škody	62
5. 1. 2. Způsob a rozsah náhrady majetkové škody.....	64
5. 2. Nemajetková újma.....	67
5. 2. 1. Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy	69
5. 2. 2. Náhrada nemajetkové újmy na přirozených právech člověka.....	70
5. 2. 3. Náhrada nemajetkové újmy při újmě na zdraví.....	72
5. 2. 4. Problematika náhrady „ <i>bolestného</i> “ a tzv. „ <i>další nemajetkové újmy</i> “	74
5. 2. 5. Způsob a rozsah náhrady bolestného, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy a Metodika Nejvyššího soudu	80
5. 2. 6. Náhrady reflexní újmy dle ustanovení § 2959 občanského zákoníku.....	82
5. 3. Bezdůvodné obohacení.....	88
6. Průběh adhezního řízení	92
6. 1. Návrh poškozeného a jeho náležitosti	92
6. 1. 1. Uplatnění nároku poškozeným	92
6. 1. 2. Uplatnění nároku vůči konkrétní osobě.....	92
6. 1. 3. Včasné uplatnění nároku poškozeného.....	93
6. 1. 4. Specifikování nároku poškozeného co do důvodu a výše	95
6. 2. Nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení dle § 206 odst. 3 a 4 trestního řádu	98
6. 3. Podmínky rozhodnutí o nároku poškozeného	102

6. 4. Uložení povinnosti obžalovanému hradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení (rozhodnutí dle § 228 trestního řádu).....	103
6. 4. 1. Podmínky přiznání nároku poškozenému.....	103
6. 4. 2. Zákonné překážky bránící přiznání nároku poškozenému	104
6. 4. 3. Promlčení nároku poškozeného.....	106
6. 4. 4. Povinnost soudu uložit obžalovanému povinnost k náhradě škody a vydání bezdůvodného obohacení	108
6. 4. 5. Výrok soudu o uložení povinnosti obžalovanému hradit způsobenou újmu	109
6. 5. Odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 trestního řádu	113
7. Opravné prostředky v adhezním řízení.....	117
7. 1. Řádné opravné prostředky	117
7. 2. 1. Odvolání	117
7. 2. 2. Odpor.....	121
7. 2. Mimořádné opravné prostředky	123
7. 2. 1. Dovolání	123
7. 2. 2. Stížnost pro porušení zákona.....	126
7. 2. 3. Obnova řízení	129
8. Vykonatelnost a vymahatelnost nároku poškozeného.....	131
9. Odklony a adhezní řízení.....	133
9. 1. Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	134
9. 2. Narovnání	138
9. 3. Dohoda o vině a trestu.....	140
9. 4. Odstoupení od trestního stíhání	144
Závěr.....	147
Seznam použitých zdrojů.....	153
Abstrakt	163

Klíčová slova	164
Abstract.....	165
Key words.....	166

Seznam použitých zkratek

trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
občanský soudní řád	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
zákoník práce	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
z. s. v. m.	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
exekuční řád	Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti
Sb. rozh. tr.	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek – rozhodnutí ve věcech trestních
Sb. rozh. obč.	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek – rozhodnutí ve věcech občanských
Sb. n. a u.	Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Sb.	Sbírka zákonů České republiky
ÚS	Ústavní soud
OSN	Organizace spojených národů

Úvod

Právní úprava týkající se osoby poškozeného, jeho práv, nároků vzniklých v důsledku spáchání trestného činu a způsobu, kterým se může poškozený těchto práv domoci, tvoří v českém právním systému nedílnou součást trestního procesu. Nutnost této úpravy vychází ze skutečnosti, že v důsledku spáchání trestného činu může v mnoha případech dojít ke vzniku újmy majetkového či nemajetkové charakteru, a tudíž i ke změně či narušení poměrů konkrétní osoby – konkrétního poškozeného. Slovo „*může*“ uvádím zcela záměrně, neboť újma vzniklá v důsledku spáchání trestného činu nemusí a v mnoha případech také nebude pravidlem (o způsobené újmě nebude obvykle možné hovořit například v případě spáchání trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 nebo trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 trestního zákoníku). Na druhou stranu, pakliže majetková či nemajetková újma určité osobě trestným činem vznikne, je namístě, aby právní řád umožnil prostřednictvím jednotlivých institutů poškozenému řádným způsobem uplatnit svá práva a domoci se tak spravedlivé náhrady. Pokud pak budeme hovořit konkrétně o nárocích poškozeného na náhradu způsobené újmy, bude je tento uplatňovat právě v adhezním řízení.¹

Na úplný začátek bych si dovolil krátké zamyšlení nad předmětem trestního řízení a nad postavením poškozeného v něm. Právní věda obecně rozlišuje předmět trestního řízení v užším a širším smyslu. Zatímco předmětem trestního řízení v užším smyslu můžeme rozumět zjištění skutku, zjištění jeho pachatele, posouzení skutku z hlediska trestního práva hmotného, uložení trestu nebo ochranného opatření a případně také rozhodnutí o některé z forem odklonů, předmětem trestního řízení v širším smyslu je rovněž rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, pakliže byl tento nárok včas a řádně uplatněn a konečně také objasnění okolností, které vedly k trestné činnosti, nebo tuto trestnou činnost umožnily.² Uvedené tak značí, že osobu poškozeného a otázky s ním spojené nelze vnímat jako meritum trestního řízení, neboť právě trestní řízení se na prvním místě přeci jen zabývá spíše otázkami spojenými s osobou obviněného, resp. s osobou pachatele trestného činu, což plyne i z názoru vysloveného Ústavním soudem,

¹ Blíže definice viz kapitola č. 3. 1.

² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 24.

který zakotvení práv poškozeného do trestního řádu chápe toliko jako *beneficium legis* dané zákonodárcem.³ Uvedené však dle mého názoru nemůže osobě poškozeného a otázkám souvisejícím s uplatňováním jeho nároků v adhezním řízení zároveň příliš ubrat na významu, jelikož právě poškozený je mnohdy osobou, do jejíchž poměrů je trestným činem zasaženo nejvíce, a není tak možné, aby tento stál na okraji zájmu trestního procesu, konkrétněji pak na okraji zájmu orgánů činných v trestním řízení, tak, jak tomu někdy bohužel bývá. Výše uvedené je pak také hlavním důvodem, proč jsem si osobu poškozeného a zejména jeho nároky na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení a jejich uplatňování v adhezním řízení zvolil za téma své práce.

I přes to, že jak již bylo naznačeno výše, nelze poškozeného vnímat jako nejvýznamnější subjekt trestního řízení, může právě orientace trestněprávní úpravy na poškozeného a kvalita této právní úpravy značit snahu státu umožnit poškozenému nápravu negativní situace do které se dostal v důsledku spáchání trestné činnosti pachatelem, neboť je to mimo jiné právě stát, který by se měl snažit zajistit, aby právě k páchaní trestné činnosti docházelo co nejméně a pakliže k této trestné činnosti dojde, aby měly osoby touto trestnou činností postižené možnost domoci se nápravy. Tato náprava se může projevit v mnoha ohledech – ať již v pocitu morálního zadostiučinění poškozeného při spravedlivém potrestání pachatele, pocitem bezpečí v případech, kdy je pachateli znemožněno v páchaní trestné činnosti pokračovat, nebo v konkrétnější podobě právě v možnosti poškozeného domoci se vůči pachateli nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Rovněž z tohoto důvodu se tak domnívám, že adhezní řízení má a vždy bude mít v rámci trestního procesu velice důležitou úlohu a je proto na místě se tomuto tématu věnovat.

S ohledem na uvedené bych proto v předkládané rigorózní práci rád pojednal o adhezním řízení v celé jeho šíři, přičemž bych se zejména zaměřil na detailní rozbor jednotlivých právních institutů s adhezním řízením souvisejícími. Tento rozbor pak bude samozřejmě vycházet ze znění jednotlivých právních ustanovení, dále pak ze souvisejících odborných publikací, článků a jiných pramenů a v neposlední řadě pak také z obsáhlé judikatury zejména soudů vyšších stupňů (se zaměřením na judikaturu aktuální). Cílem je pak přinést obsáhlý a úplný obraz adhezního řízení v české právní úpravě spolu se zamyšlením, zda je tato právní úprava dostatečná a způsobilá umožnit

³ Nález č. 104/2008 Sb. n. a u.

poškozenému dosáhnout jeho nároků na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. V případech, kdy v této úpravě shledám určité rezervy či případné nedostatky je pak cílem navrhnout *de lege ferenda* možné změny právní úpravy tak, aby adhezní řízení mohlo co nejrychleji a bez zbytečných překážek směřovat k naplnění svého účelu. Dílčím cílem je pak zamyšlení nad vývojem právní úpravy adhezního řízení v nedávné době a zodpovězení otázky, zda tento vývoj vždy směřuje ke zlepšení postavení poškozeného či nikoliv.

K uvedenému rozboru jsem přistoupil za pomoci metody kritické analýzy jednotlivých institutů adhezního řízení (právě za použití shora uvedených zdrojů a pramenů), na základě které jsem se pokusil poznat skutečný obsah a smysl těchto institutů. Jak již bylo nastíněno výše, tato práce se snaží obsáhnout adhezní řízení komplexním způsobem, bylo proto třeba zvolit holistický přístup a obsáhnout co možná nejširší spektrum jednotlivých institutů adhezního řízení, resp. obecně všechny jeho součásti. Jelikož je pak cílem práce zhodnotit dostatečnost a funkčnost právní úpravy náhrady újmy způsobené trestným činem a jelikož analýza by měla být doplněna syntézou, pokusil jsem se spojit jednotlivé dílčí závěry do uceleného celku, ze kterého jsem následně v závěrečné kapitole práce indukoval závěr (v užším slova smyslu) o tom, zda je právní úprava adhezního řízení dostatečně funkční z hlediska svého primárního účelu a zda se právní úprava vyvíjí spíše ve prospěch či neprospěch poškozeného. Z uvedeného pak vyplývají také předložené návrhy *de lege ferenda*.

Pokud jde o technické a praktické aspekty této práce, je tato systematicky rozdělena do několika částí. První část této práce obsahuje několik úvodních kapitol, které se vztahují zejména k pojmu poškozeného, neboť tento pojem a postavení poškozeného jako takového jsou pro téma práce stěžejní a rovněž k vlastnímu pojmu adhezního řízení. Kapitola týkající se osoby poškozeného pak obsahuje mimo jiné také vymezení pojmu oběti trestného činu tak, jak tento pojem užívá *zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů* (dále jen „*zákon o obětech trestných činů*“) a jeho odlišení od pojmu poškozeného, a to z důvodu jejich poměrně blízké souvislosti a nutnosti zasazení osoby poškozeného do celkového kontextu právní úpravy. Kapitola vztahující se k pojmu adhezního řízení pak vyjma jeho definice obsahuje rovněž pojednání o základních zásadách a smyslu tohoto řízení. Úvodní část je dále doplněna o kapitolu týkající se zasazení osoby poškozeného do mezinárodní a evropské právní úpravy – na tomto místě je třeba upozornit, že mezinárodní ani evropská právní úprava příliš nerozlišuje mezi poškozeným a obětí trestného činu tak, jak to činí česká úprava, nýbrž

ve většině případů používá pojmu „*victim*“, což je důvod, proč má uvedená kapitola vztah právě i k osobě oběti trestného činu.

Další část práce se detailně věnuje subjektům, které se adhezního řízení účastní, pojednává o jednotlivých nárocích, o kterých může být v adhezním řízení rozhodováno, tedy o nárocích na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení, a konečně pojednává také o vlastním průběhu adhezního řízení od okamžiku uplatnění nároku na náhradu způsobené újmy poškozeným, až po okamžik výkonu rozhodnutí, kterým byl některý z nároků poškozenému přiznán. V neposlední řadě obsahuje rigorózní práce také kapitolu věnující se odklonům od trestního řízení, a to jednak proto, že i v rámci odklonů je rozhodováno o nárocích poškozeného, a dále také proto, že právě odklony dominantně souvisí s rozvíjejícím se konceptem restorativní justice, tedy s konceptem soudnictví, který zločin nechápe primárně jako porušení společenského pořádku, nýbrž mimo jiné právě jako škodu způsobenou poškozenému.⁴

Závěrečná část obsahuje shrnutí zjištěných poznatků a rovněž již zmíněné návrhy *de lege ferenda*. Práce pak vychází z právní úpravy ve znění ke dni 1. 5. 2021.

⁴ KARABEC, Z., *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Z., ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8.

1. Poškozený

1. 1. Vymezení pojmu „poškozený“

1. 1. 1. Pozitivní vymezení pojmu „poškozený“

Jak již bylo nastíněno v úvodu, pro téma této rigorózní práce je stěžejní pojem a osoba poškozeného, a to zejména proto, že právě poškozený je hlavním subjektem adhezního řízení. Pojem poškozeného v trestním řízení je legálně vymezen v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, dle kterého se poškozeným rozumí: *„ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.“* Pro úplné vyložení definice poškozeného je rovněž nezbytné vymezit pojmy *„ublížení na zdraví“*, *„majetková škoda“*, *„nemajetková újma“* a *„bezdůvodné obohacení“*, tedy pojmy, které zákon pro vymezení poškozeného užívá. Vzhledem k tomu, že se tato práce zaměřuje zejména na adhezní řízení a nároky v něm uplatňované, tedy právě nároky na náhradu (majetkové) škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení, bude v této části práce pojednáno toliko o pojmu *„ublížení na zdraví“* s tím, že zbývajícím pojmům obsaženým v definici jsou, vzhledem k jejich významu pro tuto práci, věnovány samostatné kapitoly.

Pokud se jedná o pojem *„ublížení na zdraví“*, je třeba tento pojem vnímat ve smyslu ustanovení § 122 trestního zákoníku, dle kterého se jedná o: *„stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařské ošetření.“* Soudní praxe pak v ustálené judikatuře upřesňuje, že nikoliv jen krátkou dobou je třeba rozumět dobu okolo sedmi dní, přičemž dobrým vodítkem, které může usnadnit rozhodování o tom, zda určité zranění dosahuje či nedosahuje intenzity ublížení na zdraví, bude u pracujících poškozených zejména existence alespoň sedmidenní pracovní neschopnosti.⁵ Na druhou stranu, samotná existence pracovní neschopnosti nemůže být kritériem jediným ani rozhodujícím, vždy je rovněž třeba zkoumat i další skutečnosti, jako jsou povaha poruchy zdraví, způsob, jak byla tato způsobena, příznaky, jakými se projevuje, bolestivost zranění a její intenzita či také skutečnost, zda a případně jaké lékařské

⁵ Srov. např. č. 16/1986 Sb. rozh. tr., nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2002, sp. zn. 5 Tdo 775/2002.

ošetření si tato porucha vyžádala.⁶ *A minori ad maius* je pak třeba ublížením na zdraví rozumět i způsobení „*těžké újmy na zdraví*“. Těžká újma na zdraví, tedy pojem, který trestní zákoník využívá např. při vymezení skutkové podstaty trestného činu těžkého ublížení na zdraví dle § 145 trestního zákoníku je definován ve druhém odstavci citovaného ustanovení § 122 trestního řádu, dle kterého se touto rozumí: „*jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění*“. Za těchto podmínek se těžkou újmou rozumí jeden z taxativně vymezených negativních následků, jako zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní schopnosti, poškození důležitého orgánu nebo delší dobu trvající porucha zdraví, přičemž doba, po kterou musí intenzivní obtíže spojené s poruchou zdraví trvat, než dojde k jejich zeslabování, byla ustálenou judikaturou určena na minimálně 6 týdnů.⁷

Pouze závěrem je třeba u definice poškozeného zdůraznit, že ať již k ublížení na zdraví, vzniku majetkové škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení musí vždy dojít trestným činem, tedy uvedené následky musí být v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je obviněný stíhán, a který je vymezen v žalobním návrhu.⁸

1. 1. 2. Negativní vymezení poškozeného

Ve druhém odstavci ustanovení § 43 trestního řádu je legální definice pojmu poškozeného (pozitivní definice) následně doplněna o definici negativní, kdy: „*za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.*“ Tuto negativní definici lze vnímat jako snahu zákonodárce korigovat široké vymezení pojmu poškozeného⁹, případně jako snahu usměrnit praxi při širokém výkladu pojmu poškozeného a vyjmutí osob, které jsou jednáním obviněného postiženy zprostředkovaně, případně se za poškozené sami bezdůvodně označují.¹⁰

Příkladnou situací, kdy určité osobě nebylo právě s odkazem na nedostatek příčinné souvislosti přiznáno postavení poškozeného se v usnesení vydaném pod sp. zn.

⁶ Srov. např. č. 2/1966 Sb. rozh. tr., nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1407/2015.

⁷ Srov. např. č. 16/1986 Sb. rozh. tr., nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 8 Tdo 1486/2019.

⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 513.

⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 256.

¹⁰ ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 225.

I. ÚS 3683/18 zabýval Ústavní soud, který rozhodl, že orgány činné v trestním řízení postupovaly správně, pakliže právě s odkazem na nedostatek příčinné souvislosti nepřiznaly postavení poškozeného osobě, která uplatnila nárok na náhradu nemajetkové újmy v trestních řízeních vedených pro trestné činy popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 trestního zákoníku. Dle Ústavního soudu musí být příčinná souvislost dána primárně mezi jednáním pachatele a následkem s tím, že pokud lze následek trestného činu vymezit jako porušení nebo ohrožení objektu trestného činu, v příčinné souvislosti se spáchaným trestným činem může být toliko takový následek, který je porušením nebo ohrožením objektu trestného činu. Pakliže je objektem uvedeného trestného činu ochrana společnosti před popíráním, zpochybňováním, schvalováním a ospravedlňováním genocidia, je trestněprávně relevantním následkem tohoto trestného činu ohrožení zmíněného celospolečenského zájmu a jakákoliv jiná újma jednotlivce nemůže být vnímána jako následek, který by byl v příčinné souvislosti s trestným činem, tudíž ani osoba, které měla být újma způsobena, nemůže vystupovat v procesním postavení poškozeného.¹¹

Pouze pro úplnost je také třeba uvést, že oprávnění poškozeného nemůže dle § 44 odst. 1 trestního řádu vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný, neboť není možné, aby se práva obviněného a poškozeného kumulovala u téže osoby, jelikož poškozený vystupuje jako občanskoprávní odpůrce obviněného, který svá práva proti obviněnému vykonává v trestním řízení a jejich zájmy tak jsou protichůdné.¹²

1. 2. Postavení poškozeného v trestním řízení

Dle Ústavního soudu vychází koncepce trestního řízení v České republice ohledně postavení poškozeného z toho, že poškozený je samostatnou stranou řízení s poměrně širokými procesními právy (§12 odst. 6 trestního řádu).¹³ Poškozeného lze označit jako stranu stojící na straně obžaloby, což však neznamená, že by tento ztrácel svou samostatnost a nezávislost, neboť i přes to, že zájmy poškozeného a státního zástupce bývají do určité míry totožné, mohou se v některých případech lišit, především mezi nimi může dojít k rozporu ohledně skutkových okolností, týkajících se například

¹¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2019, sp. zn. I. ÚS 3683/18.

¹² Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 1737/13.

¹³ Nález č. 22/2001 Sb. n. a u.

rozsahu škody, či míry účasti poškozeného na vzniku škody.¹⁴ Lze se však setkat i s názorem, dle kterého jsou nároky poškozeného z hlediska trestního řízení odlišné od nároků státního zástupce a poškozeného je tak třeba vnímat jako stranu, které jde pouze o její individuální prospěch.¹⁵

Skutečnost, že je poškozený nadán poměrně značným rozsahem procesních práv plyne z toho, že se zároveň jedná o subjekt trestního řízení (pojem strana trestního řízení je užší pojem než pojem subjekt trestního řízení), kdy subjektem trestního řízení je třeba rozumět: „*ty činitele, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo ukládá určité procesní povinnosti*“.¹⁶ Procesní práva poškozeného lze pak podle cíle, ke kterému směřují rozdělit do tří kategorií. Tato práva mohou za prvé směřovat k dosažení morální satisfakce spočívající v odsouzení pachatele, za druhé k řešení konfliktu mezi pachatelem trestného činu a poškozeným, jenž byl založen spácháním trestného činu, a konečně k přiznání nároku na náhradu škody¹⁷ (resp. nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení), přičemž právě poslední kategorie práv poškozeného je z hlediska adhezního řízení stěžejní.

Dlužno dodat, že postavení poškozeného může být v některých případech komplikováno skutečností, že tento vystupuje nejen jako strana trestního řízení, ale mnohdy také jako nositel důkazu – vystupuje tedy v procesním postavení svědka.¹⁸ Tato skutečnost může být pro poškozeného komplikací zejména při hlavním líčení, u kterého má vypovídat jako svědek, jelikož v souladu s ustanovením § 209 odst. 1 trestního řádu je třeba dbát na to, aby svědek ještě nevyslechnutý (a tudíž i svědek, který je zároveň poškozeným) nebyl přítomen při výslechu obžalovaného a jiných svědků. Zároveň však má poškozený právo klást se souhlasem předsedy senátu otázky vyslýchaným osobám (§ 215 odst. 1 tr. ř.), což však učinit nemůže, pakliže výslechu (zejména obviněného) není přítomen. Trestní řád pak tento problém žádným způsobem neupravuje, dle Ústavního soudu, který se k obdobné situaci vyjadřoval však: „*vzhledem k účelu trestního řízení a požadavku zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností (§ 2*

¹⁴JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 265.

¹⁵FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T., a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 223.

¹⁶JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 185-186.

¹⁷RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 244.

¹⁸Tamtéž, s. 244.

odst. 5 tr. ř.) převažuje v trestním řízení zájem na stěžovatelově nezkreslené svědecké výpovědi.“ Postup dle § 209 odst. 1 trestního řádu a tudíž i neumožnění poškozenému být přítomen výslechu obviněného tak není zásahem do jeho ústavně garantovaných práv.¹⁹ I přes to, že s uvedeným názorem Ústavního soudu lze do jisté míry souhlasit, domnívám se, že poškozenému by mělo být umožněno uplatnit své právo dle § 215 odst. 1 trestního řádu, a to např. povinností seznámit poškozeného s výpovědí dříve vyslechnutého obviněného a následným umožněním tomuto na tuto výpověď vhodně reagovat. Na druhou stranu, obsah výpovědi svědka by měl být důsledně a kriticky zkoumán, vždy s přihlédnutím k zásadě vztahující se k hodnocení důkazů v jejich souhrnu obsažené v ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu.

1. 3. Rozlišení poškozených dle práva žádat náhradu způsobené újmy a jejich práva

Poškozené lze obecně rozdělit do dvou kategorií – na poškozené disponující právem dle § 43 odst. 3 trestního řádu, tedy na poškozené, kteří mají právo navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, a dále na poškozené, kteří tímto právem nadáni nejsou. Uvedené rozdělení však neznamená, že by rozdíl mezi těmito kategoriemi poškozených spočíval právě a pouze v uvedeném právu uplatnit nárok na náhradu újmy, neboť oproti poškozeným, kteří právem na uplatnění nároku na náhradu újmy nedisponují, jsou poškození, kteří toto právo mají nadáni v návaznosti právě na právo uplatnit nárok na náhradu újmy ještě dalšími procesními právy. Obecně tak lze říci, že uvedené kategorie poškozených se od sebe odlišují právě rozsahem svých procesních práv.

Základní výčet jednotlivých práv poškozených je uveden v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, přičemž se jedná o práva, kterými disponují všichni poškození, tedy ať již poškození s právem na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, tak i poškození bez tohoto práva. Z uvedeného tak plyne, že každý poškozený s právem dle § 43 odst. 3 trestního řádu je zároveň poškozeným dle obecné definice dle § 43 odst. 1 trestního řádu, nikoliv však opačně. Poškození bez práva na uplatnění újmy budou v trestním řízení vystupovat zejména tehdy, pokud byla

¹⁹ Usnesení č. 53/2004 Sb. n. a u.

způsobená újma poškozenému plně nahrazena ještě před zahájením trestního stíhání²⁰, či o něm již bylo rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení tak, jak vyplývá ze znění ustanovení § 44 odst. 3 trestního řádu.

Pokud jde o vlastní výčet práv poškozeného uvedený v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, má tento právo: „*činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů (§ 65), zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.*“ Tento výčet však není ani zdaleka konečný, neboť poškozený ve skutečnosti disponuje mnohem rozsáhlejším katalogem práv. Trestní řád takto všem poškozeným přiznává mimo práva uvedená v citovaném ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu dále např. právo, aby bylo s poškozeným při provádění úkonů trestního řízení jednáno tak, jak vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení a aby byla vždy šetřena jeho osobnost a ústavou zaručená práva (§ 52 tr. ř.), právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka (§ 2 odst. 14 tr. ř.), právo žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu (§ 157a odst. 1 tr. ř.), právo podat v určitých případech opravný prostředek²¹, či právě již výše zmíněné právo klást se souhlasem předsedy senátu vyslychaným osobám otázky (215 odst. 1 tr. ř.).²²

K zabezpečení možnosti řádného využívání práv poškozeného stanovuje trestní řád v ustanovení § 46 trestního řádu povinnost orgánů činných v trestním řízení poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu možnost k jejich uplatnění. Toto poučení je třeba vztáhnout pouze na procesní práva poškozeného, nikoliv na práva hmotněprávní povahy, a to z důvodu zachování ústavní zásady nestrannosti vedení soudního řízení.²³ Orgány činné v trestním řízení tak mohou poškozeného poučit o možnosti připojit se k trestnímu řízení s nárokem na náhradu újmy, nemohou však již poškozenému sdělit, jaké konkrétní hmotněprávní nároky může uplatnit (bolestné, ztížení společenského uplatnění atd.). Trestní řád pak v uvedeném ustanovení § 46

²⁰ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 244 s. 403.

²¹ Jedná se mimo jiné o právo poškozeného podat stížnost proti rozhodnutí policejního orgánu o odložení věci (§ 159a odst. 7 trestního řádu), stížnost proti rozhodnutí státního zástupce o postoupení věci jinému orgánu (§ 171 odst. 2 trestního řádu), nebo v případě odklonů od trestního řízení podat stížnost proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 7 trestního řádu), či stížnost proti rozhodnutí o schválení narovnání (§ 309 odst. 2 trestního řádu). Pokud jde o opravné prostředky, k jejichž podání jsou oprávněni poškození, kteří svůj nárok uplatnili, viz blíže kapitola č. 6.

²² PETŘÍČEK, L. *K postavení poškozeného v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 2002, č. 6-7, s. 62-73.

²³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 551-552.

explicitně zdůrazňuje nutnost upozornění poškozeného na možnost žádat o uspokojení nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení podle zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení, tedy konkrétně o možnosti podat žádost o uspokojení majetkového nároku Ministerstvu spravedlnosti České republiky podle § 8 tohoto zákona. Pakliže je vedeno trestní řízení pro trestný čin, u něhož zákon připouští sjednání dohody o vině a trestu, jsou orgány činné v trestním řízení povinny upozornit poškozeného na skutečnost, že nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení může být uplatněn toliko při prvním jednání o této dohodě. Od 1. 10. 2020 jsou pak orgány činné v trestním řízení v důsledku novelizace citovaného ustanovení § 46 trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. povinny poučit poškozeného též v řízení, ve kterém lze vydat trestní příkaz o možnosti připojit se nárokem na náhradu újmy do okamžiku vydání trestního příkazu. Uvedenou novelou byla naopak zrušena povinnost poučit poškozeného majícího zároveň postavení oběti podle zákona o obětech trestných činů o právech plynoucích tomuto právě z uvedeného zákona. Ačkoliv může absence této poučovací povinnosti působit vůči poškozenému znevýhodňujícím dojmem, pravdou je, že nutnost informovat oběť trestného činu o jejích právech plyne přímo ze zákona o obětech trestných činů a původní znění § 46 trestního řádu, resp. znění poslední věty uvedeného ustanovení tak zákonodárce zřejmě shledal jako nadbytečné, ačkoliv v důvodové zprávě k zákonu 333/2020 Sb., zůstává tato změna nepovšimnuta.

Vlastní uplatnění práv poškozeného je plně závislé na jeho vůli. Dle ustanovení § 43 odst. 5 trestního řádu se poškozený může vzdát svých procesních práv, a to svým výslovným prohlášením vůči orgánu činnému v trestním řízení. Možnost vzdát se svých práv je zákonodárcem poškozenému umožněna zejména z důvodu snahy zajistit, aby poškozený nemusel být vystaven plnění povinností ze strany orgánů činných v trestním řízení spočívajících ve vyrozumívání o jednotlivých úkonech nebo v doručování písemností, což může být poškozeným mnohdy vnímáno negativně.²⁴ Tuto snahu zákonodárce naopak hodnotím pozitivně, jelikož dává poškozenému možnost zajistit, aby nebyl opakovaně konfrontován s mnohdy dozajista velice traumatizujícími zážitky a pocity vzniklými v důsledku spáchání trestného činu.

²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, sněmovní tisk č. 785/0 (3. období, 1998-2002) ze dne 30. 11. 2000 s. 120.

Vzhledem k tomu, že se zmíněné ustanovení § 43 odst. 5 trestního řádu vztahuje opět pouze na procesní práva poškozeného, nemůže se tento vzdát práva na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení, jelikož tyto jsou, jak již bylo zmíněno výše hmotněprávní povahy – poškozený se může vzdát pouze svého práva podat návrh na uplatnění těchto nároků.²⁵ Pokud se poškozený svých práv zákonným způsobem nevzdá, je však i nadále pouze na něm, zda tato v trestním řízení uplatní.

1. 4. Oběť trestného činu a zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

1. 4. 1. Oběť trestného činu a rozdíl mezi obětí a poškozeným

Ačkoliv se tato práce zaměřuje zejména na nároky poškozeného v adhezním řízení, pro zasazení postavení poškozeného do širšího kontextu je důležité zmínit rovněž pojem „*oběť trestného činu*“ a zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, neboť právě pojem oběti s pojmem poškozeného do značné míry souvisí, jelikož v mnoha případech bude osoba vystupující v postavení poškozeného zároveň obětí trestného činu a rovněž proto, že trestní řád na mnoha místech právě na zákon o obětech trestných činů odkazuje.²⁶

Zatímco pojem poškozeného lze označit jako pojem v zásadě procesněprávní, používaný trestním řádem, oběť lze vnímat z vícerozličných pohledů, a to ať již jako pojem kriminologický, kdy lze obětí velice široce rozumět osobu, která byla dotčena trestným činem, tak jako pojem právní.²⁷ Pojem a postavení oběti jsou pak v českém právním řádu upraveny v již zmíněném zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Důvodová zpráva k uvedenému zákonu se pak vyjadřuje k základním a stěžejním rozdílům mezi oběma uvedenými pojmy, tedy mezi pojmy poškozeného a oběti, ze kterých lze vyčíst i smysl a nutnost existence obou těchto pojmů. Dle této důvodové zprávy je tedy zásadní rozdíly třeba spatřovat jednak v tom, že poškozený je stranou trestního řízení s procesními právy a povinnostmi, zatímco oběť je subjektem zvláštní péče poskytované státem, dále v tom, že zatímco poškozenému se nahrazuje újma vzniklá v příčinné souvislosti s trestným činem, u oběti se předchází i druhotné újmě, a

²⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 526.

²⁶ Např. v ustanovení § 43 odst. 4, § 50 odst. 1 či § 51a odst. 2.

²⁷ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 112.

konečně také v tom, že zatímco poškozeným může být z hlediska trestního řádu i jeho právní nástupce, oběť jako subjekt zvláštní péče ze strany státu nemůže svá práva převést vlastním právním jednáním na jinou osobu.²⁸

Vlastní zákonná definice oběti je uvedena v ustanovení § 2 odst. 1 zákona o obětech trestných činů, dle kterého se obětí rozumí: „*fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“ Definice oběti má tak do určité míry obdobnou podobu jako definice poškozeného, vztahuje se však pouze na fyzické osoby, což znamená, že v tomto ohledu je pojem oběti zužující, jelikož poškozeným se může stát jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Pojem oběti je naopak širší v tom smyslu, že zahrnuje okruh osob, kterým „*mělo být*“ trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jejichž úkor se pachatel obohatil, z čehož plyne, že pro postavení oběti není nutné, aby pachatel trestný čin dokonal. Obětí tak bude i osoba, vůči níž či vůči jejímuž majetku trestný čin směřoval, ačkoliv nedošlo k pachatelem zamýšlenému následku či účinku.²⁹ Dle třetího odstavce citovaného ustanovení se pak za oběť považují rovněž příbuzní v pokolení přímém a další osoby blízké primární oběti, byla-li této trestným činem způsobena smrt.

Rozdíl v postavení poškozeného a oběti trestného činu lze pak dle důvodové zprávy shrnout tak, že poškozeným je třeba vnímat především subjekt trestního řízení se všemi procesními právy, které mu trestní řád přiznává s cílem dosáhnout účelu trestního řízení, naopak, pokud jde o oběť, je třeba zdůraznit fakt, že v důsledku trestného činu této vznikla újma, a proto by tato měla být nadána takovými právy, která zajistí, že s obětí bude ze strany státu zacházeno s ohledem na způsobenou újmu a bude jí poskytnuta určitá péče, v některých případech pak i kompenzace újmy.³⁰

1. 4. 2. Práva obětí trestných činů

Zákon o obětech trestných činů přiznává jednotlivým obětem poměrně rozsáhlá práva, a to zejména právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na

²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, sněmovní tisk č. 617/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 27. 2. 2012 s. 39.

²⁹ GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol.: Zákon o obětech trestných činů. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 29

³⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, sněmovní tisk č. 617/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 27. 2. 2012 s. 39.

ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou a právo na peněžitou pomoc.

Pokud jde o právo oběti na poskytnutí odborné pomoci (§ 4 – § 6), rozumí se touto pomoc psychologická, sociální nebo právní, jakož i poskytování právních informací s tím, že tato pomoc může být v některých případech oběti poskytována i zdarma. Pokud jde o právní pomoc, tato je bezplatně poskytována za podmínek a v rozsahu stanoveným jiným (procesním) právním předpisem, za úplatu však mohou tuto poskytovat pouze advokáti. Právní informace pak mohou obětem poskytovat subjekty akreditované dle § 39 a násl. zákona o obětech trestných činů a rovněž také Probační a mediační služba.

Oběť trestného činu má rovněž právo na přístup k informacím, týkající se věci, z níž pramení postavení oběti jako trestného činu (§ 7 – § 13). Povinnost poskytnout oběti příslušné informace i bez její žádosti je dána primárně Policii České republiky nebo policejnímu orgánu, a to hned při prvním kontaktu s touto obětí. Nutno dodat, že tuto skutečnost podrobili kritice Jelínek s Pelcem, dle kterých je právě povinnost Policie České republiky a policejního orgánu předat oběti bez její žádosti velké množství informací již při prvním kontaktu dokonce nejvýraznějším nedostatkem zákona o obětech trestných činů. Vedle toho, že uvedená povinnost znamená pro policejní orgány administrativní zátěž, může se toto informování zcela minout účinkem, neboť oběť často v nevhodnou chvíli zahltní velkým množstvím informací.³¹ V souvislosti s množstvím a formou předávaných informací Jelínek s Pelcem dále dodávají, že: „*Současná standardní poučení sice prošla za dobu účinnosti zákona o obětech trestných činů určitými úpravami, ale stále jde o příliš dlouhé dokumenty, které jsou prakticky pouze kopiemi příslušných paragrafů zákona o obětech, přičemž oběti jsou zpravidla nuceny podepsat každou stranu takového poučení, což rovněž nedává rozumný smysl.*”³² Domnívám se, že shora citované je třeba v souvislosti s informováním obětí trestných činů zdůraznit, neboť se jedná o stále aktuální problém, který by policejní orgány měly vyřešit podstatným zjednodušením obětem předkládaných formulářů.

Vedle Policie České republiky a policejního orgánu pak poskytuje obětem informace rovněž státní zástupce, a to při přijímání oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, dále pak obecní policie, Vojenská

³¹ JELÍNEK, J., PELC, V.: *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. 2015, č. 11, s. 19-23.

³² Tamtéž, s. 19.

policie, Vězeňská služba České republiky a celní úřad, jsou-li tyto prvním kontaktním místem v souvislosti s podáním vysvětlení. Je-li prvním kontaktním místem oběti zdravotnické zařízení poskytující zdravotní péči po spáchání trestného činu, poskytnete této příslušné informace právě poskytovatel zdravotních služeb. Informace jsou oběti poskytovány rovněž subjekty zapsanými v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.

Mezi další (neméně významná) práva oběti patří právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14), právo na ochranu soukromí (§ 15 – § 16) a právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 17 – § 22). Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím se do značné míry realizuje prostřednictvím institutů majících právní základ v právních předpisech odlišných od zákona o obětech trestných činů, který na tyto zákony pouze odkazuje. Zejména se bude jednat o zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky a institut vykázání ze společného obydlí podle § 44 a násl. uvedeného zákona, dále o předběžná opatření vydávaná v občanském soudním řízení, a to ať již předběžné opatření podle ustanovení § 400 zákona o zvláštních řízeních soudních (tzv. „rychlé předběžné opatření“) v případech domácího násilí, nebo o předběžná opatření podle ustanovení § 74 a násl. občanského soudního řádu v jiných věcech. Poskytnout ochranu oběti bude možné i na základě předběžného opatření vydaného v trestním řízení podle trestního řádu, případně i na základě zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Pokud jde o právo na ochranu soukromí oběti, spočívá toto zejména v zákazu zveřejňovat informace umožňující zjištění totožnosti oběti. Na základě žádosti oběti, jejího zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka či důvěrníka se tak osobní údaje výše uvedených osob mohou vést tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby. Na druhou stranu – pakliže je to nutné pro uplatnění práva na obhajobu, může příslušný orgán činný v trestním řízení příslušné údaje zveřejnit, za současného učinění záznamu do příslušného spisu. Oběť má také právo na ochranu před druhotnou újmou. Tato ochrana zahrnuje množství dílčích práv, přičemž bych si na tomto místě z těchto dovolil zmínit zejména právo na doprovod důvěrníkem, který může oběť doprovázet ke všem úkonům trestního řízení a právo učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život, a to proto, že uvedená dílčí práva mají svůj praktický význam pro trestní řízení a našla svůj odraz i ve znění trestního řádu (viz dále).

Posledním právem, které je zde třeba zmínit je právo oběti na peněžitou pomoc (§ 23 – § 37), a to zejména kvůli vztahu uvedeného práva a práva poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Pokud jde o právo na peněžitou pomoc, je jeho primární účel obsažen v ustanovení § 25 odst. 1 zákona o obětech trestných činů a spočívá v poskytnutí finančních prostředků k překlenutí nepříznivé sociální situace vzniklé v důsledku spáchání trestného činu a k úhradě psychoterapeutické, fyzioterapeutické a jiné odborné péče, kdy tento účel zdůrazňuje zákonodárce i v důvodové zprávě.³³ Poskytnutí peněžitě pomoci ze strany státu pak do určité míry souvisí právě s náhradou způsobené újmy, neboť podle druhého odstavce citovaného ustanovení se peněžitá pomoc neposkytne, pakliže již byla plně nahrazena nemajetková újma, škoda na zdraví nebo škoda vzniklá v důsledku smrti způsobené trestným činem.³⁴ Dle ustanovení 33 zákona o obětech trestných činů, pak v případě poskytnutí peněžitě pomoci přechází – v rozsahu poskytnuté peněžitě pomoci právo na náhradu škody nebo nemajetkové újmy (zákon zcela mlčí o vydání bezdůvodného obohacení) vůči pachateli trestného činu na stát. Není pak bez zajímavosti, že dle Jelínka s Pelcem je (mimo jiné) na základě výše uvedeného možné v peněžitě pomoci obětem trestných činů spatřovat ještě její další funkci, stojící vedle té primární, a to funkci částečně reparační.³⁵

Některá z práv přiznaných obětem trestných činů jsou rovněž upravena trestním řádem. Dle Gřivny je tomu tak proto, že: „*některá z komplexu práv na zvláštní péči jsou natolik svázána s trestním řízením, že nutně musí mít odraz i v trestním řádu.*“³⁶ Jako příklad pak Gřivna uvádí právo na doprovod důvěrníkem, které, ačkoliv primárně sleduje psychickou pomoc oběti, musí mít povahu i práva procesního z důvodu nevěřejnosti přípravného řízení.³⁷ Nutno dodat, že právo na doprovod důvěrníkem není jediným právem oběti upraveným trestním řádem. V ustanovení § 43 odst. 4 trestního

³³ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, sněmovní tisk č. 617/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 27. 2. 2012 s. 62.

³⁴ Na tomto místě lze poukázat na určitý terminologický nesoulad zákona o obětech trestných činů s trestním řádem i s občanským zákoníkem. Zejména se domnívám, že pojem škoda na zdraví již není příliš aktuální, když z občanského zákoníku jasně plyne skutečnost, že újma způsobená na zdraví je újmou nemajetkovou, nikoliv škodou (§ 2958 a násl. obč. zák.). Obdobně lze uvažovat i o „škodě způsobené v důsledku smrti způsobené trestným činem“, neboť i tuto „škodou“ vnímá občanský zákoník jako nemajetkovou újmu (§ 2959 obč. zák.). Pokud jde o trestní řád, ani tento pojmy „škoda na zdraví“ či „škoda způsobená v důsledku smrti způsobené trestným činem“ v žádném ustanovení neuzivá.

³⁵ JELÍNEK, J., PELC, V.: *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. 2015, č. 11, s. 19-23.

³⁶ GŘIVNA, T.: *Zákon o obětech trestných činů*. In: JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 23.

³⁷ Tamtéž, s. 23

řádu je v souvislosti s novelou trestního řádu provedenou právě zákonem o obětech trestných činů zakotveno právo poškozeného, který je zároveň obětí trestných činů učinit prohlášení o dopadu spáchaného trestného činu na jeho život (souvislost s § 20 zákona o obětech trestných činů), kdy obdobné právo je ještě upraveno zvláště pro účely hlavního líčení v ustanovení § 212a trestního řádu. Výše uvedená novela pak přinesla i jiné změny podstatné z hlediska postavení poškozeného (resp. oběti) v trestním řízení. Mimo jiné tak došlo např. k podstatnému rozšíření okruhu osob majících nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně či za sníženou odměnu (blíže viz níže), či k zavedení institutu předběžných opatření, jejichž smyslem je vedle zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti a zajištění účinného provedení trestního řízení právě také ochrana poškozeného a osob jemu blízkých.³⁸

³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, sněmovní tisk č. 617/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 27. 2. 2012 s. 71.

2. Poškozený v mezinárodní a evropské právní úpravě

Postavení a práva poškozených, resp. obětí nezůstávají ani mimo pozornost mezinárodního práva. Právě mezinárodní právo se tradičně zaměřovalo na oběti zejména v souvislosti s porušováním lidských práv, mezinárodním trestním právem a mezinárodním humanitárním právem.³⁹ Jakkoliv jsou pak tyto oblasti mezinárodní úpravy významné, nelze říci, že by jednotlivé právní nástroje tyto oblasti regulující měly (s výjimkou dokumentů vztahujících se k lidským právům) větší dopad na oběti „běžných“ trestných činů, a to zejména proto, že mezinárodní humanitární právo upravuje prostřednictvím systému ženevských úmluv ochranu obětí ozbrojených konfliktů⁴⁰, mezinárodní trestní právo poté upravuje toliko stíhání zločinů podle mezinárodního práva, a to právě v návaznosti na vývoj právní úpravy ozbrojených konfliktů a dalších pravidel humanitárního charakteru.⁴¹ Navzdory uvedenému se však mezinárodní právo v průběhu času, zejména v průběhu 80. let 20. století, začalo stále více zaměřovat na jednotlivé skupiny obětí, a to včetně obětí trestných činů, přičemž významnou roli v tomto vývoji sehráli mezinárodní organizace, ať již univerzálního nebo regionálního charakteru.⁴²

2. 1. Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci

Za významný dokument přijatý na poli nejdůležitější univerzální mezinárodní organizace – Organizace spojených národů lze bezesporu označit *Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci* (dále také „*Deklarace*“), která byla přijata na základě rezoluce Valného shromáždění OSN č. 40/34 dne 29. 11. 1985.⁴³ Jakkoliv uvedená Deklarace není právně závazným dokumentem, poskytla ve své době ojedinělý návod vztahující se k praktickým otázkám a postupům týkajících se

³⁹ DE CASADEVANTE ROMANI, C. F., *International law of victims*. Max Planck Yearbook of United Nations Law [online]. Koninklijke Brill N.V, 2010 (14), s. 221 [cit. 2020-10-25]. Dostupné z: https://www.mpil.de/files/pdf3/mpunyb_06_casadevante_14.pdf.

⁴⁰ Dále srov. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). s. 766-770.

⁴¹ Tamtéž, s. 777.

⁴² DE CASADEVANTE ROMANI, C. F. *International law of victims*. Max Planck Yearbook of United Nations Law [online]. Koninklijke Brill N.V, 2010 (14), s. 221-223 [cit. 2020-10-25]. Dostupné z: https://www.mpil.de/files/pdf3/mpunyb_06_casadevante_14.pdf.

⁴³ Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. United Nations, General Assembly. Resolution no. A/RES/40/34.

obětí trestných činů⁴⁴ s tím, že členské státy by měly (jak vyplývá z preambule rezoluce č. 40/34) učinit nezbytné kroky proto, aby konkrétní ustanovení dané Deklarace uvedly v život – tyto státy by tedy měly jednotlivá ustanovení určitým způsobem recipovat do svých právních řádů.

Deklaraci lze obecně rozdělit na dvě části, a to část obsahující ustanovení týkající se obětí trestných činů a část vztahující se k obětem zneužití moci. Pokud jde o část Deklarace týkající se obětí trestných činů, obsahuje tato poměrně širokou definici oběti, když tuto definuje jako osobu, která individuálně nebo kolektivně utrpěla újmu, a to újmu fyzickou nebo psychickou, emoční útrapy, materiální (finanční) ztrátu nebo značné poškození jejích základních práv jednáním nebo opomenutím, které je porušením trestních zákonů členských států, a to včetně zákonů zakazující zneužívání moci (část A bod 1 Deklarace). Osoba pak může být považována za oběť bez ohledu na to, zda byl pachatel trestného činu identifikován, zadržen, obviněn nebo uznán vinným, a rovněž bez ohledu na rodinné vazby mezi ní a pachatelem.

Část deklarace týkající se obětí trestných činů lze následně rozdělit na čtyři sekce, a to sekce týkající se **(a)** přístupu ke spravedlnosti a rovného zacházení, **(b)** odškodňování, **(c)** kompenzací a **(d)** pomoci. Z uvedeného je patrné, že Deklarace pamatuje mimo jiné na právo oběti na náhradu způsobené škody ze strany pachatele trestného činu (sekce odškodňování) a v návaznosti na tuto náhradu také na právo na pomoc ze strany státu, jehož je oběť státním příslušníkem (sekce kompenzací). Pokud se jedná o náhradu způsobené škody pachatelem, měla by tato dle Deklarace zahrnovat vrácení majetku nebo vlastní náhradu utrpěné škody, stejně jako náhradu nákladů vzniklých v souvislosti s viktimizací, poskytnutím (právních) služeb a nápravou narušených práv (bod 8. Deklarace). Dle příručky vydané Organizací spojených národů v roce 1999 jako určitého „návodu“ k použití Deklarace pak může mít vlastní způsob náhrady škody vícero podob, a to finanční náhradu (což bude nejčastější způsob náhrady v právních rádech členských států), dále vlastní – „fyzické“ odčinění škody pachatelem, úhradu peněžních prostředků do některého ze společensky prospěšných programů, vykonání práce pro určitou společensky prospěšnou organizaci, případně podobu tzv. „*restitučních pokut*“, tedy plateb směřujících do státního fondu pro kompenzaci obětí trestných činů. Dle uvedené příručky by měla činnost jednotlivých

⁴⁴ EVANS, C. The Right to Reparation in International Law for Victims of Armed Conflict. *Cambridge University Press*. [online]. New York, 2012 s. 37 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r31595.pdf>.

členských států dále směřovat k tomu, aby oběť nebyla nucena nést výdaje vzniklé v souvislosti s vymáháním přiznané náhrady škody, ale tyto náklady přešly právě na daný stát, např. v důsledku úhrady náhrady škody státem a následného přechodu nároku oběti právě na stát.⁴⁵

Státní kompenzace by pak měli nastupovat tehdy, pokud je náhrada škody ze strany pachatele trestného činu nedostatečná. V těchto případech měl by členský stát usilovat o poskytnutí náhrady škody obětem, které utrpěly vážné fyzické či psychické poranění v důsledku spáchání závažného trestného činu a rodinným příslušníkům závislým na primární oběti, která v důsledku spáchání trestného činu zemřela nebo se v jeho důsledku stala fyzicky nebo psychicky nezpůsobilou (bod 12. Deklarace). Dle příručky by pak členské státy měly za tímto účelem klást velký důraz na informování jednotlivých obětí o možnosti žádat stát o náhradu škody způsobené trestným činem a zároveň na to, aby proces náhrady škody obětem byl co nejpřehlednější a nejrychlejší.⁴⁶

2. 2. Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů a navazující dokumenty

2. 2. 1. Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů

Dalším významným mezinárodním dokumentem upravujícím postavení poškozeného, resp. oběti trestného činu, tentokráté však na regionální úrovni je *Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů*, která byla přijata na půdě Rady Evropy dne 24. 11. 1983 (dále také: „*Úmluva*“).⁴⁷ Tato úmluva byla Českou republikou podepsána dne 15. 10. 1999, následně byla ratifikována prezidentem republiky a vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 141/2000 Sb. m. s., a to s platností od 1. 1. 2001.

Úmluva sleduje dva základní cíle. Prvním z těchto cílů je snaha ujednotit na evropské úrovni zásady (minimální standardy) poskytování kompenzací obětem násilných trestných činů a dát těmto závazný charakter, druhým cílem je pak zajištění spolupráce mezi jednotlivými stranami Úmluvy (smluvními státy), konkrétně pak zajistit jak poskytování kompenzací zahraničním obětem státem, na jehož území byl

⁴⁵ UNITED NATIONS OFFICE FOR DRUG CONTROL AND CRIMINAL PREVENTION. Handbook on Justice for Victims. *Center for International Crime Prevention*. [online]. New York, 1999 s. 47-48 [cit. 2020-11-07]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/pdfid/479eeb1a2.pdf>

⁴⁶ Tamtéž s. 44-46.

⁴⁷ European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Council of Europe. Strassbourg. 1983. Convention no. 116.

trestný čin spáchán, tak také zajistit vzájemnou spolupráci jednotlivých smluvních států ve všech záležitostech spojených s odškodňováním obětí.⁴⁸ Z uvedeného tak plyne, že Úmluva dopadá pouze na kompenzace obětí ze strany státu, nikoliv na úpravu náhrady škody ze strany skutečných pachatelů trestných činů.

Úmluva definuje oběť jako toho, kdo utrpěl těžké ublížení na zdraví v důsledku spáchání trestného činu a dále jako toho, kdo byl v péči osoby v důsledku spáchání trestného činu zemřelé (článek 2 bod 1 Úmluvy). Základní smysl Úmluvy pak spočívá v povinnosti státu přispět na odškodnění oběti tehdy, pokud nelze toto odškodnění zajistit z jiného zdroje (článek 2 bod 2 Úmluvy). Nárok na poskytnutí odškodnění státem, na jehož území byl trestný čin spáchán, mohou uplatnit jak státní příslušníci těch států, kteří k této přistoupili, tak také státní příslušníci ostatních států Rady Evropy, kteří mají na území státu, ve kterém byl trestný čin spáchán trvalý pobyt (čl. 3 Úmluvy). Úmluva stanovuje i minimální výši odškodnění, kterou by měl stát k této přistoupivší poskytnout – toto by tedy mělo pokrýt alespoň ušlý výdělek oběti, výlohy léčby, hospitalizace a pohřbu a rovněž výživné vyživované osoby (čl. 4 Úmluvy). Úmluva pamatuje i na určitou moderaci nároku na odškodnění, kterou lze uplatnit v souvislosti s chováním oběti během trestného činu nebo po jeho spáchání, dále tehdy, pokud je oběť zapojena do páchaní organizovaného zločinu, a konečně také tehdy, pokud by úplné nebo částečné odškodnění oběti nebylo spravedlivé, nebo by bylo v rozporu s veřejným pořádkem (čl. 8 Úmluvy). Konečně upravuje Úmluva i regresní nárok státu, na který lze v případě plnění převést práva odškodněné osoby (čl. 10 Úmluvy).

I přes to, že Úmluva dozajista přináší pro jednotlivé státy, které tuto ratifikovaly, závazky, jejichž naplnění znamená pro oběti trestných činů jednoznačné vylepšení jejich právního postavení, pravdou je skutečnost, že tato byla doposud ratifikována toliko 26 státy, a to i přes to, že přistoupení k této Úmluvě je umožněno i státům mimo rámec Rady Evropy.⁴⁹ Dle Katsorise mohou být příčinnou tohoto stavu značné finanční nároky, které Úmluva na členské státy při odškodňování obětí klade. Dle již zmíněného čl. 2 Úmluvy totiž státy poskytnou odškodnění tehdy, pokud toto není možné z jiných zdrojů, přičemž za tyto jiné zdroje je možné s přihlédnutím k čl. 13 Úmluvy považovat pouze plnění oběti pachatelem, plnění ze strany pojišťovny nebo ze systému sociálního

⁴⁸ Explanatory Report to the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. *Council of Europe* [online]. Strasbourg, 24. 11. 1985 s. 4 [cit. 2020-12-30]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800c96fc>

⁴⁹ Chart of signatures and ratifications of Treaty 116. *Council of Europe* [online]. Strasbourg, 2020 [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/116/signatures?p_auth=5Tbypcxx

zabezpečení. Tyto možnosti kompenzace však mohou být mnohdy nedostatečné a plnění ze státního rozpočtu se tak může stát primárním zdrojem odškodnění. Řešením by pak mohla být změna druhého článku Úmluvy, který by měl obsahovat výčet zdrojů financování odškodnění oběti, alternativních práve k plnění ze státního rozpočtu, přičemž by se mohlo jednat zejména o výdělky pracovně zařazených vězňů, ukládání pokut, z jejichž zdrojů by bylo odškodnění financováno, nebo příjmy pachatelů trestné činnosti z medializace jejich příběhů (tzv. „Son of Sam“ Laws).⁵⁰

2. 2. 2. Doporučení rady Evropy vztahující se k osobě oběti trestného činu

Úmluva byla později následována několika dalšími dokumenty vztahujícími se k osobě oběti, a to dokumenty přijímanými ve formě právně nezávazných doporučení. V roce 1985 takto Rada Evropy přijala *Doporučení č. 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu*.⁵¹ Dle tohoto měly jednotlivé členské státy revidovat svoji legislativu dle instrukcí obsažených v uvedeném dokumentu za účelem zlepšení postavení oběti (poškozeného) v trestním řízení. Oběť by měla být zejména dostatečně informována o probíhajícím řízení, zejména pak o možnostech právní pomoci, možnosti náhrady škody od pachatele trestného činu, nebo odškodnění ze strany státu. Oběť by dále měla být informována o výsledku vyšetřování a měla by mít rovněž možnost podat opravný prostředek proti rozhodnutí nestíhat pachatele. Pokud jde o vlastní náhradu škody a odškodnění oběti, trestní soud by měl být oprávněn přiznat této nárok na náhradu škody. Veškeré existující překážky a limity takového rozhodnutí by pak měly být odstraněny. Při rozhodování o druhu a výši trestu by soudy vždy měli vzít v potaz potřebu oběti k náhradě škody a rovněž plnění, které pachatel již této oběti poskytl, nebo skutečnost, že se o náhradu škody pokusil.

Dalším doporučením Rady Evropy na poli trestního řízení a postavení oběti bylo *Doporučení č. 21 z roku 1987 o pomoci obětem trestných činů a prevenci viktimizace*. (dále jen „*Doporučení č. 21*“).⁵² Vedle snahy o to, aby členské státy zvýšili důraz na výzkum týkající se obětí trestných činů a poměrně obecného požadavku na zvýšení

⁵⁰ KATSORIS, N. C., *The European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes: A Decade of Frustration*. Fordham International Law Journal. 1990. Vol. 14. Is. 1. [online]. s. 206-212 [cit. 2020-11-09]. Dostupné z:

<https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=ilj>

⁵¹ Recommendation No. R (85) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure. Council of Europe. Strassbourg. 1985.

⁵² Recommendation No. R (87) 21 of the Committee of Ministers to Member States on the Assistance to Victims and the Prevention of Victimization. Council of Europe. Strassbourg. 1987.

povědomí veřejnosti o potřebách obětí, obsahuje Doporučení č. 21 i ustanovení, na základě kterého by jednotlivé státy měly dbát na to, aby se obzvláště těm nejzranitelnějším obětem a jejich rodinám dostalo mimo jiné okamžité pomoci k zajištění bezprostředních potřeb, a to včetně ochrany proti pachateli, a pokud jde o náhradu škody, měly by státy asistovat oběti se získáním příslušné náhrady škody vůči pachateli trestného činu, platby od pojišťovny a v případech, kdy je to možné, odškodnění od státu jako takového.

Posledním doporučením Rady Evropy, které si dovoluji uvést je *Doporučení č. 8 z roku 2006 o pomoci obětem trestných činů*. (dále jen „*Doporučení č. 8*“).⁵³ Uvedené Doporučení č. 8, které dle svého znění nahrazuje výše uvedené Doporučení č. 21 z roku 1987 je svým obsahem jednoznačně nejrozsáhlejší a obsahuje poměrně komplexní výčet požadavků na zlepšení postavení oběti trestného činu v právních rádech jednotlivých států. Doporučení č. 8 obsahuje vlastní vymezení pojmu oběť, kterou definuje jako fyzickou osobu, která utrpěla újmu zahrnující fyzické či psychické zranění, emoční útrapy nebo majetkovou škodu, způsobené jednáním nebo opomenutím porušujícím trestní právo členských států. Pakliže je to vhodné, lze oběti rozumět také rodinné příslušníky v řadě přímé, nebo osoby na poškozeném materiálně závislé. Doporučení č. 8 je dále rozděleno na jednotlivé kategorie požadavků, jako např. na kategorii týkající se informovanosti obětí, jejich ochrany, služeb na podporu obětí, vnitrostátní i mezinárodní spolupráce či kriminologického výzkumu se zaměřením právě na oběti.⁵⁴

Pokud jde o náhradu škody oběti pachatelem trestného činu, opakuje Doporučení č. 8 požadavek na zajištění možnosti oběti domáhat se této náhrady v rámci trestního řízení. Stát by měl pak v souvislosti s uplatňováním nároku oběti (poškozeného) na náhradu škody a rovněž v souvislosti s vymáháním případně přiznaného nároku, poskytovat obětem dostatečné rady a podporu.

Velkou měrou se Doporučení č. 8 věnuje také kompenzacím obětem ze strany státu. Tyto by měly být poskytovány jednak obětem závažných úmyslných násilných trestných činů, a to včetně sexuálních trestných činů, nejbližším rodinným příslušníkům primárních obětí a osobám na těchto materiálně závislým. Doporučení č. 8 hned v úvodu části týkající se právě státních kompenzací zmiňuje, že státní kompenzace jsou postaveny na principu sociální solidarity, což dle mého velice vhodně legitimizuje

⁵³ Recommendation No. R (2006) 8 of the Committee of Ministers to Member States on Assistance to Crime Victims. Council of Europe. Strassbourg. 2006.

⁵⁴ Doporučení obsahuje i velice konkrétní ustanovení. Příkladem může být ustanovení obsahující požadavek na zřízení telefonní linky sloužící k pomoci poškozeným (bod 5. 5. Doporučení).

nutnost zvýšených nároků na státní rozpočet, ze kterého jsou tyto kompenzace hrazeny. Vedle principu solidarity by měl být systém státních kompenzací vystavěn také na principu teritoriality, a tedy bez ohledu na státní příslušnost oběti, což by mělo otevřít cestu ke státnímu odškodnění i cizincům, kteří se stali obětí na území některého z členských států. Co se týče rozsahu kompenzací, tyto by měly být poskytovány zejména k úhradě léčebných a rehabilitačních nákladů, dále by měly krýt náklady pohřbu, ztrátu na výdělku a výživu pozůstalých osob. Členské státy mají rovněž zvážít možnost kompenzovat obětem také vytrpěné bolesti a materiální škody způsobené trestnými činy proti majetku. Státní kompenzace by měly mít pouze subsidiární charakter, což znamená, že by měly být poskytovány toliko v rozsahu, ve kterém nebyla újma způsobená oběti uhrazena z jiných zdrojů – primárně od pachatele, pojišťovny nebo ze systému sociálního zabezpečení.

2. 3. Oběť v právu Evropské Unie

K přijímání legislativy týkající se práv oběti (resp. poškozeného) docházelo a dochází vedle Rady Evropy rovněž na půdě Evropské unie. Prvním dokumentem, který je třeba uvést je *Rámcové rozhodnutí Rady o postavení oběti v trestním řízení* ze dne 15. 3. 2001 (dále jen „*Rámcové rozhodnutí*“), a to i přes to, že *Rámcové rozhodnutí* je již zrušené (viz dále).⁵⁵ Uvedené *Rámcové rozhodnutí* obsahovalo výčet požadavků na jednotlivé členské státy, které sledovaly zejména zvýšení úrovně ochrany obětí trestných činů. *Rámcové rozhodnutí* těmito oběťmi rozumělo fyzické osoby, které utrpěly škodu, včetně fyzického či psychického poškození, citovou újmu či hmotnou ztrátu přímo způsobenou jednáním či opomenutím porušujícím trestněprávní předpisy členského státu (článek 1). Vlastní jednotlivé požadavky na tyto členské státy se pak zaměřovaly zejména na zlepšení informovanosti obětí (článek 4), a to ať již o vlastním průběhu trestního řízení, tak i o možnostech ochrany a pomoci obětem poskytovaných ze strany členského státu. Státy měly rovněž umožnit obětem v postavení strany nebo svědka dosáhnout na náhrady nákladů vzniklých v souvislosti s účastí oběti v trestním řízení (článek 7) a zajistit, aby tyto oběti měly v přiměřené době nárok na rozhodnutí o odškodnění pachatelem v rámci trestního řízení (článek 9).

Jak již bylo naznačeno, uvedené *Rámcové rozhodnutí* bylo následně nahrazeno harmonizační *Směrnici Evropského parlamentu a Rady ze dne 25. 10. 2012, kterou se*

⁵⁵ *Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. 3. 2001 o postavení oběti v trestním řízení.*

*zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. (dále jen „Směrnice 2012/29/EU“)*⁵⁶ Dle důvodové zprávy je primárním účelem Směrnice 2012/29/EU zajistit, aby byla všem obětem trestného činu v Evropské unii zaručena stejná minimální pravidla, což může sekundárně vést k účinnější justiční spolupráci mezi členskými zeměmi a částečně také k omezení překážek ve volném pohybu občanů.⁵⁷ Vedle tohoto poměrně obecného účelu lze za jeden z cílů Směrnice 2012/29/EU označit také snahu o zvýšení důrazu na postavení oběti v právních systémech zemí Evropské unie a přiblížit tak oběť do centra zájmu trestněprávních systémů evropských zemí, které se v těchto zemích povětšinou soustředí primárně na roli obžaloby a soudnictví, obecně tedy spíše na zájmy státu než obětí.⁵⁸ Směrnice 2012/29/EU má dle svých úvodních ustanovení rovněž čistě praktický účel, a to s ohledem na přehlednost úpravy nahradit a rozšířit shora uvedené a několikrát změněné Rámcové rozhodnutí. Právě skutečnost, že Směrnice 2012/29/EU alespoň rámcově definuje svůj účel, pak může mít svůj význam ve výkladově složitějších případech.⁵⁹

Obdobně jako Rámcové rozhodnutí obsahuje Směrnice vlastní definici oběti, která se, pokud jde o oběť jako fyzickou osobu, neliší od definice obsažené v Rámcovém rozhodnutí, avšak tuto dále rozšiřuje o rodinné příslušníky osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena trestným činem a kteří v důsledku smrti této osoby utrpěli újmu (článek 2). Právě zaměření na rodinné příslušníky je jedním z hlavních prvků Směrnice 2012/29/EU, neboť v důvodové zprávě doslova stojí, že tato: „*obsahuje zejména ustanovení týkající se podpory a ochrany, která má být poskytována rodinným příslušníkům obětí, neboť tyto osoby jsou často trestným činem zasaženy a mohou být samy ohroženy sekundární viktimizací, stejně jako viktimizací nebo zastrahováním ze strany pachatele či spolupachatelů. Všechna ustanovení této směrnice se rovněž vztahují na rodinné příslušníky oběti, jejíž smrt byla způsobena trestným činem, neboť*

⁵⁶ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/eu ze dne 25. 10. 2012 kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestního činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. Úřední věstník Evropské unie L 315/57.

⁵⁷ Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Evropská komise [online]. Brusel, 18. 5. 2011, s. 6. [cit. 2021-01-11]. Dostupné z:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011PC0275&from=EN>

⁵⁸ EUROPEAN PARLIAMENTARY RESEARCH SERVICE. *The Victims' Rights Directive, European Implementation Assessment*. [online]. Brussels, 2017 s. 13 [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU\(2017\)611022_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU(2017)611022_EN.pdf)

⁵⁹ JELÍNEK, J., GRÍVNA T., ROMŽA, S., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Druhé, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 344.

*tyto osoby mají zvláštní a legitimní zájmy na řízení, které přesahují zájmy rodinných příslušníků přeživších obětí, a často se na ně pohlíží jako na zástupce obětí.*⁶⁰

Pokud jde o konkrétní práva, Směrnice 2012/29/EU se opět velice podrobně věnuje nutnosti informování obětí, které má být jasné a srozumitelné již od prvního kontaktu oběti s orgánem činným v trestním řízení, a které by mělo zahrnovat mimo jiné informování oběti o druhu podpory a jejích poskytovatelích, o podmínkách získání ochrany včetně ochranných opatření či o podmínkách získání odškodnění (článek 3). Obdobně jako v Rámcovém rozhodnutí je zde upravena náhrada nákladů obětí vzniklých v důsledku jejich účastí v trestním řízení (článek 14) a dále také úprava nároku oběti na rozhodnutí o odškodnění ze strany pachatele trestného činu, které má být vydáno v průběhu trestního řízení v přiměřené době s výjimkou případů, kdy má být takové rozhodnutí vydáno v jiném soudním řízení (článek 16). Členské státy mají pak za úkol zajistit individuální posuzování obětí za účelem zajištění potřeb zvláštní ochrany (článek 22), obzvláště pak zajistit ochranu dětských obětí (článek 24) nebo také zajistit speciální proškolení osob, které s oběťmi přicházejí do kontaktu (článek 25).

Pokud pak jde o implementaci Směrnice 2012/29/EU do českého právního řádu, vychází z této zejména zákon o obětech trestných činů⁶¹, jehož přijetí bylo dle důvodové zprávy motivováno mimo jiné právě očekávaným přijetím Směrnice 2012/29/EU, a tudíž i snahou o zamezení nezbytnosti výrazné novelizace trestního řádu a dalších předpisů, která by byla nutná v případě, kdyby zákon přijat nebyl.⁶²

Posledním mezinárodním dokumentem, který je třeba uvést je *Směrnice Rady 2004/80/ES o odškodňování obětí trestných činů* (dále jen „*Směrnice 2004/80/ES*“).⁶³ Hlavním účelem této směrnice je zajištění toho, aby všichni občané Evropské unie a všechny další osoby mající na území Evropské unie trvalý pobyt získali adekvátní kompenzace za újmu, která jim byla způsobena kdekoliv v rámci území Evropské unie a tím přispět k dosažení vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva a rovněž

⁶⁰ Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Evropská komise [online]. Brusel, 18. 5. 2011, s. 6. [cit. 2021-01-11]. Dostupné z:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011PC0275&from=EN>

⁶¹ Zajímavé je, že zákon o obětech trestných činů vycházel toliko z návrhu Směrnice 2012/220/SVV, neboť návrh zákona o obětech trestných činů byl rozeslán poslancům dne 27. 2. 2012 a uvedená směrnice byla předsedy Evropského parlamentu a Rady podepsána až dne 25. 10. 2012. Zákon o obětech trestných činů byl následně odeslán k publikaci ve Sbírce zákonů dne 20. 2. 2013.

⁶² Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, sněmovní tisk č. 617/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 27. 2. 2012 s. 41.

⁶³ Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2015 o odškodňování obětí trestných činů. Úřední věstník Evropské unie L 261/15.

napomoci volnému pohybu osob uvnitř Unie. Konkrétněji má pak Směrnice 2004/80/ES zajistit, že možnost oběti trestného činu domáhat se státní kompenzace nebude negativně ovlivněna tím, ve kterém členském státě byl tento trestný čin spáchán.⁶⁴ Lze také říci, že Evropská unie odstraňuje pomocí uvedeného nástroje překážky volného pohybu osob a služeb mezi členskými státy, což směřuje k prohloubení evropské integrace.⁶⁵ Směrnice 2004/80/ES tak s ohledem na uvedené, i dle svého vlastního znění vytváří systém spolupráce, který umožňuje obětem úmyslných násilných trestných činů přístup k odškodnění v přeshraničních situacích (bod 11 a 12).

Tento systém pak spočívá v tom, že oběť násilného trestného činu spáchaného mimo stát, ve kterém má tato bydliště, může žádat o odškodnění právě prostřednictvím orgánů státu, ve kterém se bydliště oběti nachází (článek 1). Oběť pak spolupracuje s tzv. asistenčním orgánem, tedy s orgánem zřízeným členským státem za účelem přijímání žádostí o odškodnění v místě bydliště oběti (článek 3 bod 1), který následně předá žádost oběti tzv. rozhodujícímu orgánu, tedy orgánu příslušnému k rozhodování o žádostech o odškodnění v členském státě, na jehož území byl trestný čin spáchán (článek 3 bod 2). Právě stát, na jehož území byl trestný čin spáchán (resp. příslušný orgán tohoto státu) je také příslušný k vlastnímu vyplacení odškodnění (článek 2). Pokud pak jde o Českou republiku, funkci asistenčního i rozhodujícího orgánu zastává odbor odškodňování Ministerstva spravedlnosti České republiky.⁶⁶

Závěrem pojednání o postavení poškozeného, resp. oběti v právu Evropské unie je možné nastínit budoucí směřování evropské legislativy v této oblasti, neboť v roce 2019 byla na základě žádosti předsedy Evropské komise Jeana Clauda Junckera vypracována obsáhlá zpráva obsahující doporučení pro strategii Evropské unie týkající se obětí trestných činů v letech 2020 – 2025 (dále jen „Zpráva“). Závěr Zprávy uvádí šest oblastí, na které by se měla Evropská unie v daném období zejména zaměřit. Tyto oblasti se týkají **(a)** zlepšení spolupráce na národní i celoevropské úrovni, **(b)** zlepšení informovanosti o právech obětí a možnostech jejich kompenzací, **(c)** zvýšení odbornosti orgánů přicházejících do styku s oběťmi trestných činů, **(d)** zrychlení poskytování státních kompenzací, **(e)** snahy o zlepšení poskytování náhrady škody pachatelem

⁶⁴ Proposal for a Council Directive on compensation to crime victims. Explanatory Memorandum. European Commission [online]. Brussels, 16. 10. 2002 s. 71-72 [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002PC0562&from=EN>

⁶⁵ JELÍNEK, J., GRÍVNA T., ROMŽA, S., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Druhé, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 343.

⁶⁶ Portál evropské e-Justice: Odškodnění obětí trestných činů [online]. [cit. 2020-11-29]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_compensation_to_crime_victims-448-cs.do.

trestného činu v rámci soudního řízení a **(f)** snahy o zlepšení služeb na podporu obětí trestných činů. Uvedené oblasti pak obsahují dílčí – a konkrétnější doporučení vztahující se k nastíněným oblastem, ze kterých bych si dovolil vyzdvihnout zejména následujících několik bodů. Evropská unie by měla na základě Zprávy zřídit Evropského koordinátora odpovědného za zlepšení koordinace a spolupráce v rámci Evropské unie, ať již mezi institucemi Evropské unie, členskými státy, nebo organizacemi na podporu obětí a orgány jednotlivých členských států. Tento koordinátor by rovněž měl monitorovat implementaci shora uvedených Směrnic 2012/29/EU a 2004/80/ES. V souvislosti s odškodňováním obětí a náhradou škody by pak měla být stanovena celounijní povinnost ukládající státním zástupcům a soudům dozorovat, zda byla oběť trestného činu v trestním řízení řádným způsobem poučena právě o možnosti žádat stát o toto odškodnění či o možnosti uplatňovat náhradu škody vůči pachateli trestného činu. V souvislosti se státními kompenzacemi by rovněž měla být ujednocena definice oběti mající na toto odškodnění nárok, neboť i přes již uvedenou definici ve Směrnici 2012/29/EU jsou v jednotlivých členských státech oběti definovány odlišně, což dle uvedeného doporučení znesnadňuje rozhodování o tom, která z obětí může mít na kompenzaci nárok. Evropská unie by se konečně měla zaměřit také na zlepšení poskytování náhrad obětem, a to pachateli trestné činnosti v rámci soudního řízení. Za tímto účelem je ve Zprávě navrženo zavedení institutu spočívajícího v ukládání finančních „pokut“ přiměřených finančním možnostem pachatelů, které by byly ukládány vedle uplatněného nároku na náhradu způsobené újmy, a o kterých by bylo rozhodováno soudem z úřední povinnosti. Tyto by pak byly vymáhány přímo jednotlivými členskými státy. V souvislosti s vymáháním náhrady škody po pachatelích rovněž Zpráva navrhuje, aby členské státy hradili obětem náklady spojené s vymáháním přiznaného nároku na náhrady újmy.⁶⁷

I přes nesporný význam všech uvedených návrhů se domnívám, že obzvláště dva poslední body je třeba vyzdvihnout, jelikož právě vymahatelnost nároků přiznaných obětem (poškozeným) je stěžejní téma, na které by se měla unijní právní úprava zaměřit. Je třeba si uvědomit, že toliko přiznaný nárok nevede bez dalšího k reálné náhradě újmy. Tento nárok je (pakliže osoba k náhradě újmy povinná nebude hradit

⁶⁷ MILQUET, J., *Strengthening Victims' Rights: From Compensation to Reparation. For a new EU Victim's rights strategy 2020 – 2025*. [online]. Luxembourg, 2019 s. 39-57 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strengthening_victims_rights_-_from_compensation_to_reparation_rev.pdf

dobrovolně) vždy třeba uplatnit, což pro oběť bez právního vzdělání nemusí být zcela snadné. Právě úhrada nákladů spojených s vymáháním předmětných nároků státem a rovněž dostatečná informovanost oběti o této možnosti by proto mohla oběti motivovat k vyhledání právní pomoci a následnému řádnému uplatnění přiznaného nároku u příslušného orgánu.

Na úplný závěr této kapitoly je ještě třeba zmínit, že jak již plyne z výše uvedeného, obsah jednotlivých směrnic upravujících postavení a práva obětí bude vždy třeba transponovat do české právního řádu, resp. obecně do právních řádů jednotlivých členských zemí. V souvislosti s touto skutečností je třeba poukázat na názor, dle kterého by měl mít vnitrostátní zákonodárce vždy na paměti účel trestního řízení, neboť nepromyšlené zvyšování standardu práv obětí by tento účel mohl být narušen, což by paradoxně mohlo vést k narušení ochrany obětí, obzvláště pokud se týká možnosti rychle získat odškodnění za újmu způsobenou trestným činem.⁶⁸ S tímto názorem se plně ztotožňuji a rovněž se domnívám, že by při transpozici směrnic souvisejících s postavením oběti mělo být přistupováno obezřetně.

⁶⁸ JELÍNEK, J., GRIVNA T., ROMŽA, S., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Druhé, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 341.

3. Adhezní řízení

3. 1. Pojem a význam adhezního řízení

Stěžejním pojmem pro účely této práce je pojem adhezního řízení. Pokud jde o definici tohoto pojmu, odborná literatura adhezní řízení nejčastěji vnímá jako součást trestního řízení s tím, že se v adhezním řízení projednává uplatněný nárok poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Adhezní řízení netvoří žádnou samostatnou součást trestního řízení, naopak s tímto splývá, zejména pak ve stadiu dokazování.⁶⁹ Dle Ústavního soudu tak adhezní řízení ve své podstatě nahrazuje občanskoprávní řízení, ve kterém by byl jinak nárok poškozeného na náhradu újmy uplatňován.⁷⁰

Význam adhezního řízení pro poškozeného pak spočívá právě v tom, že tomuto umožňuje dosáhnout rychlejšího rozhodnutí o uplatněném nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, které je zároveň exekučním titulem, neboť pokud by poškozený uplatňoval tento nárok v občanskoprávním řízení, musel by tento stejně vyčkat pravomocného rozhodnutí v trestním řízení. Adhezní řízení pak pro poškozeného přináší další praktické výhody, neboť tento nemusí oproti civilnímu řízení nést zvýšené výdaje související s vedením civilního sporu (soudní poplatky a náklady právního zastoupení), včasným uplatněním nároku pak poškozený může zabránit i jeho promlčení.⁷¹ V neposlední řadě má poškozený usnadněnou důkazní situaci, neboť podstatnou část důkazního břemene, obzvláště pokud způsobená škoda tvoří znak skutkové podstaty trestného činu, za poškozeného fakticky nesou orgány činné v trestním řízení.⁷²

Adhezní řízení lze pak nazírat v užším, širším nebo nejširším smyslu. O adhezní řízení v užším smyslu se bude jednat tehdy, pokud bude toto vnímáno toliko jako součást trestního řízení probíhajícího ve stadiu projednání věci ve stadiu řízení před soudem. O adhezní řízení v širším smyslu půjde tehdy, pokud bude do adhezního řízení

⁶⁹ K tomu srov. např.: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 519, dále RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 455, nebo HENDRYCH, D., a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, s. 4.

⁷⁰ Nález č. 148/2016 Sb. n. a u.

⁷¹ PŮRY, F., *Poznámky k adheznímu řízení po novele trestního řádu*. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 6, s. 161-166.

⁷² KUČERA, J., *Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu*. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 9, s. 259-270.

zahrnuto také posuzování otázek náhrady škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v rámci řízení o odklonech, a to jak v řízení před soudem, tak v přípravném řízení. Konečně, nejobecněji lze adhezní řízení vnímat i v jeho nejširším smyslu, a to jako navazující komplex všech stadií trestního procesu, která směřují k uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení ze strany poškozeného.⁷³ Dovolují si tvrdit, že vnímat adhezní řízení pouze v jeho užší podobě není příliš správné, neboť právě posuzování nároků poškozeného při rozhodování o odklonech se mi s přihlédnutím ke konceptu restorativní justice, ze kterého jednotlivé odklony do určité míry vychází, jeví jako naprosto plnohodnotné. Pro zúžení adhezní řízení toliko na fázi trestního řízení probíhajícího před soudem při vynechání odklonů proto nevidím žádnou oporu.

3. 2. Specifika adhezního řízení

I přes to, že adhezní řízení tvoří součást trestního řízení, vykazuje určitá specifika, pro trestní řízení netypická. Na prvním místě je třeba zmínit, že uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení je zcela ponecháno na vůli poškozeného – o tomto nároku tak lze rozhodnout pouze na jeho návrh. V daném případě tak dochází k prolomení zásady oficiality.⁷⁴ Zajímavé je, že prolomení zásady oficiality v adhezním řízení spatřuje také Slunský, dle kterého dochází k prolomení zásady oficiality ve prospěch zásady oportunity, jelikož poškozený je nucen k procesní iniciativě.⁷⁵ Vzhledem k tomu, že zásadu oportunity je však třeba vnímat spíše ve vztahu ke státnímu zástupci, kterému tato zásada umožňuje z důvodu účelnosti nestíhat pachatele, ačkoliv jsou pro jeho stíhání splněny zákonné podmínky,⁷⁶ domnívám se, že by bylo vhodnější říci, že v daném případě dochází k prolomení zásady oficiality ve prospěch zásady dispoziční, což odpovídá i zmíněné procesní iniciativě poškozeného.

Ačkoliv je pak adhezní řízení součástí řízení trestního, což se projevuje v tom, že se o nároku poškozených rozhoduje v trestněprávní procesní formě (tedy podle

⁷³ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEŽULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 461-462.

⁷⁴ Srov. FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T., a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 103.

⁷⁵ SLUNSKÝ, P. *Vazba adhezního řízení na občanské právo a civilní proces*. Bulletin advokacie. 2001, č. 3, s. 72-77.

⁷⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 136.

trestněprávních procesních předpisů), z hlediska hmotného práva se o těchto nárocích rozhoduje podle těch předpisů, o které se nárok poškozeného opírá, přičemž se bude nejčastěji jednat o občanský zákoník, zákoník práce, případně i jiné hmotněprávní předpisy.⁷⁷ Na druhou stranu i přes to, že se z hlediska hmotněprávního v adhezním řízení rozhoduje podle předpisů netrestní povahy, z již zmíněného procesního hlediska je vyloučené užití jiného procesního předpisu než trestního řádu, jako např. občanského soudního řádu, není dokonce přípustná ani jeho analogie.⁷⁸ Tato skutečnost pak může mít mnohé praktické dopady. Slunský např. poukazuje na nemožnost aplikace ustanovení § 136 občanského soudního řádu, dle kterého se soud řídí vlastní úvahou v případě, že lze výši nároků zjistit pouze s nepoměrnými obtížemi. Právě vzhledem k nemožnosti aplikace občanského soudního řádu v adhezním řízení je naopak zjišťování nároků v adhezním řízení přísně regulováno ustanovením § 89 odst. 1 písm. e) trestního řádu, žádná vlastní úvaha trestního soudu tudíž není možná.⁷⁹ Další praktický důsledek nemožnosti aplikace jiného, než trestněprávního procesního předpisu se projevil např. v tom, že před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. nebylo možné přiznat náhradu škody v cizí měně přes to, že občanský soudní řád tuto možnost upravoval. Nejvyšší soud tuto nemožnost odůvodnil právě poukázáním na skutečnost, že v adhezním řízení soudy uplatňují ustanovení jiných právních odvětví, avšak jen ustanovení hmotného práva s tím, že jinou normou procesní povahy, než trestním řádem není soud v adhezním řízení vázán.⁸⁰ Pouze pro úplnost pak dodávám, že při rozhodování o nárocích poškozeného nemůže vzhledem k uvedenému dojít ani k uplatnění dalších institutů, standardně využívaných v občanskoprávním řízení, jako je případné vzájemné započtení pohledávek obžalovaného a poškozeného dle ustanovení § 98 občanského soudního řádu, uplatnění protipohledávky obviněným dle ustanovení § 97 občanského soudního řádu⁸¹, nebo ukončení řízení soudním smírem mezi poškozeným a obviněným dle ustanovení § 99 občanského soudního řádu.

⁷⁷ KUČERA, J., *Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu*. Trestněprávní revue. 2006, č. 9. s. 259-270.

⁷⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 519.

⁷⁹ SLUNSKÝ, P. *Vazba adhezního řízení na občanské právo a civilní proces*. Bulletin advokacie. 2001, č. 3, s. 72-77.

⁸⁰ Č. 28/2000 Sb. rozh. tr.

⁸¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 519.

4. Subjekty adhezního řízení

Subjektem trestního řízení lze obecně rozumět činitele, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení, a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo ukládá určité povinnosti.⁸² Tuto obecnou definici lze vztáhnout i na řízení adhezní, přičemž vzhledem ke znění této definice je třeba jako nejdůležitější subjekt adhezního řízení chápat osobu poškozeného. Tento však není jediným subjektem adhezního řízení. Vzhledem k tomu, že předmětem tohoto řízení jsou soukromoprávní nároky poškozeného, je vůči tomuto třeba postavit osobu obviněného (s přihlédnutím k ustanovení § 12 odst. 7 trestního řádu), jemuž může být v odsuzujícím rozsudku uložena právě povinnost uspokojit nárok poškozeného.⁸³

4. 1. Poškozený jako subjekt adhezního řízení

Jak již bylo řečeno výše, poškozené lze obecně rozdělit na dvě skupiny, tedy na ty, kteří mají dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu právo navrhnout, aby soud odsuzujícím rozsudkem uložil obžalovanému povinnost nahradit újmu, kterou trestným činem způsobil a na ty, kteří tímto právem nedisponují. Vzhledem k tomu, že se o těchto nárocích poškozeného se rozhoduje právě v rámci adhezního řízení, je zřejmé, že subjektem adhezního řízení může být pouze ten poškozený, kterému svědčí právo uvedené v ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Subjektem adhezního řízení pak samozřejmě může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická.

4. 1. 1. Fyzická osoba

Práva poškozeného může z fyzických osob vykonávat pouze ta, která je plně svéprávná. Toto *a contrario* vyplývá zejména z § 45 odst. 1 trestního řádu, dle kterého vykonává práva poškozeného, který není plně svéprávný, nebo který byl ve svéprávnosti omezen zákonný zástupce nebo opatrovník. Ze znění zmíněného ustanovení je tedy zřejmé, že rovněž nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení může v adhezním řízení vlastním jménem uplatnit

⁸² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 185.

⁸³ Jako nejdůležitější subjekty adhezního řízení vnímá poškozeného a obviněného též BERANOVÁ – k tomu srov. BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 32.

pouze plně svéprávný člověk.⁸⁴ Vzhledem k tomu, že otázky svéprávnosti jsou ze své podstaty otázkami soukromoprávními, je na tomto místě třeba přihlídnout k úpravě institutu svéprávnosti obsažené v občanském zákoníku, a to zejména z důvodu přesného vymezení okruhu osob oprávněných činit návrhy v adhezním řízení a rovněž z důvodu porovnání způsobu uplatňování nároků poškozeného v adhezním a občanskoprávním řízení.

Svéprávnou osobou je ve smyslu občanského zákoníku možné rozumět pouze toho, kdo **(a)** již nabyt plné svéprávnosti, a **(b)** zároveň toho, jehož svéprávnost nebyla soudem omezena. Dle ustanovení § 30 odst. 1 občanského zákoníku se plně svéprávným stává člověk dosažením zletilosti, přičemž zletilým se stane dovršením osmnácti let věku. Před nabytím zletilosti lze plné svéprávnosti nabýt rovněž způsoby předpokládanými v ustanovení § 30 odst. 2 občanského zákoníku, a to přiznáním svéprávnosti soudem za splnění podmínek stanovených v § 37 odst. 1 občanského zákoníku, a konečně také uzavřením manželství za splnění podmínek stanovených v ustanovení § 672 odst. 2 občanského zákoníku. Nutno dodat, že v případě nabytí plné svéprávnosti přiznáním soudem případně uzavřením manželství půjde o instituty spíše výjimečné.

Vzhledem k charakteru adhezního řízení, kdy toto do jisté míry nahrazuje občanskoprávní řízení o nárocích poškozeného, které by jinak muselo být vedeno odděleně, je dobré výše uvedenou úpravu porovnat s procesní úpravou obsaženou v občanském soudním řádu, tedy s úpravou, která standardní občanskoprávní řízení reguluje.

Nejprve je třeba uvést, že trestní řád neobsahuje žádné speciální ustanovení o procesní způsobilosti vztahující se k adheznímu řízení, které by odpovídalo ustanovení § 20 odst. 1 občanského soudního řádu, dle kterého každý může před soudem jako účastník samostatně právně jednat v rozsahu, v jakém je svéprávný. Tato speciální úprava obsažená v občanském soudním řádu je významná mimo jiné také proto, že v občanskoprávním řízení umožňuje zohlednit ustanovení § 31 občanského zákoníku, dle kterého se má za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku, což úprava obsažená v trestním řádu pro účely adhezního řízení nepřipouští.

⁸⁴ Svěprávností se přitom dle ustanovení § 15 odst. 2 občanského zákoníku rozumí způsobilost právně jednat, tedy způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem.

Jak je již uvedeno výše, trestní řád váže právo uplatnit nárok v adhezním řízení bez nutnosti zastoupení k okamžiku nabytí plné svéprávnosti, čímž vzniká rozpor mezi možnostmi poškozeného domáhat se svých nároků v adhezním a občanskoprávním řízení, přičemž je třeba říci, že právní úprava obsažená v trestním řádu tak činí v neprospěch plně nesvéprávného poškozeného. Zatímco v občanskoprávním řízení by se tak nezletilý, který ještě nedosáhl plné svéprávnosti, avšak vzhledem k dostatečné rozumové a volní vyspělosti by byl způsobilý před soudem samostatně právně jednat, mohl svých nároků samostatně domáhat, v rovině adhezního řízení by takto učinit nemohl. Je třeba přihlídnout k tomu, že by takto nemohl učinit ani přes to, že by uplatnění nároků v adhezním řízení bylo pro poškozeného nezletilého bezesporu snazší, jelikož by tento oproti občanskoprávnímu řízení mnohdy nemusel nést důkazní břemeno, byl by důsledně poučen o svých právech poškozeného a tyto by mu mělo být rovněž umožněno uplatnit. Poškozeného je pak stále možné vnímat jako stranu stojící vedle státního zástupce na straně obžaloby, což jeho postavení dozajista také posiluje. Rovněž připojení se s nárokem na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení je nutné vnímat jako výhodnější a snazší oproti nutnosti podat žalobu podle soukromého práva. Je tak třeba uzavřít, že úprava obsažená v trestním řádu je vůči kategorii osob poškozených, kteří doposud nenabyli plnou svéprávnost velmi přísná a nedostatečně odráží individualitu člověka, tedy koncepci, která je v právní úpravě občanského zákoníku zdůrazňována⁸⁵, a to bez ohledu na skutečnost, že se jedná o případy spíše výjimečného charakteru.

4. 1. 2. Zákonné zastoupení a opatrovnictví poškozeného – fyzická osoba

Nejen vzhledem k výše uvedenému nabývá v adhezním řízení na významu otázka zastoupení poškozeného. Pro účely zastoupení poškozeného je stěžejní zmíněné ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu. Aktuální podoba tohoto ustanovení, která zní: „*Není-li poškozený osobou plně svéprávnou nebo je-li omezen ve svéprávnosti, vykonává jeho práva podle tohoto zákona jeho zákonný zástupce nebo opatrovník.*“, je dána novelou č. 55/2017 Sb., která dle důvodové zprávy reagovala na novou soukromoprávní úpravu, zejména na oddělení pojmu zákonný zástupce od pojmu opatrovník, kdy pojem zákonný zástupce je vyčleněn pro osoby, které nejsou plně svéprávné, jako jsou děti, naopak opatrovníkem je třeba rozumět osobu, která se

⁸⁵ Srov. SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol.: *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 80.

ustanovuje tomu, jehož svéprávnost byla omezena.⁸⁶ Domnívám se, že toto znění důvodové zprávy není úplné, neboť opatrovník nemusí být vždy jmenován soudem pouze v případech omezení svéprávnosti, nýbrž také v dalších situacích, zejména pak v případě, který je předpokládán v ustanovení § 460 občanského zákoníku, tedy v případě kdy dojde ke střetu zájmu zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného, a kdy je soudem jmenován kolizní opatrovník. Jako kolizního opatrovníka je nutné vnímat i opatrovníka jmenovaného z důvodu uvedeného v ustanovení § 892 občanského zákoníku, tedy z důvodu možného střetu zájmů mezi rodičem a dítětem, jelikož právní úprava obsažená v ustanovení § 892 občanského zákoníku je vůči ustanovení § 460 občanského zákoníku úpravou speciální.⁸⁷ Pokud tak jeden z rodičů spáchá trestný čin ke škodě vlastního nezletilého dítěte, nebude moci práva poškozeného dítěte právě z důvodu možného střetu zájmů vykonávat druhý z rodičů a bude tak namíste jmenovat právě kolizního opatrovníka.⁸⁸ Pro účely výkladu ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu je tak třeba pod pojmem opatrovník vnímat nejenom opatrovníka jmenovaného člověku s omezenou svéprávností, ale právě tak i opatrovníka jmenovaného na základě jiného právního důvodu.

Zákonný zástupce pak bude v trestním, potažmo adhezním řízení zastupovat poškozeného, který dosud nenabyl plné svéprávnosti, půjde tedy zejména o nezletilé děti v procesním postavení poškozeného. Zákonným zástupcem tak v největším množství případů budou rodiče nezletilého dítěte tak, jak vyplývá z ustanovení § 892 odst. 1 občanského zákoníku, nikoliv však už rodič nevlastní.⁸⁹ Dále je třeba zákonným zástupcem rozumět osvojitele dítěte, jelikož osvojené dítě má dle ustanovení § 832 občanského zákoníku postavení dítěte osvojitele, a konečně je třeba zákonným zástupcem rozumět také poručníka, jelikož tento má dle ustanovení § 928 odst. 2 občanského zákoníku vůči dítěti všechna práva a povinnosti s výjimkou vyživovací povinnosti. Jako poněkud problematické se mi jeví postavení pěstouna, jelikož tento není zákonným zástupcem dítěte, avšak dle ustanovení § 966 občanského zákoníku je oprávněn a povinen rozhodovat o běžných záležitostech dítěte, ve kterých ho zastupuje a v přiměřeném rozsahu rovněž spravovat jmění dítěte. Pokud by tak nezletilému byla

⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, sněmovní tisk č. 753/0 (7. období, 2013-2017) ze dne 29. 3. 2016 s. 77.

⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 970.

⁸⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 544.

⁸⁹ Č. 61/1981 Sb. rozh. tr.

v důsledku spáchání trestného činu způsobena škoda a nezletilý by tímto získal procesní postavení poškozeného, přičemž zákonní zástupci nezletilého by byli nečinní, nemohl by pěstoun, vzhledem ke znění ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu, uplatnit v zastoupení nezletilého poškozeného jeho nároky v adhezním řízení. Připojení se s nárokem na náhradu škody v adhezním řízení přitom dle mého nevybočuje z oprávnění pěstouna rozhodovat o běžných záležitostech dítěte, zejména je však uskutečnění tohoto úkonu důležité z hlediska povinnosti pěstouna spravovat jmění dítěte. Domnívám se, že pro zajištění řádné správy jmění nezletilého poškozeného má pěstoun povinnost zajistit, aby byl nárok poškozeného nezletilého řádně uplatněn, a nezletilý tak nebyl v důsledku neuplatnění nároku zkrácen na svém jmění. Trestní řád však toto pěstounovi neumožňuje, čímž mu do jisté míry znemožňuje řádně plnit jeho zákonnou povinnost vůči nezletilému dítěti.

Dle ustanovení § 45 odst. 1 věty druhé trestního řádu v případech, kdy hrozí nebezpečí z prodlení a zákonný zástupce nebo opatrovník nemůže za poškozeného vykonávat jeho práva, nebo nebyl-li opatrovník ustanoven, ačkoliv důvody pro jeho ustanovení jsou dány, je nezbytné opatrovníka ustanovit, a to neprodleně. Na základě tohoto ustanovení by tak bylo nejspíše nutné vyřešit výše nastíněný problém uplatnění nároků pěstouna, ačkoliv účelem tohoto ustanovení je spíše obsáhnout situace, kdy jsou zákonní zástupci poškozeného dlouhodobě hospitalizovaní, dlouhodobě pobývají v cizině, či na případy kolize mezi zákonnými zástupci.⁹⁰ Vlastní postup ustanovení opatrovníka je pak upraven ve druhém odstavci ustanovení § 45 trestního řádu. Dle tohoto ustanovuje opatrovníka předseda senátu v řízení před soudem, v přípravném řízení potom státní zástupce. Opatrovníkem bude jmenován zpravidla advokát vybíraný ze seznamu vedeného u příslušného soudu, jinou osobu lze opatrovníkem ustanovit pouze s jejím souhlasem.

4. 1. 3. Zmocněnec poškozeného

Poškozený je na základě ustanovení § 50 odst. 1 trestního řádu oprávněn dát se zastupovat zmocněncem. Zmocněncem může být jak fyzická, tak i právnická osoba, která je na základě smlouvy o zastoupení a udělené plné moci oprávněna zastupovat poškozeného.⁹¹ Z fyzických osob může však být za zmocněnce poškozeného zvolena pouze ta fyzická osoba, která naplňuje kritéria uvedená v ustanovení § 50 odst. 2

⁹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 544.

⁹¹ Tamtéž, s. 579.

trestního řádu. Jako zmocněnec tak může vystupovat pouze fyzická osoba, která je plně svéprávná a která zároveň, při hlavním líčení a veřejném zasedání, nebyla předvolána jako svědek, znalec nebo tlumočník. Je tak zřejmé, že postavení svědka, znalce nebo tlumočníka v přípravném řízení není překážkou pro to, aby taková osoba vystupovala jako zmocněnec poškozeného v hlavním líčení nebo veřejném zasedání a naopak, tedy ten, kdo je jako svědek, znalec nebo tlumočník předvolán k hlavnímu líčení nebo veřejnému zasedání může být zmocněncem poškozeného v přípravném nebo vykonávacím řízení. Dozajista lze však říci, že jako zmocněnec poškozeného bude v praxi nejčastěji vystupovat advokát. Tuto ustálenou skutečnost lze vnímat velmi pozitivně, jelikož zastoupení poškozeného advokátem bude dozajista směřovat k naplnění účelu institutu zmocněnce, který spočívá zejména ve snaze zajistit poškozenému dostatečnou možnost k přístupu k právní pomoci během trestního či adhezního řízení a s tím související řádné uplatnění jeho práv.

Aby mohl institut zmocněnce plnit svůj účel, je tento nadán určitými právy. Tato práva jsou uvedena v ustanovení § 51 trestního řádu, tedy v ustanovení, jehož podoba doznala výrazné změny novelizací provedenou zákonem o obětech trestných činů, kterou byl okruh práv zmocněnce poškozeného výrazně rozšířen. Před nabytím účinnosti zákona o obětech trestných činů byl zmocněnec poškozeného oprávněn činit za poškozeného návrhy, podávat za něj žádosti a opravné prostředky a zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený. Těmito oprávnění tak zmocněnec poškozeného disponuje i nadále, oproti stavu před novelizací je však v současné době nadán rovněž výraznými oprávnění ve vztahu k fázi vyšetřování. Zmocněnec poškozeného je tak dle ustanovení § 51 odst. 2 trestního řádu oprávněn být již od zahájení trestního stíhání přítomen při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv poškozeného a jejichž výsledek může být v řízení před soudem použit jako důkaz. Z tohoto oprávnění stanovuje zákon dvě výjimky, na jejichž základě není zmocněnec oprávněn zúčastnit se vyšetřovacího úkonu, a to tehdy, pokud by jeho přítomnost mohla zmařit účel trestního řízení,⁹² či v případě, pokud nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění zmocněnce poškozeného nelze zajistit. Zmocněnec je rovněž oprávněn po skončení výsledku policejním orgánem klást vyslychaným osobám včetně obviněného otázky. Z výše uvedeného a rovněž ze znění ustanovení § 41 odst. 2 trestního řádu pak plyne, že rozsah oprávnění zmocněnce ve fázi

⁹² Účel trestního řízení je vymezen v ustanovení § 1 odst. 1 trestního řádu.

vyšetřování v zásadě odpovídá rozsahu oprávnění obhájce obviněného, o čemž hovoří také důvodová zpráva, která v souvislosti s rozšířením oprávnění zmocněnce poškozeného hovoří o posílení postavení poškozeného v trestním řízení a zajištěním jeho kontradiktornosti.⁹³

Zastoupení poškozeného zmocněncem může pro poškozeného znamenat významnou pomoc při uplatňování jeho nároků obzvláště v případě zastoupení advokátem, tento druh zastoupení si však s sebou nese i určité náklady. Aby poškozený neutrpěl s uplatňováním svých nároků v adhezním řízení finanční ztráty, stanoví ustanovení § 154 odst. 1 trestního řádu v případech, kdy byl poškozenému alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení odsouzenému povinnému k uspokojení těchto nároků povinnost nahradit poškozenému rovněž náklady potřebné k účelnému uplatnění uvedených nároků, včetně nároků vzniklých přibráním zmocněnce.

Novelou ustanovení § 154 trestního řádu provedenou zákonem č. 283/2004 Sb. s účinností od 1. 7. 2004 byl do zmíněného ustanovení doplněn druhý odstavec, na jehož základě bylo zákonodárcem poškozenému za určitých okolností umožněno dosáhnout na náhradu nákladů souvisejících s jeho účastí v trestním řízení v případech, že tomuto nebyl přiznán nárok na náhradu škody ani zčásti. O uložení povinnosti odsouzenému nahradit poškozenému uvedené náklady dle novelizovaného ustanovení rozhodoval soud na návrh poškozeného, a to s přihlédnutím k povaze věci a okolnostem případu. Dle Heranové bylo pak toto ustanovení v prvních letech účinnosti vykládáno tak, že se i nadále vztahuje pouze na poškozené, kterým svědčí nárok na náhradu škody a kteří tento uplatnili, avšak bez jejich viny jim nebyl přiznán, kdy tato dále uvádí, že tento výklad byl Ústavním soudem shledán jako protiústavní.⁹⁴ Ústavní soud, takto konkrétně uvedl, že interpretace, dle které mohou právo na náhradu nákladů získat jen poškození uplatňující nárok na náhradu škody a nikoliv poškození, kteří se sice účastní trestního řízení, ale nárok na náhradu škody neuplatňují např. proto, že jim žádná škoda nevznikla, nebo protože se rozhodli tuto škodu neuplatňovat vede k nedůvodnému zvýhodnění jedné skupiny poškozených a tudíž k odlišnému zacházení s nimi s tím, že by bylo v rozporu s obecnou ideou spravedlnosti, aby právo na náhradu nákladů směli dosáhnout pouze poškození, kterým nějaká škoda či újma vznikla, ale nikoliv ti, kteří se

⁹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, sněmovní tisk č. 617/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 27. 2. 2012, s. 68.

⁹⁴ HERANOVÁ, S. *Odměna advokáta jako zmocněnce poškozeného v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 2017, č. 5, s. 36-41.

s nárokem na náhradu škody nemohli přihlásit. Ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu je proto třeba vykládat tak, že: „poškozenému může být oproti odsouzenému přiznáno právo na náhradu nákladů poškozeného v trestním řízení i tehdy, jestliže poškozený nárok na náhradu škody nebo imateriální újmy nevznese.“⁹⁵

Postavení poškozeného bylo následně ještě posíleno novelou provedenou zákonem o obětech trestných činů účinnou od 1. 8. 2013, která stanovila aktuálně účinnou podobu ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu, na základě které soud i v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení na návrh poškozeného rozhodne o uložení povinnosti odsouzenému uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení, pokud tomu nebrání povaha věci nebo okolnosti případu, přičemž zákon zdůrazňuje zejména spoluzavinění poškozeného. Posílení postavení poškozeného lze spatřovat v tom, že zákonodárce do značné míry „zúžil“ rozhodovací prostor soudů, které by o uložení povinnosti odsouzenému uhradit poškozenému alespoň částečně jeho náklady měli zpravidla rozhodnout, pokud tomu nebrání uvedené okolnosti. Takto o této novele hovoří i důvodová zpráva.⁹⁶ Tento vývoj v ochraně poškozeného včetně snahy o zabezpečení jeho nákladů a rovněž výklad Ústavního soudu je dle mého třeba vnímat pozitivně, jelikož skutečnost, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení, či skutečnost, že poškozený žádný takový nárok neuplatnil, neboť mu žádná (majetková nebo nemajetková) újma nevznikla, by automaticky neměla vést k tomu, že by poškozený měl nést náklady vzniklé mu účastí v trestním, potažmo adhezním řízení, tedy *de facto* vzniklé v důsledku spáchání trestného činu. Jednak proto, že v případech, ve kterých poškozený disponoval nárokem na náhradu majetkové či nemajetkové újmy rozhodnutí o nepřiznání nároku poškozenému neznamena, že byl jeho návrh nedůvodný a tato újma mu nebyla způsobena, v ostatních případech pak proto, že se nedomnívám, že pouze skutečnost, že majetková či nemajetková újma byla poškozenému způsobena, by jako jediná měla být určující pro účely rozhodování o náhradě nákladů vůči odsouzenému. Není možné, aby poškozený finančně doplácel na skutečnost, že využívá svých práv a účastní se trestního řízení, bez ohledu na důvody.

⁹⁵ Nález ÚS ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II. ÚS 289/12.

⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, sněmovní tisk č. 617/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 27. 2. 2012 s. 75.

Na základě ustanovení § 51a trestního řádu je pak umožněno nemajetnému poškozenému, tedy poškozenému, který nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé při bránění zmocněnce požádat o právní pomoc poskytnutou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu. Pro to, aby mohl předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, případně soudce v přípravném řízení rozhodnout o nároku poškozeného na bezplatné zastoupení zmocněncem, případně o nároku na zastoupení zmocněncem za sníženou odměnu, musí osoba poškozeného splnit dvě podmínky, jejichž povaha je vzhledem ke znění zákona kumulativní. Poškozený takto musí osvědčit právě nedostatek prostředků pro hrazení nákladů za zmocněnce, a zároveň se musí jednat o poškozeného spadajícího do jedné z kategorií uvedených v § 51a odst. 1 písm. a) a b) trestního řádu, případně o poškozeného, který v souladu se zákonem uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, což je podstatné právě z hlediska adhezního řízení. Dle některých autorů zákonodárce spojil možnost ustanovení zmocněnce na náklady státu s uplatněním nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení z toho důvodu, že (vyjma případů uvedených v ustanovení § 51a odst. 1 písm. a) a b) trestního řádu) pouze v těchto případech je právní pomoc zmocněnce z hlediska adhezního řízení důvodná, a zákon tak předpokládá, že pokud bude poškozený uplatňovat pouze ostatní procesní práva, bude tak činit zpravidla osobně.⁹⁷ Vedle dvou zmíněných kumulativních podmínek je v daném ustanovení zakotvena ještě podmínka negativní, dle které nebude mít poškozený nárok na zvýhodněnou právní pomoc, pokud vzhledem k povaze či výši uplatňované náhrady škody, nemajetkové újmy, případně vzhledem k rozsahu a výši bezdůvodného obohacení je zastoupení zmocněncem zjevně nadbytečné. Vzhledem k této negativní podmínce by se mohla jako problematická jevit situace, kdy již samotné uplatnění nároku poškozeným bude složité například z důvodu výpočtu či stanovení škody nebo nemajetkové újmy, a zastoupení zmocněncem by mohlo mít pro poškozeného význam již v okamžiku uplatnění. Tento problém je dle mého však pouze zdánlivý, neboť prvotní vyčíslení nároku poškozeného dozajista nemusí být konečné, v průběhu adhezního řízení může dojít k jeho precizaci, a to už za přítomnosti zmocněnce. Pro úplnost je třeba dodat, že dle ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu mají nárok na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem, i bez splnění podmínek uvedených v prvním odstavci zmíněného ustanovení, poškozený

⁹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 594.

mladší osmnácti let a rovněž osoba, která má status zvláště zranitelné oběti dle zákona o obětech trestných činů. Poškozený mladší osmnácti let tímto nárokem nedisponuje v řízeních o trestném činu zanedbání povinné výživy. Pokud je o nároku poškozeného na bezplatnou právní pomoc, či na právní pomoc za sníženou odměnu rozhodnuto kladně, může si poškozený svého zmocněnce zvolit. Tuto možnost mu dává ustanovení § 51a odst. 4 trestního řádu, dle kterého v případě, že poškozený takto neučiní a svého zmocněnce si nezvolí, bude mu tento ustanoven z řad advokátů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.⁹⁸

V souvislosti se zvolením zmocněnce poškozeným, majícím nárok na bezplatnou právní pomoc případně na právní pomoc za sníženou odměnu dle § 51a trestního řádu, resp. s ustanovením zmocněnce takovému poškozenému si závěrem dovolím poukázat na novelu trestního řádu provedenou zákonem č. 333/2020 Sb. účinnou od 1. 10. 2020, která upřesnila úpravu vztahující se k povinnosti odsouzeného hradit státu náklady vzniklé právě shora uvedeným přibráním zmocněnce. Dle § 155 odst. 5 trestního řádu ve znění účinném před uvedenou novelou sice mohl předseda senátu rozhodnout o povinnosti odsouzeného hradit státu náklady vzniklé ustanovením zmocněnce, tato povinnost však v trestním řádu nebyla výslovně uvedena. Uvedená novela proto tuto povinnost stanovila v ustanovení § 154 odst. 3 trestního řádu s tím, že rovněž upřesnila, že se tato povinnost vztahuje právě i k případům, kdy si poškozený zmocněnce zvolí a nikoliv pouze k případům, kdy je tento soudem ustanoven.

4. 1. 4. Společný zmocněnec

V souvislosti s některými trestními řízeními může, vzhledem k charakteru trestné činnosti, dojít k situaci, kdy počet poškozených bude tak vysoký, že uplatňování jejich práv by mohlo ohrozit rychlý průběh trestního řízení. V takových případech umožňuje zákonodárce s přihlédnutím k smyslu adhezního řízení, kterým by měla být snaha při zachování zásad rychlosti trestního řízení a jeho hospodárnosti uspokojit nároky poškozených, nikoliv zablokování trestního řízení,⁹⁹ aby předseda senátu, případně v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce na základě ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu rozhodl, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Uplatňování

⁹⁸ Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů vede Ministerstvo spravedlnosti na základě ustanovení § 48 zákona o obětech trestných činů.

⁹⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 538.

práv poškozených prostřednictvím společného zmocněnce se dotýká uplatňování veškerých práv poškozeného, tedy i uplatňování práva na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Právě poškozeným, kteří již v adhezním řízení uplatnili nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení je třeba rozhodnutí o možnosti uplatňovat práva poškozených pouze prostřednictvím společného zmocněnce oznámit vždy přímo, ostatním poškozeným se pak toto rozhodnutí oznámí při prvním úkonu trestního řízení, ke kterému se předvolávají, nebo o kterém se vyrozumívají.¹⁰⁰ Jak je zřejmé ze znění ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu, poškození si společného zmocněnce volí, není jim soudem ustanovován, proto stát není povinen hradit tomuto zmocněnci náklady podle ustanovení § 151 trestního řádu. Tento postup však bude připadat v úvahu tehdy, pokud by předcházelo rozhodnutí podle ustanovení § 51a odst. 1 trestního řádu.¹⁰¹

Institut společného zmocněnce však může být, i přes prvotně dozajista praktickou myšlenku a snahu o urychlení trestního řízení, vnímán i poněkud sporně. Dle Jelínka totiž ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu umožňuje účelové vyloučení poškozeného z trestního řízení, neboť je nepravděpodobné, že by větší počet poškozených splnil podmínky pro zastoupení společným zmocněncem, a to například vzhledem k nutnosti jejich kontaktu a dohodě na společném zmocněnci v případech, kdy tito mají bydliště v od sebe vzdálených částech republiky. V souvislosti s tímto problémem Jelínek dále poukazuje na neurčitost termínu, který, jakožto značně neurčitý umožňuje široký a nejednoznačný výklad. Jako řešení spočívající v kompromisu mezi střetávajícími zájmy subjektů zúčastněných na řízení spatřuje v právní úpravě, která by kvantifikovala právě neurčitý pojem „*mimořádně vysoký počet poškozených*“, případně by zvolila jiné vhodné kritérium k omezení účasti poškozeného v trestním řízení, jednoznačně by však měla být odstraněna uvedená nejednoznačnost, neboť tato může být pro poškozeného diskriminační.¹⁰² Polmová pak jako problematický bod právní úpravy institutu společného zmocněnce vnímá proces vlastního určení společného zmocněnce poškozenými, tento proces shledává jako zdlouhavý a zatěžující, který není způsobilý urychlit ani zefektivnit trestní řízení. Problém pak dle jejího názoru nastává

¹⁰⁰ Poškozeného je třeba vyrozumět zejména o hlavním líčení podle ustanovení § 198 odst. 2 trestního řádu. Předvolání poškozeného k hlavnímu líčení by pak připadalo v úvahu, pokud by byl poškozený zároveň slyšen jako svědek (§ 98 trestního řádu).

¹⁰¹ Srov. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. 7. 2003, sp. zn. 12 To 335/2003 a dále např. usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2012, sp. zn. I ÚS 1796/12.

¹⁰² JELÍNEK, J. *Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminalistika. 2003, č. 2, s. 112-116.

zejména v případech, kdy je třeba poškozeným, kteří uplatnili nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení doručit usnesení o tom, že mohou svá práva uplatňovat pouze pomocí společného zmocněnce spolu s výzvou vyzývající k jeho určení. Poškození této výzvě povětšinou nerozumí, případně následně dochází k tomu, že si jednotliví poškození volí jednotlivé osoby jako zmocněnce, ze kterých následně rozhodující orgán vybírá konečné zmocněnce.¹⁰³ Na obdobné problémy související s výběrem společného zmocněnce poškozenými poukazuje i Beranová, která zároveň navrhuje jejich řešení spočívající v podobě ustanovování společného zmocněnce soudem. Soud by pak měl společného zmocněnce ustanovovat pouze z osob s právním vzděláním, neboť trestní věci s vysokým počtem poškozených bývají z právního hlediska složité.¹⁰⁴ S uvedenými názory se plně ztotožňuji, obzvláště pak s kritikou týkající se nedostatečného vymezení pojmu mimořádně vysokého počtu poškozených, neboť se domnívám, že při absenci jednotící judikatury může být aplikace ustanovení o společném zmocněnci činěna rozdílně, což může skutečně znamenat, že obdobné případy nebudou posuzovány stejně a může tak docházet k odlišnému přístupu k poškozeným v různých trestních řízeních. Dovolím si pouze doplnit, že pokud jde o ustanovování zmocněnců soudem, měli by být těmito ustanovování toliko advokáti, neboť pouze tak může být zajištěno, že zájmy poškozených budou hájeny řádně.

Ačkoliv jsou pak výše uvedené názory náležitě zdůvodněny a byly již vysloveny před určitou dobou, znění ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu se od okamžiku nabytí své účinnosti (tedy od 1. 1. 2002) s výjimkou dílčí změny související s novelou provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., která však v souvislosti s tímto ustanovením pouze „technicky“ reagovala na možnost poškozeného domáhat se v adhezním řízení také náhrady nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení, žádným způsobem nezměnilo. Znění uvedeného ustanovení, resp. jeho novelizace tak nadále zůstává mimo pozornost zákonodárce, což se však negativně projevuje v četnosti jeho praktické aplikace. Tento stav rozhodně není ideální, neboť původní myšlenka institutu společného zmocněnce spočívající v urychlení a zjednodušení přístupu poškozených k trestnímu řízení je dozajista správná.

¹⁰³ POLMOVÁ, O. *Problematika institutu společného zmocněnce*. Trestněprávní revue. 2011, č. 4, s. 111-113.

¹⁰⁴ BERANOVÁ, A., *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. Trestněprávní revue. 2016, č. 10, s. 221-226.

4. 1. 5. Právní nástupci poškozeného

Trestní řád upravuje v ustanovení § 45 odst. 3 přechod práv na právního nástupce poškozeného. Dle tohoto ustanovení: „jde-li o uplatnění nároku na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení, přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozenému, i na jeho právního nástupce.“ Zmíněné ustanovení dopadá jak na fyzické, tak i na právnické osoby, přičemž lze souhlasit s názorem, že toto cílí zejména na případy úmrtí poškozené fyzické osoby, případně na případy zániku poškozené právnické osoby s právními nástupci nebo přechodu či převodu práv na jinou právnickou osobu.¹⁰⁵ Z uvedeného je zřejmé, že právním nástupcem poškozeného bude ten, kdo v rámci univerzální sukcese vstoupil do veškerých práv a povinností poškozeného, procesní práva poškozeného mohou však na právního nástupce přejít rovněž v případě singulární sukcese, a to v případě, kdy na právního nástupce přešlo právo poškozeného na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. K singulární sukcesi do práv poškozené právnické osoby, ke které došlo v důsledku postoupení pohledávky, se vyjádřil i Ústavní soud, který se ve svém nálezu neztotožnil s názorem Vrchního soudu v Olomouci, dle kterého společnosti, které byla postoupena pohledávka z titulu náhrady škody uplatněná v adhezním řízení, trestnou činností žádná škoda nevznikla a nelze ji považovat za poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, jelikož postoupením pohledávky nepřešla na tuto společnost oprávnění poškozeného ve smyslu ustanovení § 45 odst. 3 trestního řádu. Ústavní soud v dané věci s poukázáním na ustálený názor Nejvyššího soudu uvedl, že názor, že právním nástupcem poškozeného nemůže být ten, komu byla pohledávka vůči pachateli trestného činu smluvně postoupena, není správný, kdy dále uvedl, že: „z formulace ustanovení trestního řádu o přechodu práv poškozeného nelze dovodit, že by jakýmkoli způsobem omezovalo okruh osob, které se staly podle zvláštních právních předpisů právními nástupci poškozeného v trestním řízení.“¹⁰⁶ Pokud je singulární sukcese do práv poškozeného možná v případě osob právnických, pak je dozajista možná i u osob fyzických.

Ze znění ustanovení § 45 odst. 3 trestního řádu vyplývá, že přechod práv poškozeného na jeho právního nástupce je možný pouze v případech, kdy jde o uplatnění nároku na náhradu škody a bezdůvodného obohacení. Ze znění tohoto

¹⁰⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 544-545.

¹⁰⁶ Nález č. 133/2013 Sb. n. a u.

ustanovení je tak zřejmé, že přechod práv poškozeného na právního nástupce v případě uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy možný není. Dle komentářové literatury tomu tak je proto, že nárok na náhradu nemajetkové újmy je čistě osobnostního charakteru, který smrtí poškozeného zaniká.¹⁰⁷ Tento názor se zjevně vztahuje k poškozenému jako fyzické osobě, avšak vzhledem k tomu, že nemajetková újma může být bezesporu způsobena i osobě právnické, je dozajista možné tento vztáhnout nejen ke smrti fyzické osoby, ale rovněž také k zániku právnické osoby.

Na tomto místě je však důležité přihlédnout ke stavu právní úpravy před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., tedy k té podobě právní úpravy, dle které bylo v adhezním řízení možné rozhodovat pouze o náhradě majetkové škody, přičemž však vytrpěné bolesti (bolestné) a ztížení společenského uplatnění se za tuto majetkovou škodu považovaly a nárok na její odčinění tak bylo možné uplatnit a přiznat i v trestním řízení.¹⁰⁸ Nárok na náhradu bolestného a ztížení společenského uplatnění tak vzhledem k ustanovení § 45 odst. 3 trestního řádu mohli oproti dnešnímu stavu uplatňovat i právní nástupci poškozeného, což za současné podoby právní úpravy vzhledem ke znění ustanovení § 45 odst. 3, a rovněž vzhledem k tomu, že je třeba v souladu s ustanovením § 2958 občanského zákoníku považovat újmu na zdraví způsobenou trestným činem (tedy i bolestné a ztížení společenského uplatnění) za nemajetkovou újmu,¹⁰⁹ možné není. I přes to, že nemajetkovou újmu nelze zúžit pouze na náhradu bolestného a ztížení společenského uplatnění, je evidentní, že na tomto místě nedošlo vývojem právní úpravy k posílení postavení poškozeného, resp. jeho právních nástupců, což nelze vnímat příliš pozitivně.

V souvislosti s nemožností uplatňování nároku na náhradu nemajetkové újmy právními nástupci poškozeného je třeba rovněž přihlédnout ke znění ustanovení § 1475 odst. 2 občanského zákoníku, dle kterého: „*pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.*“ Toto ustanovení tak do jisté míry doplňuje názor, že nárok na náhradu nemajetkové újmy jako čistě osobnostní nárok smrtí poškozeného zaniká (viz výše), neboť ze znění zmíněného ustanovení občanského zákoníku je zřejmé, že tento nárok nezaniká toliko v případě uplatnění u orgánu veřejné

¹⁰⁷ DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 386

¹⁰⁸ ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, M., PÚRY, F. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. I. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 70.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 71.

moci nebo v případě uznání dluhu¹¹⁰, přičemž uplatnění nároku v rámci adhezního řízení lze bezesporu považovat za uplatnění u orgánu veřejné moci. V důsledku uvedeného tak nastává poněkud paradoxní stav, že ačkoliv v důsledku uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy v adhezním řízení tento nárok po smrti poškozeného nezaniká, jeho právní nástupci ho v adhezním řízení nemohou dále uplatňovat. Obdobně se k uvedené problematice vyjadřuje i Beranová, podle které by tak bylo žádoucí rozšířit procesní nástupnictví také na osoby, které vstoupili do práva poškozeného na náhradu nemajetkové újmy,¹¹¹ což je názor, se kterým se plně ztotožňuji.

4. 1. 6. Právnícká osoba jako poškozený a její zastoupení

Jak již bylo řečeno výše, ustanovení trestního řádu upravující postavení a práva poškozeného dopadají pochopitelně i na osoby právnícké.¹¹² Vzhledem k charakteru právníckých osob, které lze vnímat jako umělé konstrukce odvozené od fyzických osob vybavené způsobilostmi, propůjčujícími jim podstatné právně relevantní vlastnosti,¹¹³ bude i uplatňování jejich práv jako poškozeného vykazovat v adhezním řízení jistá specifika. Tato specifika vyplývají zejména z toho, že právnícká osoba nemůže vzhledem ke své povaze samostatně jednat svými vlastními činy a musí za ně jednat k tomu oprávněné fyzické osoby, přičemž toto jednání lze označit jako zastoupení.¹¹⁴ I přes to, že zastoupení právnícké osoby představuje složitou teoretickou právní problematiku, jejíž rozbor dalece přesahuje možnosti a potřeby této práce, je vzhledem k tomu, že nedostatečné zastoupení právnícké osoby v adhezním řízení, případně nedostatečné prokázání zastoupení může být v některých případech spojeno s negativním důsledkem v podobě konečné nemožnosti uplatnit legitimní nárok, bude účelné způsob zastoupení právníckých osob alespoň nastínit.

Pokud právnícká osoba vystupuje v adhezním řízení jako poškozený, uplatňuje její práva v adhezním řízení fyzická osoba, která je podle zákona, vnitřních předpisů nebo podle obvyklého pracovního zařazení oprávněna právně jednat jménem této

¹¹⁰ Srov. FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 6.

¹¹¹ BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnícká fakulta, s. 33.

¹¹² Dle ustanovení § 20 odst. 1 občanského zákoníku je právníckou osobou organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.

¹¹³ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 156.

¹¹⁴ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 276.

právnícké osoby, nebo která je zástupcem právnícké osoby.¹¹⁵ I přes to, že výše uvedený názor byl vysloven ještě za účinnosti předchozího občanského zákoníku a rovněž přes to, že aktuálně účinný občanský zákoník opustil koncept jednání jménem právnícké osoby a přiklonil se k jednání tolika za právníckou osobu, tedy k jednání prostřednictvím zástupců¹¹⁶, je zřejmé, že právníckou osobu bude v adhezním řízení zastupovat zejména následující osoby.

Právníckou osobu zastupuje v první řadě její statutární orgán, respektive člen tohoto orgánu. Podle ustanovení § 164 odst. 1 občanského zákoníku může člen statutárního orgánu zastupovat právníckou osobu ve všech záležitostech. Právnícká osoba může být dle § 166 občanského zákoníku rovněž zastoupena jejími zaměstnanci, a to v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci. Právníckou osobu pak dozajista mohou zastupovat i jiné fyzické osoby, oprávněné tuto zastupovat na základě smlouvy o zastoupení. Rozsah ve smlouvě dohodnutého zástupčího oprávnění bude pak dle ustanovení § 441 odst. 2 občanského zákoníku uveden v plné moci vydané právníckou osobou jako zmocnitelem fyzické osobě jako zmocněnci, přičemž plná moc bude sloužit jako osvědčení o zástupčím oprávnění a jeho rozsahu.¹¹⁷ V případě obchodních společností je možné také hovořit o zastoupení osobou pověřenou určitou činností při provozu obchodního závodu dle § 430 občanského zákoníku, případně zastoupení prokuristou dle § 450 občanského zákoníku.

Oprávnění jednat za právníckou osobu je třeba prokázat. Zastoupení právnícké osoby statutárním orgánem bude možné doložit výpisem z veřejného rejstříku, neboť základní informace o členech statutárního orgánu právnícké osoby, se dle ustanovení § 120 odst. 1 občanského zákoníku zapisuje do příslušného veřejného rejstříku, ve kterém je právnícká osoba evidována.¹¹⁸ Zaměstnanec právnícké osoby pak prokáže své oprávnění předložením vnitřního oprávnění, případně pověřením uděleným mu ad hoc statutárním orgánem. Toto pověření není možné zaměňovat za plnou moc,¹¹⁹ neboť plnou mocí se prokazuje zástupce právnícké osoby, který tuto zastupuje na základě smlouvy (viz výše).

¹¹⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2590.

¹¹⁶ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 835.

¹¹⁷ Srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 317.

¹¹⁸ Půjde zejména o obchodní rejstřík, spolkový rejstřík či nadační rejstřík.

¹¹⁹ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol.: *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 121–122.

Rovněž v souvislosti se zastoupením právnické osoby je třeba zmínit možnost zastoupení poškozené právnické osoby ustanoveným opatrovníkem. Tohoto opatrovníka je dle § 45 odst. 1 trestního řádu třeba poškozené právnické osobě neprodleně ustanovit v případě, že je zde nebezpečí z prodlení a poškozená právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení. I přes to, že tato možnost byla do trestního řádu vtělena až novelou provedenou zákonem č. 55/2017 Sb. s účinností od 18. 3. 2017, nelze říci, že by před tímto datem k ustanovování opatrovníků poškozených právnických osob nedocházelo. K ustanovování opatrovníků však nedocházelo dle § 45 odst. 1 trestního řádu, nýbrž analogicky dle ustanovení § 45 odst. 2 trestního řádu, které před uvedenou novelou obecně hovořilo o nutnosti ustanovit opatrovníka poškozenému v případě, že zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva za současného splnění podmínky nebezpečí z prodlení. Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství pak k tomuto postupu uvádělo: „*Podmínka, že hrozí nebezpečí z prodlení, která podmiňuje použití analogie, bude v těchto případech splněna vždy, protože v případech, kdy nastane střet zájmů mezi osobami, jež by měly za poškozenou právnickou osobu (případně obec i kraj) jednat a hájit její zájmy v trestním řízení, a osobami důvodně podezřelými ze spáchání trestného činu namířeného proti této právnické osobě (obci či kraji), lze téměř vždy dovodit, že jménem právnické osoby (obce i kraje) nemá kdo v řízení vystupovat, ustanovení opatrovníka je proto naprosto nezbytné.*¹²⁰ I přes to, že současné právní úprava ustanovování opatrovníků poškozených právnických osob upřesnila a odstranila tak nutnost užití zmíněné analogie, lze říci, že důvody pro ustanovení tohoto opatrovníka obsažené v citovaném stanovisku jsou i nadále platné, což potvrzuje i judikatura, dle které lze k ustanovení opatrovníka k výkonu práv poškozené právnické osoby přistoupit jen tehdy, pokud by rozpor mezi zájmy členů statutárního orgánu a této právnické osoby vedl k tomu, že by právnická osoba zůstala bez zástupce oprávněného za ní jednat a hrozilo by nebezpečí v uplatňování jejích práv.¹²¹ Stále je však mít na paměti, že jmenování opatrovníka právnické osobě představuje zásah do jejích soukromoprávních poměrů, a mělo by tak zůstat prostředkem *ultima ratio*, ke kterému by mělo být přistupováno až tehdy, pokud není

¹²⁰ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce postupu státního zástupce při ustanovování opatrovníka poškozenému, který je právnickou osobou [obcem či krajem], v přípravném řízení ze dne 30. 9. 2009, Brno: Sbíрка výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, poř. č. 2/2009, s. 2.

¹²¹ Č. 15/2018 Sb. rozh. tr.

možné důsledky rozporu mezi zájmy členů statutárního orgánu a právnické osoby překlenout jiným způsobem.¹²²

4. 1. 7. Pojišťovna jako subjekt adhezního řízení

Jako jedny z nejčastějších subjektů adhezního řízení budou vystupovat rovněž pojišťovny, a to obzvláště pojišťovny zdravotní, proto bude o těchto pojednáno speciálně. Vzhledem k tomu, že zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění (dále jen „*zákon o zdravotním pojištění*“) stanovuje v § 2 odst. 1 povinnost zdravotního pojištění pro veškeré osoby mající na území České republiky trvalý pobyt, je patrné, že v případech, kdy bude pojištěné osobě trestným činem způsobena újma na zdraví vyžadující ošetření, bude právě zdravotní pojišťovna hradit náklady zdravotní péče primárního poškozeného.

Vzhledem ke znění § 55 odst. 1 zákona o zdravotním pojištění, dle kterého má zdravotní pojišťovna vůči třetí osobě právo na náhradu nákladů hrazené služby, které vynaložila v důsledku zaviněného protiprávního jednání této třetí osoby vůči pojištěnci, bude právě okamžik úhrady nákladů zdravotní péče poškozeného významný z hlediska adhezního řízení, neboť právě tímto okamžikem vzniká zdravotní pojišťovně nárok na náhradu nákladů vynaložených na zdravotní služby vůči pachateli trestného činu. Tyto náklady pak zdravotní pojišťovna může a ve značném množství případů také bude vůči obviněnému uplatňovat v adhezním řízení.

Pokud jde o charakter tohoto nároku, je třeba zdůraznit, že se jedná o samostatný a přímý nárok vyplývající právě z citovaného ustanovení § 55 odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění, nikoliv nárok odvozený, který by na pojišťovnu přecházel z nároku osoby, které bylo trestným činem zranění způsobeno.¹²³ Právě touto skutečností, resp. tímto charakterem uvedeného nároku se zdravotní pojišťovny odlišují od pojišťoven uplatňujících v adhezním řízení nárok na náhradu škody, který na pojišťovnu z primárního poškozeného regresně přechází v důsledku vyplacení pojistného plnění dle § 2820 občanského zákoníku. V takovém případě bude pojišťovna v adhezním řízení vystupovat v postavení právního nástupce poškozeného dle § 45 odst. 3 trestního řádu a jako taková bude také oprávněná uplatňovat svůj nárok na náhradu vyplaceného pojistného plnění.¹²⁴

¹²² Č. 15/2018 Sb. rozh. tr.

¹²³ Č. 25/2019 Sb. rozh. tr.

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2014, sp. zn. 3 Tdo 662/2014.

Zdravotní pojišťovna pak může uplatňovat svůj nárok na náhradu vynaložených léčebných výdajů i tehdy, pakliže osoba, které bylo zranění vyžadující si pojišťovnou hrazenou péči způsobeno, vystupuje v trestním řízení v postavení spoluobviněného. Ačkoliv tedy tato osoba samostatně s ohledem na § 44 odst. 1 trestního řádu oprávnění poškozeného v daném řízení vykonávat nemůže, není možné toto omezení vztáhnout také na zdravotní pojišťovnu, a to jednak právě proto, že její nárok není nárokem odvozeným, nýbrž nárokem samostatným vzniklým na základě § 55 odst. 1 zákona o zdravotním pojištění a dále pak proto, že zdravotní pojišťovna v daném řízení fakticky stíhána nebyla a není, přičemž smyslem ustanovení § 44 odst. 1 trestního řádu spočívá v nutnosti zamezit situacím, aby v jednom trestním řízení vystupovala určitá osoba ve dvou protichůdných postaveních, tedy jako obviněný a zároveň poškozený.¹²⁵

Pokud pak jde o otázku, v jakém rozsahu je třetí osoba (v rovině adhezního řízení obviněný) povinna nahradit zdravotní pojišťovně náhradu za vynaloženou léčebnou péči, vyjádřil se k této Nejvyšší soud, dle kterého odpovídá tato třetí osoba pojišťovně v tom rozsahu: „v jakém její zaviněné protiprávní jednání je v příčinné souvislosti s náklady vynaloženými na ošetření a léčení pojištěnce, jakožto následků jejího jednání. V rozsahu, v němž se na vzniku těchto nákladů podílely jiné okolnosti, popř. v jakém byl způsoben spoluzaviněním pojištěnce, třetí osoba za škodu podle §55 zákona č.48/1997 Sb. zdravotní pojišťovně neodpovídá, neboť zde není dána příčinná souvislost mezi vznikem škody a zaviněným jednáním třetí osoby.“¹²⁶ S ohledem na uvedené je tak zřejmé, že uvedené „jiné okolnosti“ i případné spoluzavinění poškozeného bude i v adhezním řízení vždy třeba náležitě zkoumat.

4. 2. Osoba, proti které je vedeno trestní řízení

Poškozený uplatňuje svůj nárok v adhezním nikoliv vůči státu, ale vůči konkrétní fyzické nebo právnické osobě, proti které je dané trestní řízení vedeno. Tato osoba ponese vzhledem k procesnímu stádiu odlišná označení, poškozený tak svůj nárok uplatní vůči osobě obviněné, obžalované nebo podezřelé.¹²⁷ Beranová pak tuto osobu obecně označuje jako „odpůrce“, tedy spíše pojmem soukromoprávním.¹²⁸ Vzhledem

¹²⁵ Č. 25/2019 Sb. rozh. tr.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1113/2002.

¹²⁷ K jednotlivým označením v závislosti na fázi trestního řízení srov. ustanovení § 32 trestního řádu, § 12 odst. 7 trestního řádu, § 76 odst. 1 trestního řádu a § 179a odst. 1 trestního řádu.

¹²⁸ BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 38.

k tomu, že adhezním řízení je třeba rozumět pouze určitý úsek trestního řízení je zřejmé, že tato osoba bude nadána veškerými právy, která trestní řád přiznává obviněnému. Vedle práva na obhajobu se pak bude jednat zejména o práva dle § 33 trestního řádu, tudíž osoba, proti které je trestní řízení vedeno, bude oprávněna uvádět okolnosti a důkazy, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky. Dle trestního řádu se jedná o práva sloužící primárně obviněnému k zeslabování nebo vyvracení viny, v adhezním řízení však budou tato práva směřovat zejména k prokázání nižší výše předmětné škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení, případně k prokázání skutečnosti, že škoda, nemajetková újma nebo bezdůvodné obohacení vůbec nevznikly.

Vzhledem k tomu, že trestní řízení může být vedeno i proti mladistvému, může i poškozený vůči tomuto uplatňovat nárok v adhezním řízení. Mladistvým je třeba dle § 2 odst. 1 písm. c) z. s. v. m. rozumět toho: „*kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku*“. Proviněním se pak dle § 6 odst. 1 z. s. v. m. nazývá trestný čin spáchaný mladistvým. V souvislosti s trestním řízením vedeném proti mladistvému vyvstává do popředí otázka zastoupení mladistvého. Tento je v trestním řízení na základě § 43 odst. 1 z. s. v. m. samozřejmě zastoupen svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, zároveň musí mít mladistvý dle § 42a z. s. v. m. obhájce, a to s určitými výjimkami již od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu. Právě zastoupení obhájcem pak dává mladistvému poměrně dobré záruky na řádné hájení jeho práv v trestním i adhezním řízení, přičemž zastoupení obhájcem nabývá na důležitosti obzvláště tehdy, pokud mladistvého řádně nezastupují jeho zákonní zástupci. Na druhou stranu je zřejmé, že zastoupení mladistvého se již nevztahuje na dobu po pravomocném skončení trestního řízení a pakliže byla mladistvému uložena povinnost nahradit poškozenému způsobenou škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, musí tento již samostatně nést následky s tímto rozhodnutím spojené, a to obzvláště tehdy, pokud jeho zákonní zástupce nejeví o jeho výchovu a směřování větší zájem. Tyto následky pak mohou spočívat např. v nuceném výkonu rozhodnutí případně v exekučním řízení, což se může ve vývoji mladistvého projevit značně negativně. Z uvedeného důvodu je proto třeba, aby soudy při rozhodování o uložení povinnosti mladistvého důkladně zvažily veškeré aspekty s tímto rozhodnutím související, tedy i možné následky související s výkonem tohoto rozhodnutí.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje rovněž řízení ve věcech dětí mladších patnácti let.¹²⁹ Děti mladší patnácti let nejsou v souladu s ustanovením § 25 trestního zákoníku a § 89 odst. 1 z. s. v. m. trestně odpovědné, jako takové se tedy nemohou dopustit spáchání trestného činu¹³⁰, nýbrž toliko činu jinak trestného, tedy činu, který je v daném případě beztrestný, ačkoliv by v jiném případě trestný byl.¹³¹ V řízení ve věcech dětí mladších patnácti let se navíc s ohledem na ustanovení § 96 z. s. v. m. ve značné míře uplatní předpisy upravující občanské soudní řízení a na toto řízení je tak třeba nahlížet jako na svébytné občanské soudní řízení.¹³² S ohledem na shora uvedené proto děti mladší patnácti let nefigurují jako subjekty adhezního řízení.

Pouze pro úplnost je třeba dodat, že pakliže vystupují jako subjekty adhezního řízení osoby fyzické, mohou jako tyto subjekty vystupovat také osoby právnické, jejichž podmínky trestní odpovědnosti upravuje zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob.

¹²⁹ Hlava III zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

¹³⁰ JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 138.

¹³¹ Tamtéž, s. 142.

¹³² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2011, s. 698.

5. Nároky poškozeného v adhezním řízení

5.1. Škoda

5.1.1. Pojem škody

Jak již bylo výše několikrát zmíněno, předmětem adhezního řízení je rozhodování soudu o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, se kterým se poškozený řádně a včas připojil k trestnímu řízení.¹³³ Jedná se o nároky uvedené v ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu s tím, že pouze o těchto nárocích může soud v adhezním řízení rozhodovat.

Na prvním místě je nutné definovat pojem „škoda“, neboť právě rozhodování o náhradě škody bude v adhezním řízení nejčastější. Vymezení pojmu „škoda“, tedy pojmu, který trestní řád užívá např. v ustanoveních § 43 odst. 3, § 245 odst. 1 či § 265, by nemělo činit větších problémů, a to zejména proto, že totožný pojem je užíván i občanským zákoníkem, tedy hlavním soukromoprávním kodexem, který je právě pro právní úpravu náhrady škody stěžejní. S ohledem na tuto skutečnost je tudíž i pro účely trestního řádu, potažmo adhezního řízení možné škodou dle § 2894 občanského zákoníku rozumět újmu na jmění. V souladu s ustanovením § 2952 občanského zákoníku je pak pojem „škoda“ tvořen dvěma tradičními složkami, a to skutečnou škodou (*damnum emergens*) – spočívající ve zmenšení majetku poškozeného a ušlým ziskem (*lucrum cesans*) – spočívajícím v nezvětšení majetku poškozeného, ač by se to při pravidelném chodu věci dalo předpokládat.¹³⁴

Pouze pro úplnost je pak třeba dodat, že trestní řád používá vedle pojmu „škoda“ v některých případech rovněž pojem „majetková škoda“, tedy pojem, který je pro trestní řád zcela specifický, neboť tento oproti pojmu „škoda“ občanský zákoník vůbec nepoužívá. Trestním řádem je tento pojem naopak používán zejména pro vymezení osoby poškozeného ustanovením § 43 odst. 1, neboť poškozeným je mimo jiné právě ten, komu byla způsobena majetková škoda a rovněž také důležitým ustanovením § 228 odst. 1, tedy ustanovením, dle kterého je v adhezním řízení ukládána poškozenému povinnost hradit způsobenou újmu. O tomto pojmu je třeba se zmínit zejména z tohoto důvodu, že jeho výklad dlouhodobě vycházel ze znění Směrnice pléna

¹³³ Blíže o návrhu poškozeného v adhezním řízení viz kapitola 6. 1.

¹³⁴ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 357.

Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 1962, vydané pod sp. zn. Pls 1/62, dle které bylo majetkovou škodou třeba rozumět mimo škodu vzniklou tím, že byl trestným činem ztenčen majetek poškozeného také jinou materiální škodu, pokud její náhradu předpisy o odškodňování přiznávají, materiální škodu, kterou lze odčinit nebo zmírnit uvedením do předešlého stavu nebo peněžitou náhradou a konečně také odškodnění příslušející poškozenému podle zákona jako protihodnota za utrpěnou škodu určitého druhu, jako je bolestné nebo i náhrada společenského uplatnění.¹³⁵ Vzhledem k uvedenému výkladu by tak bylo možné pod pojem škoda zahrnout i jiné nároky, než ty, které odpovídají výše uvedené definici pojmu „škoda“, zejména pak právě nárok na náhradu bolestného či ztížení společenského uplatnění. Tento výklad je však třeba s ohledem na aktuální znění právní úpravy označit za překonaný. Pokud jde např. právě o bolestné a ztížení společenského uplatnění, je třeba tyto nároky vnímat s přihlédnutím ke znění § 2958 občanského zákoníku vnímat toliko jako nemajetkovou újmu¹³⁶ a rovněž jako nemajetkovou újmu je pak třeba tyto nároky poškozeným přiznávat, což je od účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 181/2011 Sb. možné.

Beranová ve své dizertační práci vyslovila v souvislosti s tímto tématem otázku, zda budou újmy spočívající mimo jiné právě ve vytrpěných bolestech a ztížení společenského uplatnění jako nemajetková újma skutečně přiznávány, nebo zda zůstanou součástí pojmu majetková škoda.¹³⁷ Domnívám, se že v současné době je již možné vzhledem k aktuální podobě soudní judikatury říci, že soudy o těchto nárocích důsledně rozhodují právě a pouze jako o náhradě nemajetkové újmy, když i Nejvyšší soud sám výslovně uvedl, že nárok na bolestné je nárokem na náhradu nemajetkové újmy dle § 2894 občanského zákoníku, nikoliv nárokem na náhradu škody.¹³⁸ Jsem pak toho názoru, že tento výrok Nejvyššího soudu lze plně vztáhnout i k nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění, neboť tento nárok má hmotněprávní základ v totožném ustanovení § 2958 občanského zákoníku, jako právě nárok na náhradu bolestného. Tuto skutečnost lze dle mého názoru vnímat kladně, neboť toto rozhodování plně odpovídá systematice občanského zákoníku a plně tak reflektuje možnost trestních

¹³⁵ Směrnice Nejvyššího soudu k výkladu ustanovení trestního řádu a právech a postavení poškozeného v trestním řízení a o náhradě škody způsobené trestným činem (o adhezním řízení) ze dne 4. 6. 1962, sp. zn. Pls 1/1962.

¹³⁶ Blíže viz kapitola 5. 2. 4.

¹³⁷ BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 46.

¹³⁸ Č. 39/2020 Sb. rozh. tr., dále srov. např. č. 39/2018 Sb. rozh. tr.

soudů rozhodovat o vícerych nárocích, nikoliv pouze o nárocích na náhradu majetkové škody.

S ohledem na uvedené lze pak říci, že pojem „škoda“ a „nemajetková újma“ by již bez větších problémů mohly být vnímány jako synonyma, kdy obsah těchto pojmů by odpovídal právě pojmu „škoda“. Vzhledem k této skutečnosti lze pak zcela souhlasit právě s Beranovou, dle které by bylo vhodné, aby trestní řád opustil pojem „majetková škoda“ a v souladu s občanským zákoníkem pracoval toliko s pojmy „škoda“, „nemajetková újma“ a „bezdůvodné obohacení“.¹³⁹

5. 1. 2. Způsob a rozsah náhrady majetkové škody

Trestní řád a občanský zákoník přistupují ke způsobu náhrady škody do jisté míry odlišně. Nejvýznamnějším rozdílem je skutečnost, že zatímco občanský zákoník v ustanovení § 2951 odst. 1 stanoví, že škoda se nahrazuje uvedením do předešlého stavu a pouze tehdy, není-li to možné anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích. Trestní řád pak v ustanovení § 228 odst. 1 odlišně stanoví, že odsuzuje-li soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu, uloží mu v rozsudku, aby tuto nahradil v penězích. Z výše uvedeného je tak zřejmé, že zatímco občanský zákoník preferuje jako způsob náhrady škody naturální restituci, trestní řád nejen, že tuto možnost nepreferuje, tento ji dokonce vůbec neumožňuje. Tento způsob náhrady škody byl pak do trestního řádu vtělen novelou č. 181/2011 Sb. Důvodová zpráva o příčinách této úpravy mlčí, záměr zákonodárce při přijímání uvedené úpravy lze proto pouze odhadovat s tím, že tento mohl být veden snahou o co možná největší zjednodušení rozhodování o uplatněném nároku poškozeného, což uvedená novela bezesporu naplnila, neboť trestní soud nemusí žádným způsobem rozhodovat o způsobu náhrady škody. Je však otázkou, zda by v některých případech nebyla možnost nahradit škodu jinak než v penězích přeci jen účelná. Tato možnost by přitom mohla být přínosná jak pro poškozeného, který by se v případech, kdy je odsouzený nemajetný a zároveň by možnost naturální restituce připadala v dané věci v úvahu, mohl snáze domoci náhrady škody, tak také pro nemajetné odsouzené, kteří by mohli mít alternativu ke škodě hrazené v penězích a pakliže by tuto alternativu využili, mohli by se vyhnout negativním důsledkům spojeným s nehrazením škody poškozenému dle rozhodnutí soudu (mohli by se tak vyhnout exekučnímu vymáhání uložené povinnosti). V případě

¹³⁹ BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 46.

náhrady škody uvedením do původního stavu, které by bylo provedeno vlastními silami odsouzeného pak nelze opominout ani výchovné působení takové činnosti, což by se mohlo osvědčit zejména u mladistvých pachatelů.

Pokud jde o rozsah náhrady majetkové škody je pro určení tohoto rozsahu stěžejní ustanovení § 2952 občanského zákoníku. Dle zmíněného ustanovení se v případě způsobené škody hradí skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo, tedy ušlý zisk. Komentářová literatura k uvedenému ustanovení uvádí názor, že rozdělení na uvedené dvě kategorie není z hlediska soukromého práva, s výjimkou práva pracovního, významné s tím, že ne vždy lze jednoduše rozdělit, kdy se jedná o skutečnou škodu a kdy o ušlý zisk.¹⁴⁰ I přes tento názor se domnívám, že by trestní soud neměl při rozhodování o náhradě majetkové škody v adhezním řízení rezignovat na toto tradiční rozdělení a ve svých rozhodnutích by se měl pokusit odůvodnit, o jakém nároku v odsuzujícím rozsudku rozhodl. Obě uvedené kategorie jsou pak na sobě nezávislé a lze se tak domáhat ušlého zisku bez uplatnění nároku na náhradu skutečné škody a naopak.¹⁴¹ Vzhledem ke způsobu náhrady škody, tedy vzhledem k tomu, že tato je možná pouze v penězích, je zřejmé, že se poškozený může domáhat rovněž zaplacení úroku z prodlení, jejichž výši však musí upřesnit.¹⁴² Toto vyplývá zejména ze znění ustanovení § 1970 občanského zákoníku, dle kterého může věřitel, který splnil své smluvní a zákonné povinnosti požadovat po dlužníkovi, který je v prodlení se splácením peněžitého dluhu zaplacení úroku z prodlení. Uvedené ustanovení lze přitom bezesporu přiměřeně aplikovat i na rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Pokud jde o výši úroků z prodlení, ze znění druhé věty citované ustanovení § 1970 občanského zákoníku plyne, že tato výše může být stranami (občanskoprávního poměru) určena i smluvně. Domnívám se však, že v adhezním řízení toto možné není a při určení výše úroku z prodlení je tak třeba vycházet z vládního nařízení, na které citované ustanovení rovněž odkazuje. Tímto nařízením je nařízení vlády č. 351/2013 Sb., které výši zákonného úroku z prodlení upravuje v ustanovení § 2, ve kterém stanoví, že: „*Výše úroku z prodlení odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro*

¹⁴⁰ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1689.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 1689.

¹⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2851.

*první den kalendářního pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o 8 procentních bodů.*¹⁴³

Občanský zákoník dále obsahuje zvláštní ustanovení vztahující se k rozsahu náhrady škody, a to konkrétně v případě poškození věci a náhrady při poranění zvířete. Dle § 2969 odst. 1 občanského zákoníku se při určení výše škody na věci vychází z její obvyklé ceny v době poškození, přičemž je třeba zohlednit, co poškozený musí k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit. Z uvedeného je zřejmé, že citované ustanovení § 2969 odst. 1 občanského zákoníku téměř úplně kopíruje znění § 137 trestního zákoníku, dle kterého se při stanovení výše škody vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a v místě činu obvykle prodává s tím, že nelze-li takto výši škody zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení této věci v předešlý stav. Při vlastním stanovením výše náhrady je pak možné přihlédnout i k ustálené soudní judikatuře, dle které přicházejí v úvahu zásadně dva způsoby tohoto stanovení. Rozsah škody na věci je tak možné určit rozdílem obvyklé ceny, kterou měla věc před poškozením a obvyklé ceny při poškození (což je vhodné zejména tehdy, pokud obnova věci opravou není dobře možná), nebo výši nákladů potřebných k uvedení věci do stavu před poškozením, s tím, že tento způsob lze užít pouze tehdy, pokud nejsou tyto náklady zjevně nepřiměřené obvyklé ceně před poškozením.¹⁴⁴ Pouze pro úplnost je dobré dodat, že pokud byla poškozenému poskytnuta náhrada nákladů na opravu věci, avšak hodnota věci se ani po opravě nedostala na úroveň původní obvyklé ceny, přetrvává zde škoda právě v rozsahu rozdílu mezi obvyklou cenou věci před opravou a po opravě.¹⁴⁵ Výše nastíněná pravidla lze pak přiměřeně vztáhnout i na situace, kdy nedojde k poškození věci, nýbrž k jejímu zničení, odcizení či znehodnocení.¹⁴⁶

Pokud pak jde o náhradu škody způsobenou poraněním zvířete (tedy o náhradu škody spíše výjimečného, nikoliv však vyloučeného charakteru), poskytuje se tato dle § 2970 občanského zákoníku v rozsahu účelně vynaložených nákladů spojených s péčí o zdraví zvířete tomu, kdo je vynaložil.

¹⁴³ Ode dne 11. 5. 2020 činí výše repo sazby ČNB 0,25%, zákonný úrok z prodlení tak činí 8,25% - k údajům o výši repo sazby srov. Jak se vyvíjela dvoutýdenní repo sazba ČNB? *Česká národní banka* [online]. 2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Jak-se-vyvijela-dvoutydenni-repo-sazba-CNB/>.

¹⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1637/2019.

¹⁴⁵ Č. 8/2019 Sb. rozh. obč.

¹⁴⁶ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1747.

Jako určitou zajímavost lze pak uvést zcela specifický způsob určení rozsahu škody u trestného činu zpronevěry dle § 206 trestního zákoníku, spáchaného jednáním pachatele spočívajícím v nakládání s věcí, která je předmětem leasingové smlouvy v rozporu s obsahem takové smlouvy, zejména pak způsobem spočívajícím v tom, že pachatel tuto věc převede na někoho jiného. Dle Nejvyššího soudu je tehdy, pokud tato leasingová smlouva předpokládá převod vlastnictví k předmětu leasingu na nájemce škodou: „hodnota předmětu leasingu v době spáchání činu určená podle hledisek stanovených v ustanovení § 89 odst. 12 tr. zák., od níž se odečte ta část tzv. akontace a uhrazených leasingových splátek, která představuje čisté splátky na pořizovací cenu předmětu leasingu, ovšem pouze v rozsahu odpovídajícím snížení hodnoty pronajaté věci v době spáchání činu oproti hodnotě v době jejího převzetí pachatelem na základě leasingové smlouvy.“¹⁴⁷

5. 2. Nemajetková újma

Nemajetkovou újmou lze obecně rozumět příkoří, které se projevuje v jiné než majetkové sféře. Dle zasažených práv lze nemajetkovou újmu obecně rozdělit na újmu všeobecně osobnostní, spotřebitelskou, soutěžní, uměleckou či vědeckou.¹⁴⁸ Pro rozhodování o náhradě nemajetkové újmy je stěžejní ustanovení § 2894 odst. 2 občanského zákoníku, dle kterého není-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce pouze tehdy, stanoví-li to zvlášť zákon. Občanský zákoník pak stanoví povinnost nahradit nemajetkovou újmu v případě **(1)** protiprávního zásahu do přirozených práv člověka (§ 2956), **(2)** poškození věci ze svévole nebo ze škodolibosti (§ 2969 odst. 2), **(3)** v případě osob, které újmu důvodně pocítují jako osobní neštěstí (§ 2971), **(4)** v případě zájezdu při způsobení újmy z narušené dovolené (§ 2543), a za **(5)** v případě porušení základních práv člena spolku závažným způsobem (§ 261).¹⁴⁹

Domnívám se však, že tento výčet ještě není zcela úplný, jelikož nezahrnuje náhradu nemajetkové újmy v případě porušení práva nekalou soutěží, a to i přes to, že zákon tuto povinnost stanoví. Ustanovení § 2988 občanského zákoníku totiž stanoví, že osoba, jejíž právo bylo ohroženo nebo porušeno nekalou soutěží, může proti rušiteli

¹⁴⁷ Č. 6/2003 Sb. rozh. tr.

¹⁴⁸ Č. 14/2014 Sb. rozh. tr., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

¹⁴⁹ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1498-1499.

požadovat přiměřené zadostiučinění. I přes to, že dané ustanovení nezmiňuje *expressis verbis* nárok na náhradu nemajetkové újmy, tak ze znění ustanovení § 2951 odst. 2 občanského zákoníku, dle kterého se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiněním, plyne, že i v případě porušení nebo ohrožení práva nekalou soutěží má osoba, jejíž právo bylo tímto způsobem porušeno nebo ohroženo nárok na náhradu nemajetkové újmy.¹⁵⁰

Dlužno podotknout také to, že občanský zákoník není jediným právním předpisem, který poskytuje hmotněprávní základ pro rozhodování o náhradě nemajetkové újmy. I s přihlédnutím k v úvodu uvedené definici nemajetkové újmy je zřejmé, že tuto je možné uplatňovat i na základě jiných právních předpisů, přičemž za příklad budiž uveden zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, který v ustanovení § 40 odst. 1 písm. e) stanoví, že autor, do jehož práva bylo neoprávněně zasaženo, nebo jehož právu neoprávněně zasah hrozí, se může domáhat poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu. Rovněž zákoník práce ve svém ustanovení § 269 odst. 1 upravuje povinnost zaměstnavatele hradit zaměstnanci vedle škody také nemajetkovou újmu, která mu vznikla pracovním úrazem při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.

Výše uvedené tedy popisuje (nikoliv však taxativně) obecné a zákonem předvídané jednotlivé situace, ve kterých je možné uplatnit nárok na náhradu nemajetkové újmy. Není však vyloučeno, že v některých případech může rovněž dojít i k souběhu různých druhů nemajetkové újmy v různých sférách a právních vztazích.¹⁵¹

V souvislosti s adhezním řízením si pak dovoluji speciálně poukázat na ustanovení § 2971 občanského zákoníku, tedy jedno z ustanovení zakládajících nárok poškozeného na náhradu nemajetkové újmy, a to proto, že se domnívám, že zmíněné ustanovení stojí prozatím mimo výraznější pozornost. Dle tohoto ustanovení v případech odůvodněných zvláštními okolnostmi, za kterých způsobil škůdce újmu protiprávním činem, příkladmo tehdy, pokud porušil z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, nebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit, nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky, nahradí tento škůdce nemajetkovou újmu tomu, kdo tuto důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze odčinit jinak. Toto ustanovení, které vzhledem ke svému znění, odvozuje náhradu nemajetkové újmy od primární újmy

¹⁵⁰ Srov. také ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., HRÁDEK, J., VOJTEK, P., HAJN, P. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1221

¹⁵¹ Č. 14/2014 Sb. rozh. tr., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

způsobené poškozenému a umožňuje poškozeným domoci se za určitých podmínek náhrady nemajetkové újmy tehdy, pokud jim tato nenáleží na základě žádného jiného ustanovení. Toto ustanovení pak najde své využití jednak jako obecné subsidiární pravidlo umožňující poškozenému přiznat náhradu nemajetkové újmy (právě za podmínek uvedených v ustanovení § 2971) a jednak také jako pravidlo poskytující ochranu sekundárním poškozeným, tedy poškozeným, jejichž nemajetková újma se odvozuje od újmy jiné osoby.¹⁵² Právě druhý z uvedených účelů zmíněného § 2971 občanského zákoníku shledávám jako velice praktický, neboť umožňuje dosáhnout náhrady nemajetkové újmy sekundárním poškozeným, které nepatří mezi osoby blízké primárnímu poškozenému dle ustanovení § 2959 občanského zákoníku,¹⁵³ avšak tomuto sekundárnímu poškozenému je v důsledku škodní události způsobeno např. srovnatelně závažné psychické poškození, což se může stát zejména v případě silné blízkosti sekundárního poškozeného ke škodní události (v případě adhezního řízení ke spáchání trestného činu), kterou tento poškozený bezprostředně vnímá. V praxi by se mohlo jednat o situace, kdy je sekundární poškozený svědkem nebo přímým účastníkem dopravní nehody, při které je přítomen smrti primárního poškozeného,¹⁵⁴ případně blízkým svědkem násilného trestného činu (pokud by k těmto událostem došlo za podmínek uvedených v ustanovení § 2971 občanského zákoníku).

5. 2. 1. Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy

Pokud jde o obecný způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy, lze říci, že zatímco ke způsobu náhrady škody přistupují občanský zákoník a trestní řád v principu odlišně, způsob náhrady nemajetkové újmy je jak v řízení občanskoprávním, tak v řízení trestním, potažmo adhezním obdobný, ani zde však není úplně stejný. Ustanovení § 2951 odst. 2 občanského zákoníku stanoví za způsob náhrady nemajetkové újmy přiměřené zadostiučinění, které musí být poskytnuto v penězích, pokud jiný způsob náhrady nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. Lze tak předpokládat, že právě způsob náhrady nemajetkové újmy v penězích bude v občanském soudním řízení dominovat. S uvedeným ustanovením tak do jisté míry

¹⁵² HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1753. Dále srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., HRÁDEK, J., VOJTEK, P., HAJN, P. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1151

¹⁵³ Blíže viz kapitola 5. 2. 6.

¹⁵⁴ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1754.

koresponduje ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu, dle kterého může soud v odsuzujícím rozsudku uložit obžalovanému povinnost nahradit nemajetkové újmy, stejně jako škodu, v penězích. Trestní řád však i v případě nemajetkové újmy, obdobně jako v případě škody, jiný způsob náhrady než v penězích vylučuje, což tvoří hlavní rozdíl oproti úpravě občanskoprávní.

Pokud jde o rozsah náhrady nemajetkové újmy, vymezuje úprava obsažená v občanském zákoníku tento rozsah značně omezeně, a to navíc převážně u nemajetkové újmy způsobené v důsledku zásahu do přirozených práv člověka, kteréžto úpravě však bude věnována samostatná kapitola.¹⁵⁵ Obecně tak lze poukázat pouze na ustanovení § 2969 odst. 2 občanského zákoníku, tedy na ustanovení, které je jedním z těch, které ve smyslu § 2894 odst. 2 stanoví povinnost k náhradě nemajetkové újmy, a dle kterého v případě poškození věci ze svévole nebo ze škodolibosti¹⁵⁶ hradí pachatel poškozenému cenu zvláštní oblíby. Z této dikce je pak patrné, že ani na tomto místě neupravuje občanský zákoník rozsah náhrady nemajetkové újmy nikterak specificky. Při určování výše ceny zvláštní oblíby se tak dle komentářové literatury hledí na: „*osobní city a jiné nemajetkové zájmy, bere se zřetel na osobní vztah poškozeného k věci, např. k uměleckému dílu, obydlí, rodinnému dědictví, věcem, se kterými jsou spojeny zvláštní vzpomínky či jsou uchovávány na památku (např. fotografie, dětské hračky a knížky), apod.*“¹⁵⁷ Z výše uvedeného je vzhledem ke značné obecnosti použitých pojmů zřejmé, že při rozhodování o náhradě ceny zvláštní oblíby, bude rozhodovací prostor soudů velice široký, proto by tyto měly obzvláště důsledně přihlížet ke všem okolnostem jednotlivých konkrétních případů.

5. 2. 2. Náhrada nemajetkové újmy na přirozených právech člověka

Jak již bylo řečeno výše, zákonem předvídaných situací, ve kterých je možné se domáhat nároku na náhradu nemajetkové újmy, je vícero. Je však zřejmé, že v adhezním řízení bude ke vzniku některých nároků na náhradu nemajetkové újmy docházet častěji než k jiným, přičemž si dovolím tvrdit, že nejčastěji bude docházet ke vzniku

¹⁵⁵ Blíže viz kapitola 5. 2. 2.

¹⁵⁶ Svévolí je pak možné rozumět zcela neopodstatněný zásah do práv poškozeného, který je zpravidla spojený s potěšením či radostí ze škodního počínání samotného nebo se zjevnou neúctou k cizím právům, škodolibostí pak škodní počínání zaměřené proti poškozenému s cílem ublížit mu prostřednictvím útoku na specifický majetek, což je typicky spojeno s potěšením škůdce, že dotkl konkrétního poškozeného. K tomuto viz č. 99/2019 Sb. rozh. obč.

¹⁵⁷ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1750.

nemajetkové újmy při zásahu do přirozených práv člověka. Právní úprava náhrady při újmě na přirozených právech člověka je obsažena v § 2956 a násl. občanského zákoníku, tato ustanovení tak tvoří hmotněprávní základ pro rozhodování o tomto druhu nemajetkové újmy. Pro detailnější přiblížení jednotlivých nároků na náhradu nemajetkové újmy vzniklé v důsledku újmy na přirozeném právu člověka tak, jak je vnímá občanský zákoník, je však třeba tato přirozená práva alespoň základně blíže specifikovat. Ustanovení § 2956 občanského zákoníku stanoví, že: „*Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.*“ Ustanoveními, na která občanský zákoník v § 2956 odkazuje, je pak třeba rozumět ustanovení § 81 a násl. občanského zákoníku, v nichž je zakotvena ochrana přirozených práv jako složek osobnosti člověka.¹⁵⁸ Ochrana je touto úpravou poskytována dílčím hodnotám osobnosti člověka, a to zejména životu a zdraví, důstojnosti člověka, jeho právu žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnosti, cti, soukromí a jeho projevům osobní povahy. Tento výčet je pouze demonstrativní, není tak vyloučena ani ochrana jiných dílčích hodnot osobnosti člověka.¹⁵⁹ Tato ochrana je poskytována pouze člověku, jelikož pouze tento má podle ustanovení § 19 občanského zákoníku vrozená přirozená práva.¹⁶⁰ Právnícké osoby tedy přirozenými právy tak, jak je vnímá občanský zákoník, vzhledem ke svému charakteru nedisponují, předmětná ochrana se na ně tudíž nevztahuje, proto ani v adhezním řízení nemohou uplatnit nárok na náhradu nemajetkové újmy tohoto druhu.

Jak již bylo uvedeno výše, nemajetková újma se dle § 2951 odst. 2 občanského zákoníku odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Toto ustanovení dopadá i na náhradu nemajetkové újmy na přirozených právech člověka. Způsob a výši přiměřeného zadostiučinění v případě odčinění nemajetkové újma na přirozených právech konkretizuje ustanovení § 2957 občanského zákoníku, dle kterého musí být způsob a výše přiměřeného zadostiučinění určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné, kterými jsou mimo jiné úmyslné způsobení újmy, způsobení újmy s použitím lsti nebo pohrůžky, zneužití závislosti či způsobení újmy v důsledku diskriminace. Jako okolnosti zvláštního zřetele hodné je třeba uvážit rovněž obavu ze

¹⁵⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1701.

¹⁵⁹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 251.

¹⁶⁰ Srov. HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1701.

ztráty života nebo vážného poškození zdraví. Ze znění uvedeného ustanovení je zřejmé, že najde uplatnění i v rámci adhezního řízení, jelikož právě okolnosti zvláštního zřetele hodné ve smyslu citovaného ustanovení § 2957 občanského zákoníku budou mnohdy odpovídat jednotlivým znakům skutkových podstat trestných činů, kterými bude nemajetková újma poškozenému způsobena, což znamená, že k těmto znakům bude vždy třeba přihlížet i v adhezním řízení při rozhodování o tomto druhu nemajetkové újmy, stejně jako ke všem dalším okolnostem, za kterých byl trestný čin spáchán.

Pouze pro úplnost je třeba doplnit, že je i v tomto případě stále třeba přihlížet k ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu, dle kterého může být náhrada nemajetkové újmy přiznána poškozenému pouze v penězích. K ustanovení § 2957 občanského zákoníku tak lze v adhezním řízení přihlídnout pouze při rozhodování o rozsahu přiměřeného zadostiučinění, nikoliv však o jeho podobě.

Jak plyne z uvedeného, vzhledem k širokému rozsahu přirozených práv člověka může mít i nemajetková újma vzniklá zásahem do těchto práv mnoho podob. Okresní soud v Semilech například jako nemajetkovou újmu tohoto druhu vyhodnotil újmu poškozeného vzniklou v důsledku násilného vniku pachatele do domu poškozeného, tedy v důsledku jednání pachatele, které porušilo právo poškozeného na soukromí. Poškozený v důsledku tohoto jednání utrpěl psychickou újmu v podobě zvýšeného stresu, úzkosti, nespavosti a podráždění, za což mu byla soudem přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 20 000 Kč.¹⁶¹ Jiným příkladem může být újma způsobená nezletilé poškozené zveřejněním jejího intimního videa na sociálních sítích obžalovaným. Toto zveřejnění znamenalo pro tuto poškozenou rovněž zásah do jejího soukromí, dále také znevažování její osoby, za což jí byla soudem přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 60 000 Kč.¹⁶²

5. 2. 3. Náhrada nemajetkové újmy při újmě na zdraví

V důsledku spáchání trestného činu v mnoha případech dochází k újmě na zdraví člověka v obecném smyslu slova. Pro rozhodování o náhradě za tento druh újmy pak při zachování podmínek příčinné souvislosti mezi trestným činem a újmou není nezbytné, aby újma na zdraví dosahovala závažnosti předpokládané ustanovením § 122 trestního zákoníku. Pokud tak byla někomu určitým jednáním způsobena újma na zdraví, avšak tato nezesnadňovala nikoliv jen po krátkou dobu obvyklý způsob života poškozeného a

¹⁶¹ Rozsudek Okresního soudu v Semilech ze dne 7. 9. 2015, sp. zn. 2 T 92/2015.

¹⁶² Rozsudek Okresního soudu v Lounech ze dne 4. 3. 2019, sp. zn. 15 Tm 16/2018.

dané jednání tak nemohlo být kvalifikováno jako trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 trestního zákoníku, ale například pouze jako trestný čin výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku, neznamená to, že soud nemůže rozhodnout o náhradě nemajetkové újmy za způsobenou újmu zdraví.

Právě náhradu nemajetkové újmy při újmě na zdraví upravuje občanský zákoník oproti náhradě při újmě na přirozených právech člověka speciálně. Jednotlivých nároků na náhradu nemajetkové újmy, které lze při újmě na zdraví v adhezním řízení uplatnit a o kterých lze rozhodnout je vícero, respektive lze říci, že nemajetková újma je při újmě na zdraví člověka představována vícero nároky. Tradičně je náhrada nemajetkové újmy při újmě na zdraví v českém prostředí reprezentována zejména bolestným a ztížením společenského uplatnění. Tyto nároky upravoval již občanský zákoník z roku 1964 i přes to, že je tento, dle některých autorů nesystematicky, řadil mezi nároky na náhradu škody.¹⁶³ Nový občanský zákoník již bolestné a ztížení společenského uplatnění jednoznačně vnímá jako nemajetkovou újmu, což vyplývá ze znění ustanovení § 2958, které stanoví, že: *„Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění...“*. V uvedené citaci je třeba zdůraznit spojení *„a další nemajetkové újmy“*, ze kterého plyne, že občanský zákoník počítá mimo bolestného a ztížení společenského uplatnění ještě s náhradou dalších nároků, které však citovaný kodex nikterak blíže nevymezuje. Lze tak uzavřít, že v případech, kdy bude soudem rozhodováno o náhradě nemajetkové újmy při újmě na zdraví lze rozhodovat o třech jednotlivých nárocích, a to o bolestném, náhradě za ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmě.

Jednotlivé nároky na náhradu nemajetkové újmy na zdraví je pro účely dalšího textu třeba alespoň základně vymežit. Pokud jde o první ze tří nároků, tedy bolestné, představuje toto tradiční nárok na náhradu nemajetkové újmy při újmě na zdraví. Bolestné je třeba chápat jako náhradu za vytrpěné bolesti, přičemž bolestí je třeba rozumět psychický stav či pocit povětšinou spojený s aktuálním nebo potenciálním poškozením živé tkáně organismu, která nejčastěji vzniká v důsledku poškozujících účinků na organismus či jako příznak poruchy normálního průběhu fyziologických

¹⁶³ Srov. ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, M., PÚRY, F. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1.

procesů.¹⁶⁴ Na roveň fyzické bolesti lze postavit i jiné fyzicky nepříjemné prožitky, jako nevolnost, znečitlivění či poruchy rovnováhy. Bolest pak lze rozdělit na bolest fyzickou a psychickou, tedy duševní reakci na porušení zdraví člověka, která bývá právě s bolestí fyzickou spojena.¹⁶⁵ Potud lze vše dozajista označit za nesporné, jako poněkud problematičtější se jeví otázka, jaký rozsah bolesti pod náhradu bolestného zahrnout, a zejména pak také otázka, zda v rámci bolestného odškodňovat pouze bolest fyzickou, či také zmíněnou bolest psychickou (viz níže).

Ztížení společenského uplatnění oproti bolestnému představuje trvale ztracené nebo omezené budoucí seberealizace poškozeného v různých sférách jeho života, přičemž se může jednat například o vynucenou změnu profese, sportovní omezení či ztrátu sociálních kontaktů. Obecně lze říci, že účelem náhrady za ztížení společenského uplatnění je vyvážení nemožnosti žít plnohodnotný život.¹⁶⁶

5. 2. 4. Problematika náhrady „*bolestného*“ a tzv. „*další nemajetkové újmy*“

Nad třetím z nároků, o kterém je možné při rozhodování o náhradě újmy na zdraví rozhodnout, tedy o nároku na náhradu „*další nemajetkové újmy*“ je třeba se pozastavit a zároveň poznamenat, že názory na to, co je obsahem tohoto druhu nemajetkové újmy, se mnohdy ne úplně shodují. Rozdílné pohledy na obsah daného pojmu se pak ve svém důsledku mohou projevit i v chápání vlastního obsahu zbylých nároků na náhradu nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, a to zejména v chápání bolestného.

V odborné literatuře lze nalézt vícero obdobných názorů, které další nemajetkovou újmu vykládají v souvislosti s ustanovením § 2956 OZ a obsahem náhrady této další nemajetkové újmy vnímají náhradu za způsobené duševní útrapy, přičemž zároveň omezují vnímání náhrady bolestného toliko jako náhradu za vytrpěné fyzické bolesti. Takto činí například Tomešová, která při rozlišování jednotlivých okruhů náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví hovoří o bolestném, ztížení společenského uplatnění a náhradě další nemajetkové újmy, přičemž do této kategorie zařazuje právě náhradu za dušení útrapy ve smyslu § 2956 občanského zákoníku s tím, že bolestné nahrazuje pouze vytrpěné fyzické bolesti. Odškodnění duševních útrap pak

¹⁶⁴ ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, M., PÚRY, F. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 20.

¹⁶⁵ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1706-1707.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 1709.

vnímá jako bolestné svého druhu – psychické bolestné.¹⁶⁷ Obdobně vnímá náhradu další nemajetkové újmy i Schwarz, který vedle bolestného a ztížení společenského uplatnění hovoří při újmě na zdraví rovněž o odškodňování duševních útrap a jiné nemajetkové újmy, kterými rozumí psychickou bolest, přičemž za příklad uvádí strach o život, úzkost, či starost o budoucnost. Také on zastává názor, že smyslem a podstatou institutu bolestného je odčinění pouze fyzické bolesti.¹⁶⁸ Rovněž i komentářová literatura odkazuje v souvislosti s náhradou další nemajetkové újmy k ustanovení § 2956 občanského zákoníku, kdy říká, že vedle vytrpěné fyzické bolesti má být poškozenému poskytnuta též peněžitá náhrada, za účelem vyvážení bolesti psychické nebo způsobených duševních útrap.¹⁶⁹

Do značné míry odlišný pohled na věc pak přináší judikatura Nejvyššího soudu, která ve svém důsledku rovněž dotváří i pojem bolestného. Nejvyšší soud takto ve svém (dle mého názoru pro danou otázku stěžejním) rozhodnutí vydaném pod sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 popsal další nemajetkovou újmu jako: „*novou kategorií nároku náhrady za újmu na zdraví, kterou nelze jednoduše definovat, avšak jež má vystihovat nekonečnou variabilitu soukromého života a různých životních situací, které dosud odškodňovány nebyly. Další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví jsou spojeny se zásahem do zdraví, který nespočívá v přechodné bolesti ani ve fyzické či psychické újmě dlouhodobého (trvalého) charakteru; jde o specifické okolnosti vymykající se obvyklému průběhu léčby a stabilizace zdravotního stavu, tedy okolnosti, které nenastávají pravidelně, ale zvyšují intenzitu utrpené újmy na zdraví nad obvyklou míru*“.¹⁷⁰ Nejvyšší soud tak v rozporu s výše vyslovenými názory nespojuje náhradu další nemajetkové újmy přímo s náhradou za vytrpěné duševní útrapy dle ustanovení § 2956 občanského zákoníku a neomezuje tak vnímání bolestného pouze na odškodnění fyzické bolesti, naopak, pod tento druh náhrady podřazuje i odškodňování duševních aspektů bolestivých stavů, když říká, že: „*Výkladem § 2958 o. z. nelze dovodit, že nyní má být pojem bolest chápán toliko jako fyzická bolest bez souvislosti s duševními aspekty bolestivých stavů. Dovolací soud proto uzavírá, že nárokem na odškodnění bolesti je*

¹⁶⁷ TOMEŠOVÁ, J. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. Právní prostor, 2016 [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnych-utrapp-jako-nemajetkove-ujmy>.

¹⁶⁸ SCHWARZ, V. *Újmy na zdraví a odčinění jednotlivých nároků*. Epravo.cz [online]. Praha: epravo.cz, 2018 [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ujma-na-zdravi-a-odcineni-jednotlivych-naroku-108132.html>.

¹⁶⁹ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1708.

¹⁷⁰ Č. 7/2019 Sb. rozh. obč.

myšleno odškodnění bolesti v tzv. širším smyslu, tedy jak bolesti fyzické, tak i duševního strádání.¹⁷¹ Nejvyšší soud přitom v citovaném rozhodnutí (sp. zn. 25 Cdo 2245/2017) vycházel z názoru obsaženého v Metodice Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (dále jen „Metodika Nejvyššího soudu“ – blíže viz níže), dle kterého: „*smyslem náhrady za bolest je vedle samotného bolestivého stavu odškodnit i určitou míru nepohodlí, stresu či obtíží spojených s utrpenou zdravotní újmou (srov. též obavu ze ztráty života či vážného poškození zdraví ve smyslu § 2957 věty třetí ObčZ), a to v rozsahu, v němž tyto zásady do osobnostní sféry poškozeného z povahy věci souvisejí s bolestí obvykle doprovázející stavy popsané v jednotlivých položkách (tzv. bolest v širším smyslu).*“¹⁷² Nejvyšší soud pak dodává, že: „*Opačný výklad by znamenal, že za účinnosti původní úpravy zákonem č. 40/1964 Sb. a vyhláškou č. 440/2001 Sb., jež pojem další nemajetkové újmy neznaly, nebyly vůbec duševní obtíže spojené s léčením odškodnitelné. Tak tomu však prokazatelně nebylo, neboť duševní útrapy byly odškodňovány v rámci bolestného, a pokud překročily obvyklou zátěž a staly se trvalými, byly odškodňovány v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění.*“¹⁷³

Pokud jde o konkrétní újmy, které lze dle názoru Nejvyššího soudu podřadit pod kategorii náhrady „*další nemajetkové újmy*“, uvedl tento ve výše citovaném rozhodnutí příkladmo nemožnost zúčastnit se pracovní či studijní stáže, sportovního utkání, případně jiné významné plánované aktivity, nebo také potrat poškozené způsobený v důsledku psychického otřesu, nikoliv v důsledku samotné škodné události. V jiném ze svých rozhodnutí pak Nejvyšší soud pod pojem další nemajetkové újmy podřadil situaci spočívající v dočasné nemožnosti poškozeného postarat se o blízkou osobu závislou na jeho péči za situace, kdy poškozený nemá povědomí o tom, jakým způsobem bude v době jeho nemožnosti postaráno. Jako další nemajetkovou újmou pak označil i nemožnost strávit se svými příbuznými Vánoce.¹⁷⁴

Naopak Nejvyšší soud v předmětném rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 uvedl, že: „*běžné obtíže spojené s ublížením na zdraví určitého typu jsou zahrnuty již v ohodnocení bolesti v širším smyslu*“¹⁷⁵, přičemž jako situace nevybočující z obvyklého

¹⁷¹ Č. 7/2019 Sb. rozh. obč.

¹⁷² NEJVYŠŠÍ SOUD. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: [http://nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/8517900DEC23DEA4C125807A004A24E3/\\$file/A%20-%20Preambule%20-%20Sbirka.pdf](http://nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/8517900DEC23DEA4C125807A004A24E3/$file/A%20-%20Preambule%20-%20Sbirka.pdf).

¹⁷³ Č. 7/2019 Sb. rozh. obč.

¹⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

¹⁷⁵ Č. 7/2019 Sb. rozh. obč.

způsobu léčby shledal nemožnost vykonávat práci a věnovat se zálibám, sdílení nemocničního pokoje s ostatními pacienty či odloučení od rodiny a přátel.

V souvislosti s vymezením pojmu další nemajetkové újmy a nároků pod tento pojem spadající si dovolím nastínit ještě pohled Mališův. Tento náhradu další nemajetkové újmy vnímá jako zcela novou kategorii nemajetkové újmy postavené naroveň bolestnému. Vzhledem k tomu, že bolestné ani další nemajetková újma nepředpokládá oproti ztížení společenského uplatnění trvalost následků, jedná se v případě bolesti a další nemajetkové újmy u poškozeného toliko o dočasné stavy. Právě další nemajetkové újmy pak člení na dvě základní kategorie, a to kategorie objektivní a subjektivní. Objektivní kategorii pak označuje jako dočasné následky, přičemž pod tuto řadí **(a)** ušlé prožívání běžného života, **(b)** ušlé prožívání nevšedních dnů a **(c)** prožívání nepříjemných či obtížných situací. Pod subjektivní kategorií označenou jako duševní strádání či negativní emoční stavy pak podřazuje **(a)** negativní emoční stavy spojené s vnímáním ublížení jako takového a **(b)** negativní emoční stavy spojené s vnímáním dočasných následků. Pod negativními emočními stavy spojenými s vnímáním ublížení jako takového pak spadají negativní emoce zapříčiněné vznikem a samostatnou existencí ublížení na zdraví, tedy nikoliv emoční stavy vyvolané bolestmi, jelikož negativní stavy spojené s bolestmi nelze oddělovat od kompenzace bolestí a podřazovat je právě pod pojem další nemajetkové újmy.¹⁷⁶

S ohledem na shora uvedené je patrné, že Mališ obdobně jako Nejvyšší soud nevnímá bolest toliko jako bolest fyzickou a rovněž bolestné spojuje s náhradou za negativní emoční stavy způsobené v důsledku bolestí. Přes to tento ve svém článku polemizoval s výše citovaným rozhodnutím Nejvyššího soudu vydaným pod sp. zn. 25 Cdo 2245/2017, konkrétně pak mimo jiné zejména s v něm obsaženým názorem, dle kterého jsou běžné obtíže spojené s ublížením na zdraví určitého typu již zahrnuty v ohodnocení bolesti. Poukazoval při tom na to, že dle uvedeného názoru mají být v rámci bolestného odškodňovány nejen fyzické a psychické bolesti, ale též veškeré běžné obtíže spojené s ublížením na zdraví určitého typu, a to bez ohledu na to, zda jsou či nejsou v příčinné souvislosti s bolestí. Polemice jsou rovněž vystaveny i příklady běžných obtíží, tedy (i výše uvedené) odloučení od rodiny, nemožnost vykonávat práci či věnování se koníčkům a sdílení pokoje s ostatními pacienty, které jsou dle Nejvyššího soudu zahrnuty v ohodnocení bolesti i přes to, že tyto nemají s vlastní bolestí žádnou

¹⁷⁶ MALIŠ, D. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví*. Bulletin advokacie. 2019, č. 3, s. 19-23.

souvislost a ve svém důsledku představují dočasné následky ve formě ušlého prožívání běžného života a o negativní emoční stavy spojené s vnímáním těchto dočasných následků. Konečně se polemika vztahuje rovněž ke skutečnosti, že Nejvyšší soud spojuje další nemajetkové újmy se specifickými okolnostmi vymykajícími se obvyklému průběhu léčby, které nenastávají pravidelně, avšak nad obvyklou míru zvyšují intenzitu utrpené újmy, tedy s mimořádností či kvalifikovanou intenzitou, ačkoliv text ustanovení § 2958 občanského zákoníku nic takového nevyžaduje.¹⁷⁷

V rámci krátkého shrnutí je zřejmé, že jak již bylo nastíněno výše, názory na obsah pojmu další nemajetkové újmy a ve svém důsledku i na obsah pojmu bolestného se v odborných kruzích zásadně rozcházejí. Takto některé názory vnímají pod pojmem další nemajetkové újmy veškeré duševní strádání a psychické obtíže související s újmou na zdraví, ať již tyto vycházejí ze způsobené bolesti, či z újmy na zdraví jako takové, přičemž bolestné omezují pouze na náhradu bolesti fyzické. Dovolím si tvrdit, že tento názor je s ohledem na shora citovanou judikaturu Nejvyššího soudu s přihlédnutím k Mališovým názorům již překonán. Nejvyšší soud naopak pojem další nemajetkové újmy poměřuje kritériem specifčnosti situací, vymykajícím se obvyklému průběhu léčby, přičemž pojem bolestného rozšiřuje o běžné obtíže spojené s ublížením na zdraví. Mališ naopak ve svých článcích zdůrazňuje, že situace a újmy podřazené pod pojem další nemajetkové újmy vycházejí ze způsobené újmy na zdraví, nikoliv z vlastní bolesti, jelikož tyto újmy mají být odškodňovány v rámci bolestného – kritériem pro určení další nemajetkové újmy je tak „*princip kauzality*“.¹⁷⁸ Je tak zřejmé, že Nejvyšší soud vykládá náhradu další nemajetkové újmy ve značně omezeném rozsahu, kdy sám tvrdí, že: „*Nepřiměřené rozšíření zbytkové kategorie další nemajetkové újmy by vedlo k vynětí standardních situací z rámce odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění a tím k nesyrovému stírání rozdílů mezi jednotlivými druhy nemajetkových újem na zdraví.*“¹⁷⁹ Naopak Mališ tento institut ve prospěch poškozeného rozšiřuje. Bude proto zajímavé sledovat, jakým směrem se bude soudní praxe pohybovat a jakým způsobem se ustálí konkrétní judikatura.

Závěrem pojednání o obsahu jednotlivých náhrad při ublížení na zdraví si dovolím předložit ještě jeden argument, proč nelze pojem „*další nemajetkové újmy*“

¹⁷⁷ MALIŠ, D. *Polemika s pohledem Nejvyššího soudu na tzv. další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví*. Bulletin advokacie. 2019, č. 7-8, s. 30.

¹⁷⁸ MALIŠ, D. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví*. Bulletin advokacie. 2019, č. 3, s. 19 a MALIŠ, D. *Polemika s pohledem Nejvyššího soudu na tzv. další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví*. Bulletin advokacie. 2019, č. 7-8, s. 30-37.

¹⁷⁹ Č. 7/2019 Sb. rozh. obč.

ztotožňovat s pojmem „*duševní útrapy*“ uvedeným v ustanovení § 2956 občanského zákoníku tak, jak to někteří výše zmínění autoři činí. Tato nemožnost vyplývá dle mého názoru rovněž ze systematického rozdělení občanského zákoníku, jelikož ustanovení § 2956 upravuje náhradu duševních útrap při újmě na veškerých přirozených právech, nikoliv pouze při ublížení na zdraví. Je tedy zřejmé, že pojem duševní útrapy, vymezený výše zmíněným ustanovením je širší než pojem dalších nemajetkových újem a povinnost tyto duševní útrapy nahradit zahrnuje i jiné situace než situace související s ublížením na zdraví. Obdobně si tyto pojmy vykládá i Krajský soud v Brně, dle kterého: „*Při ublížení na zdraví jsou duševní útrapy, spjaté s obavou ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, podřaditelné pod pojem „další nemajetkové újmy“ ve smyslu § 2958 ObčZ (tj. újmy odlišné od bolesti a ztížení společenského uplatnění), přičemž právo na peněžitou náhradu za daný typ újmy zakotvuje § 2958 ObčZ. Ve zvláštních případech ovšem může právo na zadostiučinění za takové duševní útrapy dle § 2956 a 2957 ObčZ vznikat také tehdy, pokud u poškozeného ke skutečnému ublížení na zdraví nedojde.*“¹⁸⁰ Dle Krajského soudu v Brně však musí duševní útrapy v takovém případě dosáhnout určité míry utrpení, přičemž určující bude, zda by u běžného člověka, který by se v situaci poškozeného nacházel, byl vzhledem k okolnostem dán rozumný podklad k důvodným obavám ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví.¹⁸¹ Obsah pojmu duševní útrapy pak ve stejném duchu přiblížil i Nejvyšší soud, který uvedl, že morální újma a právě i duševní útrapy ve smyslu ustanovení § 2956 občanského zákoníku prožité během útoku, případně i přetrvávající po činu zahrnují strach o život a zdraví, stres, ponížení či obavy z dalšího agresivního jednání obviněného, jehož svědky by se mohli stát i děti poškozeného.¹⁸² Vzhledem k výše uvedenému je tak zřejmé, že náhrada za vytrpěné duševní útrapy ve smyslu ustanovení § 2956 občanského zákoníku je vymezena poměrně neurčitým pojmem, který je možné vykládat značně široce, resp. je možné pod tento podřadit velké množství situací, během kterých dojde k zásahu do psychické sféry poškozeného. Domnívám se tedy, že náhrada za vytrpěné duševní útrapy představuje právě vzhledem ke značnému rozsahu situací pod tento druh náhrady spadající významný institut pro zachování práv poškozeného, který snadno nalezne své využití právě i v adhezním řízení.

¹⁸⁰ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 70 Co 132/2017.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2019, sp. zn. 7 Tdo 640/2019.

5. 2. 5. Způsob a rozsah náhrady bolestného, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy a Metodika Nejvyššího soudu

Pokud jde o způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy vzniklé v důsledku újmy na zdraví, je zde zásadní rozdíl ve způsobu výpočtu rozsahu bolestného a ztížení společenského uplatnění na jedné straně a náhrady další nemajetkové újmy na straně druhé. Pro úplné pochopení aktuálního stavu je však třeba udělat krátký exkurz a přiblížit způsob výpočtu rozsahu bolestného a ztížení společenského uplatnění za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., *občanského zákoníku*. Tento v ustanovení § 444 odst. 2 stanovil, že výše náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění, stejně jako určování této výše v jednotlivých případech budou stanoveny samostatnou vyhláškou. Touto pak byla vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. V jednotlivých přílohách uvedené vyhlášky přitom byly uvedeny sazby bodového hodnocení za bolest u úrazů, za ztížení společenského uplatnění u úrazů, za bolesti u nemocí z povolání a za ztížení společenského uplatnění u nemocí z povolání. Toto bodové hodnocení odpovídalo jednotlivým položkám vymezujícím taxativně jednotlivé újmy. Hodnota jednoho bodu byla vyhláškou stanovena ve výši 120 Kč. Jednoduchým výpočtem pak byla dána celková výše bolestného a ztížení společenského uplatnění. Je tak zřejmé, že výše uvedenou vyhlášku by bylo možno označit za jakýsi sazebník.¹⁸³ Tento zažitý a vcelku srozumitelný způsob výpočtu rozsahu náhrady za vytrpěnou bolest a ztížení společenského uplatnění byl následně zrušen spolu se zrušením předmětné vyhlášky zákonem č. 89/2012 Sb., *občanským zákoníkem*.

Aktuálně účinný občanský zákoník se pak při stanovení způsobu určování výše náhrady bolestné a ztížení společenského uplatnění omezil na znění výše citovaného ustanovení § 2958, dle kterého má být poskytnuto odškodnění vyvažující „*plně*“ vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy. Způsob určení výše náhrady za ztížení společenského uplatnění pak není v daném ustanovení vůbec specifikován, když je zde pouze stanoveno, že toto má být rovněž odškodněno. V uvedeném § 2958 občanského zákoníku je pak dále stanoveno, že: „*nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti*“. Nejvyšší soud tuto změnu podrobil kritice s tím, že exaktní pojetí určování základní částky náhrady bylo nahrazeno zákonnou dikcí plnou vágních pojmů,

¹⁸³ ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, M., PÚRY, F. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 3.

kteře neformulují ani nejzákladnější kritéria pro posouzení výše náhrady s tím, že za tohoto stavu legislativy hrozí nepřehledná situace spojená s nepředvídatelností rozhodovací praxe, která z objektivních důvodů znemožní soudům dostát principu legitimního očekávání a právní jistoty.¹⁸⁴ Nejvyšší soud proto s poukázáním na tuto argumentaci a rovněž s poukázáním na potřebu mnohem podrobnějšího dopracování zákonné dikce vyhotovil dokument s názvem „*Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)*“¹⁸⁵ (dále jen „Metodika“), vztahující se právě ke způsobu určení výše náhrady bolestného a ztížení společenského uplatnění. Sám Nejvyšší soud v preambuli uvedené Metodiky uvádí, že tato nedisponuje závazným charakterem právního předpisu, nýbrž dopracovává zákonnou dikci jako doporučující materiál. Uvedené je vzhledem k absenci legislativní pravomoci Nejvyššího soudu zjevné, je však třeba uvést, že Metodika působí závazností faktickou, danou zejména autoritou Nejvyššího soudu.¹⁸⁶ Tento se ostatně k Metodice vyjadřuje i ve své judikатурní činnosti. Takto Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí uvedl, že Metodika byla vypracována za účelem objektivizace a medicínské klasifikace vytrpěných újem na zdraví s tím, že postup popsany v Metodice má plnit zákonný princip slušnosti ve smyslu ustanovení § 2958 občanského zákoníku i požadavek legitimního očekávání ve smyslu ustanovení § 13 občanského zákoníku. Součástí přístupu ke zjišťování rozsahu náhrady bolestného a ztížení společenského uplatnění dle Metodiky je rovněž personalizace výpočtem zjištěné částky dle jednotlivých významných okolností uvedených v § 2957 občanského zákoníku.¹⁸⁷ Domnívám se tedy, že by na základě výše popsaných důvodů, zejména pak z důvodu snahy o posílení principu legitimního očekávání měly soudy při rozhodování o výši bolestného a ztížení společenského uplatnění z Metodiky vycházet, současně by se však na tuto neměly omezit, nýbrž by v průběhu dokazování měly objasnit veškeré skutkové okolnosti související se způsobenou újmou tak, aby následně mohly správně aplikovat zmíněné ustanovení

¹⁸⁴ NEJVYŠŠÍ SOUD. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: [http://nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/8517900DEC23DEA4C125807A004A24E3/\\$file/A%20-%20Preamble%20-%20Sbirka.pdf](http://nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/8517900DEC23DEA4C125807A004A24E3/$file/A%20-%20Preamble%20-%20Sbirka.pdf)

¹⁸⁵ Viz tamtéž.

¹⁸⁶ Srov. např. MALÍŠ, D. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví potřeťí – zákoutí a taje redakční opravy metodiky. *Epravo.cz* [online]. 19. 5. 2015 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-potreťi-zakouti-a-taje-redakcni-opravy-metodiky-97885.html>.

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016.

§ 2957 občanského zákoníku a dostát tak mimo jiné požadavku Ústavního soudu, že při odčinění újmy je třeba vycházet výhradně z dokazování a s náležitým zřetelem ke konkrétní věci,¹⁸⁸ což bude důležité obzvláště v adhezním řízení v případě způsobení újmy trestným činem. Pro úplnost je třeba dodat, že, jak již bylo zmíněno v úvodu této podkapitoly, se výše uvedené vztahuje pouze k náhradě bolestného a ztížení společenského uplatnění. Pokud se jedná o náhradu další nemajetkové újmy je při stanovování její výše vycházet pouze ze znění ustanovení § 2958 občanského zákoníku a tuto stanovovat podle zásad slušnosti, opět s přihlédnutím k ustanovení § 2957 občanského zákoníku s tím, že obzvláště v tomto případě by soudy měly přihlížet k rozhodnutím v obdobných případech, a to alespoň v základních obrysech výsledné přiznané částky.

5. 2. 6. Náhrady reflexní újmy dle ustanovení § 2959 občanského zákoníku

Obdobně jako u stanovení náhrady za nemajetkovou újmu při újmě na zdraví člověka došlo s přijetím zákona č. 89/2012 Sb., *občanského zákoníku* ke změně stanovení rozsahu náhrady tzv. reflexní újmy, tedy újmy způsobené poškozenému v důsledku úmrtí nebo zvláště závažného ublížení na zdraví osoby blízké. Hmotněprávní základ pro rozhodování o tomto druhu újmy je obsažen v ustanovení § 2959 občanského zákoníku, které stanoví, že: *„Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“*

Na tomto místě je třeba zmínit, že výše uvedená aktuálně účinná podoba právní úpravy náhrady reflexní újmy doznala značných změn oproti předcházející právní úpravě obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb., *občanském zákoníku*. Vzhledem k tomu, že tyto změny se dozajista musí (nebo by se alespoň v ideálním případě měly) projevit i ve vlastním průběhu adhezního řízení, je třeba zde předestřít také znění ustanovení § 444 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, které právě úpravu náhrady reflexní nemajetkové újmy obsahovalo. Dle citovaného ustanovení náleželo pozůstalým za škodu usmrcením jednorázové odškodnění ve stanovené výši. Takto náleželo manželovi, manželce, každému dítěti, každému rodiči a každé další osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na

¹⁸⁸ Nález č. 23/2016 Sb. n. a u.

zdraví s následkem jeho smrti 240 000 Kč, každému rodiči doposud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč a konečně, každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč. Tyto částky pak mohl soud na základě ustanovení § 450 zákona č. 40/1964 Sb. snížit, a to z důvodů zvláštního zřetele hodných. Při tomto snížení soud přihlížel zejména ke způsobu vzniku škody, k osobním a majetkovým poměrům původce škody i k osobním poměrům poškozeného. Snížení náhrady však bylo vyloučeno v případě úmyslného způsobení újmy, což mělo velký význam právě v adhezní řízení při rozhodování o náhradě reflexní újmy způsobené úmyslným trestným činem.

Při zaměření se na výše zmíněné rozdíly právních úprav lze tedy za současného vztažení těchto rozdílů právě k průběhu adhezního řízení konstatovat několik skutečností. Takto je patrné, že nová právní úprava náhrady reflexní újmy primárně značně rozšířila okruh osob, které se mohou v adhezním řízení domáhat náhrady. Zatímco dříve byl okruh tímto právem disponující taxativně stanoven, nyní lze přiznat náhradu i „jiné osobě blízké“, což se dle mého v adhezním řízení projeví zejména odškodňováním prarodičů, ale i jiných osob – nárok na náhradu takto mohou uplatňovat veškeré osoby blízké spadající do definice vymezené ustanovením § 22 občanského zákoníku, tedy i osoby spadající do značně široké kategorie osob navzájem blízkých, které by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, důvodně pociťovaly jako újmu vlastní.

Rozšířil se i rozsah situací, resp. následků, které lze prostřednictvím reflexní újmy odškodňovat. Zatímco dříve bylo možné reflexní újmu přiznat tolika při usmrcení primárního poškozeného, nyní lze tuto náhradu osobám blízkým poskytnout i při zvlášť závažném ublížení na zdraví.

Největší změny pak doznal způsob stanovení rozsahu reflexní újmy. Zatímco za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., *občanského zákoníku* byla výše této náhrady určena přesně vymezenou maximální částkou, kterou bylo možné na základě ustanovení § 450 uvedeného zákona, pouze snížit (moderovat), v současné době je, jak již bylo výše uvedeno, škůdce dle ustanovení § 2959 občanského zákoníku povinen odčinit duševní útrapy shora specifikovaným osobám blízkým peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Z této obecné a poměrně vágní formulace je zřejmé, že výše náhrady byla zákonodárcem *de facto* zcela ponechána na uvážení soudu, který bude o této náhradě rozhodovat. Příliš světle do způsobu stanovení rozsahu reflexní újmy pak nevnáší ani dovětek citovaného ustanovení § 2959 občanského zákoníku, jelikož dle tohoto, pokud nelze výši náhrady uvedeným způsobem určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

Je zřejmé, že velice obecná a neurčitá formulace ustanovení § 2959 občanského zákoníku otevírá značný prostor pro judikatorní výklad. Za soudní rozhodnutí, které do určité míry usměrnilo rozsah náhrady reflexní újmy a které mělo význam i pro další vývoj rozhodování o tomto druhu nemajetkového újmy je dle mého názoru třeba označit rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015. V tomto rozhodnutí se Nejvyšší soud pokusil omezit náhradu reflexní újmy stanovením základního rozsahu finančních částek, které by měly být přiznávány pozůstalým poškozeným, když uvedl, že se: „*jeví jako důvodné, aby se stanovení výše náhrady odvíjelo v základním rozpětí mezi 240 000 Kč až 500 000 Kč, a to pro skupinu citově nejbližší spjatých osob, jakými jsou rodiče, děti a manželé.*“¹⁸⁹ Nejvyšší soud pak dále pokračoval tak, že: „*Nutno zdůraznit, že takto stanovený rozsah kompenzace odpovídá typovým (neutrálním) případům, tedy takovým, kde nejsou naplněny pro konkrétní situaci zpřísňující či naopak zmírňující kritéria.*“¹⁹⁰ Právě tato zpřísňující a zmírňující kritéria, Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí rovněž vymežil s tím, že tato rozčlenil na kritéria daná na straně poškozeného a na straně původce zásahu. Pokud pak jde o uvedená kritéria daná na straně poškozeného, jsou jimi zejména: „*a) intenzita vztahu žalobce se zemřelým, b) věk zemřelého a pozůstalých, c) otázka hmotné závislosti pozůstalého na usmrcené osobě, d) případné poskytnutí jiné satisfakce.*“¹⁹¹ Naopak pokud se jedná o kritéria na straně původce zásahu – v adhezním, resp. trestním řízení tedy půjde o kritéria na straně obviněného, představují tyto: „*a) postoj původce újmy (lítost, náhrada škody, omluva aj.), b) dopad události do duševní sféry původce – fyzické osoby, c) jeho majetkové poměry a d) míra zavinění, eventuálně míra spoluzavinění usmrcené osoby.*“¹⁹²

Nutno zdůraznit, že shora uvedený způsob určování rozsahu náhrady odvozené újmy prostřednictvím stanovení finančního rozpětí byl následně překonán další rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, zejména pak jeho rozhodnutím vydaným pod sp. zn. 25 Cdo 894/2018.¹⁹³ V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud uvedl, že samotné stanovení širokého rozpětí základní částky pro okruh nejbližších příbuzných je problematické, neboť není přesně stanoveno, podle jakých kritérií má být částka v tomto základním rozpětí stanovena. Dolní hranici uvedeného rozpětí pak Nejvyšší soud označil jako

¹⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ K tomu srov. např. také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

nízkou, naopak, hranici horní označil za obecně akceptovatelnou. Za vhodný způsob k určení rozsahu náhrady reflexní újmy pak Nejvyšší soud označil navázání výše této náhrady na výši průměrné hrubé měsíční mzdy, konkrétně na: „*ukazatel průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného.*“¹⁹⁴ Za základní částku v případě nejbližších osob, jako jsou manželé, rodiče či děti lze přitom dle Nejvyššího soudu považovat dvacetinásobek takto určené průměrné mzdy.¹⁹⁵ Takto vyčíslená částka je pak východiskem pro další uvažování o vlastní výši náhrady, při kterém je třeba přihlížet jednak k obecným zásadám pro stanovení výše náhrady nemajetkové újmy dle ustanovení § 2957 občanského zákoníku, a jednak také k dalším kritériím daným na straně poškozeného a škůdce. V takových případech by však výsledná částka měla být modifikována již jen v řádu desítek procent, nikoliv vícenásobků.¹⁹⁶ Právě tato kritéria pak plně odpovídají shora uvedeným kritériím, tedy těm, které Nejvyšší soud vymezil ve svém rozhodnutí sp. zn. 4 Tdo 1402/2015. Je však třeba zdůraznit, že zatímco dle názoru v tomto rozhodnutí vysloveném měla tato kritéria sloužit k určení výše náhrady pouze v neobvyklých případech (tedy těch, které nešlo označit jako neutrální), dle rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 894/2018 by tato měla být zohledňována při každém rozhodování o náhradě odvozené nemajetkové újmy.

Pro úplnost je pak třeba zopakovat, že shora uvedený výpočet rozsahu náhrady, se vztahuje toliko k osobám nejbližším, jako jsou manželé, rodiče či děti. Tuto částku bude dozajista třeba modifikovat při náhradě nemajetkové újmy osob primárnímu poškozenému sice blízkých, avšak vzdálenějším způsobem. Nejvyšší soud se takto například vyjádřil k náhradě újmy sourozence primárního poškozeného, kdy uvedl, že výše jeho odškodnění by měla být obecně snížena o jednu čtvrtinu, avšak v případech velmi intenzivních sourozeneckých vztahů se i tato náhrada může dostat na úroveň náhrady nejbližších osob.¹⁹⁷

Veškerá shora uvedená rozhodovací činnost se vztahovala k případům, ve kterých došlo k usmrcení primárního poškozeného. Jak však bylo zmíněno výše a jak plyne i ze znění ustanovení § 2959 občanského zákoníku, má osoba blízká primárnímu

¹⁹⁴ Č. 85/2019 Sb. rozh. obč.

¹⁹⁵ Např. za rok 2019 činila průměrná hrubá měsíční mzda 34 125 Kč. Základní sazba náhrady reflexní újmy dle judikatorního výpočtu tedy činila 682 500 Kč. K údajům o průměrné hrubé měsíční mzdě srov. Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2019. Český statistický úřad [online]. 2020 [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2019>.

¹⁹⁶ Č. 85/2019 Sb. rozh. obč.

¹⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3463/2018.

poškozenému nárok na náhradu nemajetkové újmy nejen v případě usmrcení, ale i tehdy, pokud je tomuto primárnímu poškozenému ublíženo na zdraví zvláště závažným způsobem. Odpověď na otázku, co je třeba pod pojmem zvláště závažného ublížení na zdraví ve smyslu § 2959 občanského zákoníku rozumět pak dává rovněž Nejvyšší soud v rozhodnutí vydaném pod sp. zn. 25 Cdo 4210/2018, dle kterého je třeba při vymezení tohoto pojmu vycházet zejména ze závažnosti následků primární oběti s tím, že půjde zpravidla o nejzávažnější zdravotní postižení typu komatických stavů, závažných poškození mozku či o ochrnutí výrazného rozsahu, tedy o následky srovnatelné s usmrcením.¹⁹⁸ V odkazovaném rozhodnutí Nejvyšší soud rovněž vyslovil důležité závěry týkající se vztahu pojmu zvláště závažného ublížení na zdraví dle § 2959 občanského zákoníku a vážné poruchy zdraví trvající minimálně 6 týdnů dle § 122 odst. 2 písm. i) trestního zákoníku, když uvedl, že: *„Za zvláště závažné ublížení na zdraví (§ 2959 ObčZ) nelze bez dalšího považovat každou vážnou poruchu zdraví trvající nejméně 6 týdnů [§ 122 odst. 2 písm. i) TrZ]. V trestní soudní praxi je delší dobu trvající porucha zdraví vykládána jako vážná porucha zdraví trvající nejméně 6 týdnů. Jako těžkou újmu na zdraví kvalifikovala soudní praxe např. i zlomeninu nohy v kotníku, jejíž léčení trvalo 7 týdnů. Takový přechodný stav poruchy zdraví však nelze označit jako zvláště závažné ublížení na zdraví, které by bylo způsobilé vyvolat duševní útrapy osob blízkých poškozenému v intenzitě odčinitelné peněžitou náhradou podle výše cit. ustanovení.“*¹⁹⁹

Z výše uvedených poznatků lze tak nyní abstrahovat určité závěry. Za nejdůležitější bod související se změnou soukromoprávní úpravy je bezesporu třeba považovat skutečnost, že občanský zákoník z roku 2012 představující hmotněprávní základ pro rozhodování o náhradě reflexní nemajetkové újmy na rozdíl od dřívější právní úpravy představované občanským zákoníkem z roku 1964 již neobsahuje přesnou výši náhrady této újmy, naopak způsob stanovení rozsahu této náhrady je vymezen pouze obecnými pojmy. Je tak patrné, že o náhradě této újmy již není možné rozhodovat pouze na základě formálně předepsaných částek (resp. tyto pouze formálně přiznávat), naopak je vždy třeba komplexně posoudit veškeré aspekty způsobené nemajetkové újmy, ať již jsou dány objektivně, či na straně poškozeného nebo obviněného. Tento přístup k náhradě reflexní újmy je dozajista více individuální a umožňuje lépe zohlednit veškeré prvky jednotlivých případů, pro trestní řízení však

¹⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018.

¹⁹⁹ Tamtéž.

tento postup může přinést určitá úskalí, neboť klade na trestní soudce, resp. celý průběh adhezního řízení větší nároky. Nyní bude totiž vždy třeba důkladně přezkoumat a posoudit zejména veškerá uvedená kritéria daná na straně poškozeného i pachatele, stejně jako další okolnosti vymezené ustanovením § 2957 občanského zákoníku což se z principu musí projevit zejména v rozsáhlejší dokazování, které vždy bezprostředně nebude muset souviset se zjištěním skutku jako předmětu trestního řízení v užším smyslu. Adhezní řízení tak bude v daných případech představovat významnou a mnohdy i poměrně širokou část trestního řízení, neboť náhrada škody a nemajetkové újmy může v některých případech, na které dopadá ustanovení § 2959 hráti i větší roli než případné potrestání pachatele (případy nedbalostních dopravních nehod apod.). S ohledem na shora uvedené se, i při vědomí hlavního účelu trestního řízení, kterým je dle § 1 odst. 1 trestního řádu zejména zjištění trestného činu a jeho pachatele domnívám, že i přes zvýšené nároky na dokazování by v těchto případech nemělo být nadužíváno ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu, resp. postup dle tohoto ustanovení, spočívající v odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních s odkazem na rozsah dokazování, které by podstatně protáhlo trestní řízení.

V souvislosti s náhradou odvozené nemajetkové újmy, resp. v souvislosti s § 2959 občanského zákoníku bych ještě rád poukázal na právní názor vyslovený Ústavním soudem, který je jistě možné vztáhnout na skupinu pachatelů úmyslných trestných činů majících za následek situace zakládající povinnost k náhradě právě tohoto druhu nemajetkové újmy. Ústavní soud takto judikoval, že: „*v případě zlého úmyslu (záměru) na straně původce neoprávněného zásahu by měl soud svůj odsudek nad tímto společensky i právně zvláště odsouzeníhodným chováním vyjádřit právě citelným určením výše peněžitého zadostiučinění.*“²⁰⁰ Z tohoto názoru je možné vysledovat nejen satisfakční, ale i do jisté míry sankční účel náhrady nemajetkové újmy. Otázkou pak pouze zůstává, zda lze v tomto případě stále hovořit pouze o „zadostiučinění“. Úplným závěrem si pak pro úplnost dovoluji zdůraznit, že při určování výše náhrady reflexní újmy není v žádném případě možné vycházet z Metodiky Nejvyššího soudu, neboť tato se vztahuje pouze k náhradě nemajetkové

²⁰⁰ Nález č. 221/2015 Sb. n a u.

újmy dle ustanovení § 2958 občanského zákoníku, tedy k náhradě nemajetkové újmy primárních poškozených.²⁰¹

5. 3. Bezdůvodné obohacení

Třetím a posledním nárokem poškozeného, o kterém je možné rozhodnout, resp. který je možný přiznat v adhezním řízení je nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Obdobně jako o nároku na vydání nemajetkové újmy je o tomto možné v adhezním řízení rozhodnout až od účinnosti novely č. 181/2011 Sb., účinné od 1. 7. 2011.

Hmotněprávní úprava bezdůvodného obohacení je obdobně jako úprava zbývajících nároků obsažena v občanském zákoníku, konkrétně v ustanovení § 2991. Dle prvního odstavce citovaného ustanovení: „*Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.*“ Druhý odstavec dodává, že: „*Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám.*“

V citovaném ustanovení je nejprve vymezena generální skutková podstata bezdůvodného obohacení. Pokud jde o pojem spravedlivý důvod v generální skutkové podstatě použitý, tento v zákoně explicitně uveden není, lze však dovodit, že získání hodnot se musí opírat o legitimní stav, tedy musí být zásadně v souladu s právem.²⁰² V druhém odstavci jsou pak uvedeny tzv. zvláštní skutkové podstaty, jejichž výčet je třeba vykládat jako výčet demonstrativní. Případy, které vykazující znaky bezdůvodného obohacení neuvedené v zákoně pak lze přímo podřadit pod generální skutkovou podstatu.²⁰³

Výše uvedené, a rovněž výklad pojmu „*spravedlivý důvod*“, je významný i z hlediska trestního práva, resp. z hlediska adhezního řízení. Dle Pelce totiž změna podoby právní úpravy bezdůvodného obohacení související s přijetím současného občanského zákoníku ze zvláštních skutkových podstat dřívější úpravy vypustila tu, dle které se bezdůvodným obohacením rozuměl také majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. Právě tato zvláštní skutková podstata byla aplikovatelná

²⁰¹ K tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, případně ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, M., PŮRY, F. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 52.

²⁰² BÍLKOVÁ, J.: *Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 38.

²⁰³ Tamtéž, s. 40.

z hlediska trestního práva, jelikož každé bezdůvodné obohacení získané trestným činem naplňovalo skutkovou podstatu majetkového prospěchu získaného z nepoctivých zdrojů. Vzhledem k absenci uvedené skutkové podstaty proto bude nadále bezdůvodné obohacení získané trestným činem spadat pravděpodobně pod obecnou skutkovou podstatu.²⁰⁴ S tímto názorem souzní i další autoři, dle kterých občanský zákoník z roku 2012 neobsahuje jako zvláštní skutkovou podstatu prospěch získaný z nepoctivých zdrojů, proto, že kdo se obohatí nepoctivě, obohatí se bez spravedlivého důvodu. Uvedenou situaci lze proto podřadit právě pod generální skutkovou podstatu.²⁰⁵

Dle Pelce je však neexistence speciální skutkové podstaty bezdůvodného obohacení získaného v důsledku trestné činnosti deficitem aktuální právní úpravy, kdy ačkoliv k aplikaci skutkové podstaty bezdůvodného obohacení spočívající v získání majetkového prospěchu z nepoctivých zdrojů v praxi nedocházelo, ve skutečnosti ke vzniku tohoto typu bezdůvodného obohacení v častých případech dochází, avšak oprávněné osoby právo z takto vzniklého vztahu neuplatňují.²⁰⁶

Jakou podobu tedy může mít bezdůvodné obohacení v trestním řízení, resp. jakým způsobem se právě bezdůvodné obohacení odlišuje od škody? Odpověď na tuto otázku spočívá především ve skutečnosti, že zatímco škoda vzniká poškozenému, bezdůvodné obohacení získává pachatel na úkor poškozeného.²⁰⁷ Obdobně se k rozlišení škody a vydání bezdůvodného obohacení vyjadřuje i Pelc, který uvádí, že: „U odpovědnosti za škodu je klíčovým pojmem škoda, tj. následek, který se projeví v majetkové sféře poškozeného, u povinnosti vydat bezdůvodné obohacení je klíčovým pojmem „obohacení“, tj. následek, který se projevuje v majetkové sféře obohaceného.“²⁰⁸ Pelc se dále vyjadřuje i k odlišení bezdůvodného obohacení od nemajetkové újmy, kdy uvádí, že oproti nemajetkové újmě má bezdůvodné obohacení majetkovou povahu.²⁰⁹

²⁰⁴ PELC, V.: *Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení*. In: JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 82-83.

²⁰⁵ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 273.

²⁰⁶ PELC, V.: *Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení*. In: JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 83.

²⁰⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 513.

²⁰⁸ PELC, V.: *Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení*. In: JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 86.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 85.

Při uvedení konkrétních případů, ve kterých by připadalo v úvahu vydání bezdůvodného obohacení, je třeba nejprve uvést, že samotný prostor pro uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení je poměrně úzký, a to zejména proto, že znakem většiny trestných činů je škoda, a bezdůvodné obohacení je k náhradě škody ve vztahu subsidiarity.²¹⁰ Příkladem trestného činu, při jehož spáchání by mohlo připadat v úvahu uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení, a zároveň příkladem, který může částečně ilustrovat praktický rozdíl mezi bezdůvodným obohacením a škodou, může být trestný čin neoprávněného užívání cizí věci dle ustanovení § 207 trestního zákoníku. Za situace, kdy by touto věcí bylo motorové vozidlo, by v případě neoprávněného užití bylo škodou snížení hodnoty vozidla, tedy opotřebení, či spotřebování pohonných hmot, za bezdůvodného obohacení by mohlo být považováno to, co pachatel neoprávněným využitím vozidla získal.²¹¹

Bezdůvodné obohacení by pak dále připadalo v úvahu rovněž u trestného činu podílnictví dle § 214 trestního zákoníku ve znění účinném do 31. 1. 2019, přičemž vzhledem ke změně právní úpravy je zřejmé, že nyní je možné o vydání bezdůvodného obohacení uvažovat i v souvislosti s trestným činem legalizace výnosů z trestné činnosti dle ustanovení § 216 trestního zákoníku. Konkrétní ukázkou bezdůvodného obohacení, ke kterému došlo v důsledku spáchání trestného činu podílnictví lze nalézt v rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 9. 2013, sp. zn. 4 To 42/2013, ve kterém se tento soud rovněž vyjádřil ke způsobu stanovení výše bezdůvodného obohacení. Skutek posuzovaný v dané věci spočíval mimo jiné v tom, že jeden z obžalovaných úmyslně získal do své dispozice za předem domluvenou úplatu od další obžalované značné množství poštovních známek, které tato obžalovaná zpronevěřila v rámci své pracovní činnosti, načež tyto známky dále distribuoval. Vrchní soud následně uložil tomuto obžalovanému povinnost vydat poškozené (původnímu vlastníkově známek) bezdůvodné obohacení, přičemž uvedl, že výše bezdůvodného obohacení odpovídá právě celkové hodnotě poštovních známek obžalovaným převzatými s vědomím, že byly získány trestným činem. Vrchní soud dále pokračoval, že na rozdíl od stanovení výše majetkového prospěchu obžalovaného jako podílníka ve smyslu § 214 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku (resp. dle aktuální úpravy § 216 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku) nelze v případě bezdůvodného obohacení odečítat prostředky vynaložené na opatření věci. Takto uvedl, že: „*Bezdůvodné obohacení ve smyslu občanskoprávním je*

²¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 513.

²¹¹ Tamtéž, s. 513.

nutno vztahovat k poškozenému, jemuž má být vydáno, a nelze proto od jeho výše odečítat platby uskutečněné mezi jednotlivými pachateli v rámci řetězce trestné činnosti. Jde o to postihnout vše, co pachatel neoprávněně (bezdůvodně) získal.“²¹²

Závěrem si dovoluji poznamenat, že i přes to, že nárok na vydání bezdůvodného obohacení je jedním z nároků, se kterým se může poškozený dle § 43 odst. 3 trestního řádu připojit k trestnímu řízení, bude, jak plyne i z výše uvedeného, spočívat těžiště adhezního řízení v rozhodování soudu o náhradě škody a nemajetkové újmy. Rozhodování o nároku na vydání bezdůvodného obohacení naopak bude připadat v úvahu v situacích spíše výjimečných.

²¹² Č. 29/2016 Sb. rozh. tr.

6. Průběh adhezního řízení

6. 1. Návrh poškozeného a jeho náležitosti

6. 1. 1. Uplatnění nároku poškozeným

O nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení lze rozhodnout pouze na návrh tohoto poškozeného. Na tento návrh však trestní řád klade určité nároky. Pouze pokud návrh poškozeného obsahuje veškeré náležitosti vyžadované trestním řádem, lze hovořit o řádném připojení se poškozeného s jeho nárokem k trestnímu řízení. Tyto náležitosti, resp. podmínky pro řádné uplatnění majetkového nároku poškozeného jsou upraveny v ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, přičemž první podmínkou vyžadovanou uvedeným ustanovením je uplatnění nároku osobou poškozeného. Je zřejmé, že ne vždy bude moci nárok na náhradu škody uplatnit ta fyzická osoba, které byla škoda či nemajetková újma způsobena, případně na jejíž úkor se pachatel bezdůvodně obohatil. Tak tomu bude zejména v případech, kdy tato osoba nebude schopna sama vlastním jménem právně jednat, ať již pro nedostatek věku či svéprávnosti, což znamená, že tato osoba bude muset být v adhezním řízení řádně zastoupena.²¹³ Pokud pak bude poškozeným osoba právnická, bude tato muset být při uplatňování svého nároku v adhezním řízení zastoupena vždy.²¹⁴

6. 1. 2. Uplatnění nároku vůči konkrétní osobě

Poškozený musí přesně určit, vůči komu svůj nárok uplatňuje. Tento bod nebude činit potíže v případě, že se trestní řízení povede proti jednomu obviněnému, odlišná situace však může nastat, pokud bude vedeno společné řízení proti dvěma a více obviněným. Koná-li se společné řízení, je třeba, aby poškozený uvedl, od kterého konkrétního, či od kterých konkrétních obviněných požaduje náhradu škody nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.²¹⁵ Látal k tomuto uvádí, že pokud by poškozený uplatnil svůj nárok pouze vůči některému z více obviněných, přičemž by později v hlavním líčení požadoval, aby společně s ním nahradili škodu i další obvinění, ať již by to byl spolupachatel, návodce, pomocník či někdo jiný, je

²¹³ Blíže viz kapitola č. 4. 1. 2. a násl. o zastoupení poškozeného jako fyzické osoby.

²¹⁴ Blíže viz kapitola č. 4. 1. 6. o zastoupení právnické osoby.

²¹⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 520.

ohledně těchto obviněných návrh opožděný. Soud tak rozhodne k původnímu návrhu poškozeného pouze ohledně těch obviněných, jichž se týká řádně a včas uplatněný nárok.²¹⁶ Pokud však poškozený neuplatní svůj návrh vůči konkrétnímu spoluobviněnému vůbec, nemůže být jeho připojení považováno za řádné a soud o takovém připojení nerozhodne.

Právě pro případy, kdy poškozený svůj nárok uplatní vůči více obviněným, je třeba zmínit rovněž ustanovení § 2915 občanského zákoníku, upravující právě povinnost k náhradě škody způsobené vícero škůdci (obviněnými). Dle prvního odstavce, věty první tohoto ustanovení: „*Je-li k náhradě zavázáno několik škůdců, nahradí škodu společně a nerozdílně; je-li některý ze škůdců povinen podle jiného zákona k náhradě jen do určité výše, je zavázán s ostatními škůdci společně a nerozdílně v tomto rozsahu.*“ Dle druhého odstavce citovaného ustanovení: „*Jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, může soud rozhodnout, že škůdce nahradí škodu podle své účasti na škodlivém následku; nelze-li účast přesně určit, přihlédne se k míře pravděpodobnosti.*“ Toto ustanovení upravuje tzv. solidární, resp. dílčí povinnost k náhradě škody,²¹⁷ přičemž se bezezbytku uplatní také v adhezním řízení. Poškozený by tedy měl současně s uplatněním svého nároku vůči více obviněným také určit, zda požaduje náhradu po těchto společně a nerozdílně, případně podílově podle jejich účasti na způsobení škody.²¹⁸ Domnívám se však, že pokud by poškozený ve svém návrhu nespecifikoval, zda požaduje či nepožaduje, aby soud uložil jednotlivým obviněným povinnost nahradit újmu společně a nerozdílně, avšak dostatečně konkrétně by vymezil, vůči kterému obviněnému svůj návrh uplatňuje, nebylo by možné označit připojení poškozeného za vadné. Obzvláště u poškozených s neprávým vzděláním totiž nelze takto přesné vyjádření očekávat, soud by jim však měl i tak umožnit domoci se svých práv.

6. 1. 3. Včasné uplatnění nároku poškozeného

Třetí z podmínek řádného připojení poškozeného v adhezním řízení je podmínka včasného uplatnění jeho návrhu. Ustanovení § 43 odst. 3 věta druhá trestního řádu říká, že: „*Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování*

²¹⁶ LÁTAL, J., *Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení*. Právní rozhledy. 1994, č. 10, s. 345-349.

²¹⁷ Srov. HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1582–1583.

²¹⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 520.

(§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2).“ Pokud je trestní řízení vedeno pro trestný čin, u kterého přichází v úvahu vydání trestního příkazu, je nezbytné nárok uplatnit před jeho vydáním,²¹⁹ což plyne i z novelizovaného znění § 46 trestního řádu. Pokud v průběhu trestního řízení dojde ke zrušení původního rozsudku v řízení o odvolání, dovolání či v řízení o stížnosti pro porušení zákona a je třeba znovu konat celé hlavní líčení, může poškozený opět, až do začátku dokazování, uplatnit svůj nárok. Pokud však soud prvního stupně v hlavním líčení po zrušení původního rozsudku jen v potřebném rozsahu doplňuje dokazování, poškozený již tento svůj nárok uplatnit nemůže.²²⁰ Za včasné uplatnění nároku poškozeného je třeba považovat i uplatnění před zahájením dokazování v novém hlavním líčení, které se koná celé znovu poté, co byla věc soudu přikázána postupem podle § 222 odst. 1 trestního řádu jako soudu věcně příslušnému rozhodnutím podle § 24 odst. 1 trestního řádu.²²¹

Pokud jde naopak o okamžik, od kterého lze některý z předmětných nároků uplatnit, je dobré zmínit, že toto uplatnění se nikterak neváže k zahájení trestního stíhání obviněného, naopak, lze tak učinit i vůči osobě, proti které ještě nebylo trestní stíhání zahájeno, případně i proti podezřelému ve zkráceném přípravném řízení, a to například již v trestním oznámení.²²² Nelze tak souhlasit např. s názorem Řezníčka a Ohrazdy, dle kterého lze nárok poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení učinit až po zahájení trestního stíhání, jelikož teprve tehdy je známa osoba obviněného,²²³ neboť si lze poměrně snadno představit, že již před zahájením trestního stíhání bude osoba, vůči které poškozený svůj nárok uplatňuje tímto řádně označena, bez ohledu na to, že v daný moment ještě nebude vystupovat v postavení obviněného.

Možnost poškozeného uplatnit svůj návrh až do počátku dokazování v hlavním líčení naopak podrobila částečné kritice Beranová, dle které může v důsledku této úpravy dojít k situacím, ve kterých se obžalovaný o uplatnění pohledávky poškozeného

²¹⁹ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 427.

²²⁰ Tamtéž, s. 427.

²²¹ Č. 7/2018 Sb. rozh. tr.

²²² Srov. např. č. 22/1979 Sb. rozh. obč., nebo RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 424.

²²³ ŘEZNIČEK, D., OHRAZDA, F. *Adhezní řízení aneb možnosti poškozeného domáhat se náhrady škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení v rámci trestního řízení*. Epravo.cz [online]. Praha: epravo.cz, 2015 [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/adhezni-řízení-aneb-možnosti-poskozeného-domáhat-se-náhrady-škody-nemajetkové-újmy-ci-bezdůvodného-obohacení-v-rámci-trestního-řízení-99567.html>.

dozví až na poslední chvíli těsně před zahájením svého výslechu, přičemž je na toto uplatnění nucen bez přípravy reagovat. Dle jejího názoru by však měl obviněný mít možnost hájit se právě i proti návrhu poškozeného v adhezním řízení. V rámci důkladné obhajoby by se tak měl obviněný o nároku poškozeného dozvědět ještě v přípravném řízení – zákonodárce by tak měl v tomto směru znění ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu upravit.²²⁴ Nutno zdůraznit, že tento názor je třeba považovat za odůvodněný a zcela legitimní, na druhou stranu je třeba říci, že současná podoba právní úpravy, tedy stav, který umožňuje poškozenému uplatnit svůj návrh ještě na počátku hlavního líčení, je právě pro poškozeného dozajista příznivější. Je proto otázkou, zda by možná nastíněná změna neznamenal až přílišný zásah do podoby adhezního řízení v neprospěch poškozeného.

6. 1. 4. Specifikování nároku poškozeného co do důvodu a výše

Dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu věty třetí musí být z návrhu poškozeného patrné: „z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení.“ Pokud jde o vymezení důvodu, je zřejmé, že tímto bude spáchání určitého skutku, v jehož důsledku vznikla poškozenému škoda či nemajetková újma, či v jehož důsledku se pachatel bezdůvodně obohatil. Dostatečným určením, a tudíž i vyhověním požadavkům trestního řádu na specifikaci důvodu vzniklé újmy by tak mělo být tvrzení poškozeného, že skutkem, pro který je obviněný stíhán byla poškozenému způsobena újma a z tohoto důvodu pak tento uplatňuje předmětný nárok.²²⁵

Naopak, výše nároku uplatňovaného poškozeným v adhezním řízení musí být vyčíslena, resp. určena alespoň minimální částkou. Vyčíslení újmy poškozeného tímto způsobem bude připadat v úvahu zejména za situace, kdy poškozený do zahájení dokazování nebude znát přesnou výši způsobené újmy.²²⁶ V některých případech bude pro řádné připojení poškozeného k trestnímu řízení rovněž postačovat uvedení takových údajů, ze kterých bude výše způsobené újmy patrná. Tak tomu bude v případě odkazu na bodové ohodnocení bolestného nebo ztížení společenského uplatnění. I tento odkaz

²²⁴ BERANOVÁ, A. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 69.

²²⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 520.

²²⁶ LÁTAL, J., *Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení*. Právní rozhledy. 1994, č. 10, s. 345-349.

však bude muset být dostatečně konkrétní.²²⁷ O řádné připojení poškozeného se naopak nebude jednat za situace, kdy tento vyčíslí svůj nárok toliko vyjádřením, že svůj nárok uplatňuje ve výši, která bude následně vyčíslena soudním znalcem.²²⁸ Pakliže by pak poškozený pouze prohlásil, že se připojuje k trestnímu řízení s tím, že výši újmy sdělí nejpozději při hlavním líčení, a i přes toto své vyjádření by výši uplatňovaného nároku neupřesnil, nejednalo by se ani v takovém případě o řádné připojení poškozeného.²²⁹

Výši požadované náhrady uvedenou v řádně a včas uplatněném nároku lze v pozdějších stadiích trestního, resp. adhezního řízení upřesňovat, a to až do okamžiku, kdy se soud odebere k závěrečné poradě v hlavním líčení či ve veřejném zasedání o odvolání. Upřesnění výše požadované náhrady totiž může vycházet z okolností, které vyjdou najevo právě až v hlavním líčení, popřípadě ve veřejném zasedání o odvolání. Typické to bude zejména v situacích, kdy stanovení výše škody závisí na závěrech znaleckého posudku nebo odborného vyjádření.²³⁰

Ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu rovněž stanovuje požadavek doložení uvedeného důvodu vzniku újmy a výše požadované náhrady. Právě povinnost doložit důvod vzniku újmy se mi však jeví jako poněkud problematická. Jestliže totiž lze za dostatečné vymezení tohoto důvodu vzít toliko shora uvedené konstatování poškozeného, že ke vzniku újmy došlo v důsledku projednávaného skutku, je otázkou, jak by měl poškozený tento důvod doložit, když by tímto doložením *de facto* muselo být vlastní doložení spáchání skutku jako takového, což je však mimo jiné právě předmětem trestního řízení jako takového. Pokud jde naopak o doložení výše škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je možné tuto doložit např. příslušnými doklady prokazujícími pořízení nové věci, odbornými vyjádřeními či v nejsložitějších případech znaleckými posudky.

Jedním z nároků, který bude právě třeba vyčíslit kvalifikovaným způsobem, zpravidla pomocí znaleckého posudku, bude i nárok na náhradu bolestného a ztížení společenského uplatnění dle ustanovení § 2958 občanského zákoníku. Právě k vyčíslování výše náhrady bolestného a ztížení společenského uplatnění je pak třeba primárně zmínit, že v souvislosti s novou právní úpravou bolestného a ztížení společenského uplatnění, resp. v souvislosti s vypracováním Metodiky Nejvyššího

²²⁷ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 429.

²²⁸ Č. 49/2003 Sb. rozh. tr.

²²⁹ Č. 32/2003 Sb. rozh. tr.

²³⁰ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 430.

soudu bylo na seznam znaleckých oborů a odvětví stanovený vyhláškou č. 123/2015 Sb. s účinností od 1. 6. 2015 zařazeno pod obor zdravotnictví nové znalecké odvětví s názvem „*Stanovení nemateriální újmy na zdraví*“. Právě Metodika Nejvyššího soudu přitom doporučuje, aby byly jako důkazy v soudních sporech využity znalecké posudky vypracované právě znalcem z uvedeného odvětví.²³¹ Nutno však dodat, že judikatura vztahující se k požadavku zpracování znaleckého posudku znalcem z odvětví stanovení nemateriální újmy prošla určitým vývojem. Vrchní soud v Olomouci nejprve uvedl, že k podání znaleckého posudku podle Metodiky Nejvyššího soudu pro účely rozhodování o náhradě za ztížení společenského uplatnění je sice odborně způsobilý znalec z odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví, avšak s tím, že není nutné, aby byl tento znalec zároveň odborníkem pro dané postižení.²³² Samotný Nejvyšší soud pak s uvedeným názorem Vrchního soudu v Olomouci vyslovil v poměrně aktuálním rozhodnutí souhlas, zároveň však doplnil, že je třeba, aby znalec, který bude tento znalecký posudek zpracovávat, učinil své závěry o stupni obtíží poškozeného s oporou o diagnózu a zjištění příslušného odborníka.²³³

Pokud pak jde o vyčíslení bolestného, uvedl Krajský soud v Praze, že ve sporu o náhradu za vytrpěnou bolest je přípustné, aby posudek ke stanovení výše bolestného dle Metodiky Nejvyššího soudu podal znalec, který není znalcem jmenovaným pro odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví, a to za situace, kdy tito budou plně respektovat principy odškodnění bolesti uvedené v Metodice.²³⁴ Nejvyšší soud pak k tomuto dále uvedl, že na vypracování znaleckého posudku není třeba trvat bezvýhradně, když v jednoduchých věcech bude dostatečné zpracování toliko odborného vyjádření.²³⁵ Z výše uvedeného tak plyne, že judikatorní vývoj stran nároků kladených na znalecké doložení výše náhrady za způsobenou újmu na zdraví směřuje k jejich zmírnění. Uvedené tak lze bezesporu označit za změnu ve prospěch poškozeného, jelikož tato změna v mnohých případech poškozeným značně usnadní situaci při výběru lékaře provádějícího ohodnocení způsobené újmy.

Pouze pro úplnost pak dodávám, že v případě doložení výše uplatněného nároku znaleckým posudkem dochází ke vzniku zvýšených nákladů poškozeného. Úhrada

²³¹ NEJVYŠŠÍ SOUD. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: [http://nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/8517900DEC23DEA4C125807A004A24E3/\\$file/A%20-%20Preambule%20-%20Sbirka.pdf](http://nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/8517900DEC23DEA4C125807A004A24E3/$file/A%20-%20Preambule%20-%20Sbirka.pdf).

²³² Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. 5. 2016, sp. zn. 4 Tmo 2/2016.

²³³ Č. 15/2020 Sb. rozh. tr.

²³⁴ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 25 Co 153/2017.

²³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

nákladů nutných k opatření znaleckého posudku však není škodou vzniklou trestným činem, nelze tak o ní rozhodnout v adhezním řízení. Lze o ní však rozhodnout k návrhu poškozeného po právní moci odsuzujícího rozsudku, jako o nákladech poškozeného vynaložených na uplatnění náhrady škody.²³⁶

6. 2. Nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení dle § 206 odst. 3 a 4 trestního řádu

V některých případech může soud rozhodnout v souladu ustanovením § 206 odst. 3 a odst. 4 trestního řádu o tom, že se poškozený k trestnímu řízení nepřipouští. Toto rozhodnutí soud učiní tehdy, pokud práva poškozeného uplatňuje osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší (rozhodnutí dle § 206 odst. 3 trestního řádu), respektive tehdy, pokud účasti poškozeného v hlavním líčení brání skutečnosti uvedené v ustanovení § 44 odst. 2 a odst. 3 (rozhodnutí dle § 206 odst. 4 trestního řádu). Tyto dva postupy, resp. jednotlivá rozhodnutí učiněná podle odst. 3 a odst. 4 citovaného ustanovení § 206 je však třeba odlišovat, a to zejména kvůli jejich odlišným důsledkům. Zatímco totiž důsledkem prvního z uvedených rozhodnutí, tedy důsledkem rozhodnutí dle § 206 odst. 3 trestního řádu je skutečnost, že určitá osoba není jako poškozený k hlavnímu líčení připuštěn vůbec, na základě druhého z uvedených rozhodnutí, tedy na základě rozhodnutí učiněného dle § 206 odst. 4 trestního řádu dochází toliko k tomu, že poškozený nemůže v trestním řízení uplatňovat svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.²³⁷ Z posledně uvedeného však platí výjimka, kterou je třeba zmínit, a to výjimka, která se uplatní v situaci předpokládané v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu, tedy v situaci, kdy může poškozený uplatňovat svá práva pouze pomocí společného zmocněnce. Pokud tedy soud nepřipustí poškozeného k hlavnímu líčení proto, že svá práva uplatňuje individuálně, ač tak má činit právě prostřednictvím společného zmocněnce, nepřipustí poškozeného k hlavnímu líčení vůbec (tedy nejen s nárokem na náhradu způsobené újmy) ačkoliv tak učiní usnesením vydaným dle § 206 odst. 4 trestního řádu.²³⁸

Z dikce ustanovení § 206 odst. 3 trestního řádu plyne, že proto, aby mohl soud o nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení rozhodnout, musí být v okamžiku tohoto

²³⁶ Č. 32/2005 Sb. rozh. tr.

²³⁷ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 467.

²³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2594.

rozhodnutí již *zřejmé*, že určité osobě práva poškozeného (resp. právo na náhradu újmy) nenáleží. K obsahu uvedeného pojmu se pak vyjádřil Ústavní soud, když uvedl, že rozhodnutí učiněné dle § 206 odst. 3 trestního řádu musí být: „*opřeno o nezpochybnitelné (tedy obvykle nesporné) skutkové nebo právní překážky připuštění poškozeného k hlavnímu líčení*“.²³⁹ Tento k tomuto dále uvedl, že soud nemůže vyhodnocovat úspěch osoby v adhezním řízení pouze z poznatků známých na začátku hlavního líčení, v pochybnostech je tedy naopak třeba osobu uplatňující práva poškozeného k hlavnímu líčení připustit.²⁴⁰

Jak již bylo uvedeno, soud dle § 206 odst. 3 trestního řádu nepřipustí osobu uplatňující práva poškozeného k hlavnímu líčení tehdy, pokud jí práva poškozeného zřejmě nepřísluší. Za příklad může sloužit rozhodnutí, které bylo učiněno v řízení vedeném pro trestný čin neposkytnutí pomoci dle § 207 odst. 2 trestního zákona a jehož přezkumem se zabýval i Ústavní soud. Dle tohoto obecný soud nepochybil, pakliže rozhodl dle § 206 odst. 3 trestního řádu ve vztahu k matce zemřelého poškozeného, která v uvedeném trestním řízení jako poškozená uplatňovala svůj nárok na náhradu za smrt svého syna, když uvedl, že v daném řízení nebylo obžalobou obviněným přičítáno samotné způsobení smrti syna stěžovatelky, nýbrž to, že nedostáli své povinnosti poskytnout účinnou pomoc. V daném případě tak nebylo možné konstatovat, že by újma vzniklá poškozené (matce zemřelého) byla způsobena zaviněním obžalovaných, kdy dále uvedl, že mezi jednáním těchto obžalovaných a vzniklou újmou neexistovala v rámci skutku vymezeného obžalobou příčinná souvislost. Jiná situace by pak dle Ústavního soudu nastala v případě, kdyby obžaloba byla podána pro některý z poruchových deliktů, jako např. pro trestný čin ublížení na zdraví dle § 222 trestního zákona.²⁴¹

Uvedené tak lze zobecnit a říci, že jedním z důvodů pro rozhodnutí dle § 206 odst. 3 trestního řádu je právě nedostatek příčinné souvislosti mezi vzniklou újmou a skutkem, pro který je obviněný stíhán, nebo skutečnost, že vzniklá újma není kryta zaviněním obviněného. Dalšími důvody pro rozhodnutí dle § 206 odst. 3 trestního řádu pak mohou spočívat např. v tom, že následek způsobený skutkem, který je předmětem trestního stíhání, vůbec nemá povahu majetkové škody, nemajetkové újmy nebo vydání

²³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. III. ÚS 3439/17.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2008, sp. zn. III. ÚS 2769/07.

bezdůvodného obohacení, či např. v tom, že práva poškozeného uplatňuje osoba, která není právním nástupcem poškozeného ve smyslu § 45 odst. 3 trestního řádu.²⁴²

Pokud pak v trestním řízení vystupuje jako poškozená právnická osoba, kterou je kapitálová obchodní společnost, je dán důvod pro rozhodnutí dle § 206 odst. 3 trestního řádu také vůči společníkovi takovéto společnosti, který práva poškozeného rovněž uplatňuje. Společníci za závazky kapitálových obchodních společností neručí, resp. ručí pouze v omezené míře, jedná se tak o rozdílné subjekty, které nelze ztotožňovat, a tito tak nemohou být poškozenými v případech, kdy byla trestná činnost spáchána vůči majetku této obchodní společnosti.²⁴³

Pokud pak jde o rozhodnutí dle § 206 odst. 4 trestního řádu, tedy rozhodnutí o nepřipuštění poškozeného toliko s nárokem na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, soud dle uvedeného ustanovení rozhodne ve spojení s § 44 odst. 3 trestního řádu zejména tehdy, pokud bylo o nároku poškozeného rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení. Vzhledem k dikci uvedeného ustanovení je zřejmé, že trestní řád v daném případě vyžaduje faktické vydání rozhodnutí o nároku poškozeného v občanskoprávním nebo jiném řízení. Pokud byl tedy tento nárok toliko uplatněn v občanskoprávním nebo jiném řízení a doposud o něm nebylo rozhodnuto, nebrání tato skutečnost uplatnění nároku poškozeného také v adhezním řízení.²⁴⁴

Rozhodnutí dle § 206 odst. 4 trestního řádu pak bude mnohdy třeba učinit také v trestním řízení vedeném pro jeden z nejčastěji stíhaných přečinů, tedy pro přečin zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku. Konkrétně bude třeba takto rozhodnout tehdy, pokud se v tomto trestním řízení připojí poškozený (resp. v případě nezletilých dětí jeho zákonný zástupce), kterému není řádným způsobem hrazeno výživné. Právě dlužné výživné je totiž na základě novely trestního řádu provedené zákonem č. 59/2017 Sb., *o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení* třeba považovat pro účely trestního řádu za majetkovou škodu. Zároveň však, i přes to, že trestní zákoník hovoří v ustanovení § 196 o zanedbání *zákonné* povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, což znamená, že pro naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu není rozhodující existence rozhodnutí soudu o stanovení výše výživného, lze říci, že v drtivé většině případů bude již o vyživovací

²⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2593.

²⁴³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. I ÚS 4050/19, případně k akciové společnosti srov. také usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2019, sp. zn. I. ÚS 3907/18.

²⁴⁴ Č. 18/2004 Sb. rozh. tr.

povinnosti obviněného soudem rozhodnuto. Poškozený tak již povětšinou bude mít k dispozici soudní rozhodnutí o uložení povinnosti hradit výživné – bude tak již disponovat existujícím exekučním titulem, pročez bude i v tomto případě nezbytné rozhodnout o nepřipuštění poškozeného s nárokem na náhradu škody k trestnímu řízení.

Je třeba také zdůraznit, že vedle rozhodnutí učiněného přímo podle § 206 odst. 4 trestního řádu, lze v určitých případech rozhodnout také podle jeho analogie. Soud takto může typicky rozhodnout mimo jiné za situace, kdy **(1)** obviněný již nahradil poškozenému celou způsobenou škodu či jinou újmu, nebo kdy **(2)** obviněný způsobil poškozenému újmu jako zaměstnanec při plnění pracovních úkolů a za tuto újmu tak odpovídá jeho zaměstnavatel, přičemž poškozený uplatňuje nárok na náhradu škody přímo proti obviněnému v trestním řízení a konečně také situace, kdy **(3)** poškozenému nahradil škodu způsobenou trestným činem pojistitel, na kterého regresně přešel nárok na náhradu způsobené újmy proti obviněnému, ale poškozený v trestním řízení nadále uplatňuje náhradu škody proti tomuto obviněnému.²⁴⁵ Pokud jde o shora nastíněnou situaci, kdy je způsobenou škodu povinen nahradit zaměstnavatel obviněného, jakožto osoba, která dle § 2914 občanského zákoníku za škodu odpovídá, lze říci, že obdobná situace, resp. nutnost obdobného rozhodnutí soudu o nepřipuštění poškozeného nastane také v případě, kdy poškozenému za škodu způsobenou obviněným odpovídá i jiná osoba než zaměstnavatel, a to obecně osoba objektivně odpovídající poškozenému za způsobenou újmu. Rozhodnutí dle ustanovení § 206 odst. 4 trestního řádu *per analogiam* je pak na místě také tehdy, pokud poškozený s obžalovaným uzavřeli dohodu o narovnání (dle aktuální právní úpravy dohodu dle § 1903 občanského zákoníku) a na základě této dohody sepsali notářský zápis se svolením obžalovaného k přímé vykonatelnosti, neboť tento zápis má pro poškozeného z hlediska garance jeho nároku na náhradu újmy shodné účinky jako pravomocné a vykonatelné rozhodnutí v občanskoprávním či adhezním řízení.²⁴⁶

Závěrem je pak dobré zmínit přístup Ústavního soudu k rozhodování o ústavních stížnostech směřujících právě proti rozhodnutím soudů o nepřipuštění poškozeného. V rozhodnutí vydaném pod sp. zn. I. ÚS 1943/17 vyslovil Ústavní soud názor, že nedochází k zásahu do základních práv poškozeného, pakliže v trestním řízení není o náhradě újmy rozhodnuto, což odůvodnil tím, že nároku na náhradu újmy se lze domáhat samostatně v řízení před civilními soudy, které má navíc fakticky přednost.

²⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2595.

²⁴⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 1. 2003, sp. zn. 6 To 137/02.

Uvedené přitom dle Ústavního soudu plyne ze znění ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu a rovněž také z toho, že soudy v trestním řízení nemají absolutní povinnost nárok na náhradu újmy vždy přiznat, nýbrž mají rovněž právo odkázat poškozeného právě na řízení ve věcech občanskoprávních. Ústavní soud pak doslovně uvedl, že: „rozhodnutí o tom, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody v trestním řízení, se ústavněprávnímu přezkumu z podnětu individuální ústavní stížnosti vymyká právě proto, že poškozený může vždy podat občanskoprávní žalobu.“ Ústavní soud pak dále dodal, že poškozeným zůstávají zachována veškerá práva, ve smyslu čl. 36 a násl. Listiny, a to právě proto, že učiněné rozhodnutí o nepřipuštění nebrání uplatnění nároku na náhradu újmy před jiným příslušným orgánem.²⁴⁷

6. 3. Podmínky rozhodnutí o nároku poškozeného

O nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení může soud rozhodnout pouze v případě kumulativního splnění několika podmínek. Konkrétně je proto třeba, aby poškozený **(1)** uplatnil svůj nárok na náhradu škody nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení řádně a včas (viz výše), aby **(2)** svůj nárok nevzal v průběhu hlavního líčení zpět a **(3)** zároveň se nevzdal svých procesních práv dle ustanovení § 43 odst. 5 trestního řádu. Současně je nezbytné, aby soud nerozhodl podle ustanovení § 206 odst. 3 nebo odst. 4 tak, že se poškozený se svým nárokem k hlavnímu líčení nepřipouští, případně aby nerozhodl dle ustanovení § 221 až § 224 trestního řádu, tedy aby nerozhodl o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, o postoupení věci, zastavení či přerušení trestního stíhání o podmíněném zastavení trestního stíhání, schválení narovnání nebo v případě mladistvých o odstoupení od trestního stíhání.²⁴⁸ Pokud tedy budou výše uvedené podmínky splněny, je soud povinen o nároku poškozeného jedním z následujících způsobů upravených v ustanovení § 228 resp. § 229 trestního řádu rozhodnout. Tuto povinnost by pak soud neměl právě a pouze tehdy, pokud by rozhodl výrokem dle § 206 odst. 3, odst. 4 (případně podle jeho analogie).²⁴⁹

²⁴⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. I. ÚS 1943/17, obdobně srov. také např. usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 1436/08-2.

²⁴⁸ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEŽULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 475.

²⁴⁹ Č. 9/2016 Sb. rozh. tr.

6. 4. Uložení povinnosti obžalovanému hradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení (rozhodnutí dle § 228 trestního řádu)

6. 4. 1. Podmínky přiznání nároku poškozenému

V první řadě může soud dle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu uložit obžalovanému povinnost nahradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení. Soud tak může učinit v případě, odsuzuje-li obžalovaného pro trestný čin, kterým škodu, nemajetkovou újmu nebo bezdůvodné obohacení způsobil, tedy pouze v případě, pokud vynáší odsuzující rozsudek. Tímto odsuzujícím rozsudkem pak musí být obžalovaný uznán vinným tím skutkem, který je v příčinné souvislosti se způsobenou újmou, přičemž přiznání nároku rovněž nesmí bránit zákonná překážka. Uplatněný nárok musí mít podklad v hmotněprávních předpisech upravujících jednotlivé druhy nároků, jeho výše musí být v trestním řízení dostatečně prokázána,²⁵⁰ stejně jako odpovědnost obžalovaného za způsobenou škodu, nemajetkovou újmu či za způsobené bezdůvodné obohacení.²⁵¹ Výše uvedené podmínky lze tedy shrnout jako základní předpoklady nutné pro přiznání nároku poškozenému soudem, přičemž na některé z těchto podmínek je třeba se zaměřit podrobněji.

Pokud jde o podmínku spočívající v přiznání nároku pouze odsuzujícím rozsudkem, je důležité zmínit, že přiznání nároku poškozeného tímto rozsudkem není jakkoli závislé na uloženém trestu, případně jeho výši. Proto i v případě, že soud v odsuzujícím rozsudku upustí od potrestání (§ 46, § 47 nebo § 48 trestního zákoníku) či od uložení trestního opatření (§ 11 až § 14 zákona o soudnictví ve věcech mládeže) může rozhodnout o povinnosti obžalovaného hradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení.²⁵² Pokud jde o trestní příkaz, má podle § 314e odst. 7 trestního řádu tento povahu odsuzujícího rozsudku. Uložit obžalovanému povinnost hradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení tak lze obviněnému uložit rovněž také trestním příkazem.

²⁵⁰ K tomuto srov. č. 15/2020 Sb. rozh. tr.

²⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2835.

²⁵² Tamtéž, s. 2837.

Škoda, nemajetková újma nebo bezdůvodné obohacení musí být v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je obžalovaný stíhán.²⁵³ Na právním posouzení skutku nezáleží, stejně jako nezáleží na tom, zda se každá složka skutku, pro který je obžalovaný stíhán projeví v jeho právní kvalifikaci, což platí i v případě: „*není-li do popisu skutku uvedeného v žalobním návrhu a ve výroku rozsudku zahrnuta právě ta složka skutku, z níž vzešla škoda, pokud je jinak podstata skutku dostatečně určena, např. skutek, jímž byla způsobena škoda, je konzumován skutkem, pro nějž byl obžalovaný odsouzen; takovým konzumovaným skutkem může být i přešůpek.*“²⁵⁴ O příčinné souvislosti mezi škodou, nemajetkovou újmou a bezdůvodným obohacením je třeba se zmínit i v souvislosti s pokračováním v trestném činu. Zatímco z hlediska trestního práva hmotného se pokračování v trestném činu posuzuje jako jeden skutek, z hlediska trestního práva procesního se v důsledku novely trestního zákoníku a trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. účinným od 1. 1. 2002 rozumí skutkem podle trestního řádu též dílčí útok pokračujícího trestného činu, není-li výslovně uvedeno jinak.²⁵⁵ Praktický důsledek vnímání dílčího útoku trestného činu jako samostatného skutku v souvislosti s příčinnou souvislostí mezi skutkem a způsobenou újmou je tak třeba spatřovat ve skutečnosti, že přiznaný nárok se musí týkat té škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení, které jsou v příčinné souvislosti s tím dílčím útokem, jehož se týká odsuzující rozsudek. Nepostačí tedy, pokud půjde o součást jednoho a téhož pokračujícího trestného činu.²⁵⁶

6. 4. 2. Zákonné překážky bránící přiznání nároku poškozenému

Uložit obžalovanému povinnost hradit poškozenému způsobenou újmu lze pouze za skutečnosti, že tomuto rozhodnutí nebrání žádná zákonná překážka. Pokud jde o tento typ překážek, jednou ze základních zákonných překážek, pro kterou by soud nemohl uložit obžalovanému povinnost nahradit poškozenému způsobenou újmu, je skutečnost, že tato újma byla již v průběhu hlavního líčení obžalovaným poškozenému plně uhrazena.²⁵⁷ Uhrazení škody pak nemusí znamenat pouhou peněžení náhradu – dle

²⁵³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 592.

²⁵⁴ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 483-484.

²⁵⁵ JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 158-159.

²⁵⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2839

²⁵⁷ Tamtéž, s. 2854.

Nejvyššího soudu totiž dojde k uhrazení škody i v případě, že na základě rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení učiněného podle ustanovení § 80 odst. 1 trestního řádu byla poškozenému vrácena nepoškozená věc, která byla předmětem útoku, obžalovaného.²⁵⁸

Další překážkou může být skutečnost, že je v průběhu hlavního líčení po provedení dokazování zjištěno, že osoba, která uplatňuje nárok na náhradu újmy, nemá hmotněprávní legitimaci. Situace, při které by nebyla dána hmotněprávní legitimace osoby nárok uplatňující, by mohla nastat například v případě spáchání majetkových trestných činů, typicky u trestného činu krádeže. Pokud by v takovém případě nárok na náhradu škody způsobené přisvojením cizí věci uplatňovala osoba, o které by v průběhu dokazování vyšlo najevo, že není vlastníkem předmětné věci ve smyslu občanského práva hmotného, nemohla by takové osobě být náhrada škody přiznána. Obecně tedy lze dle mého názoru říci, že překážka bránící přiznání nároku poškozenému bude dána tehdy, pokud by osoba uplatňující nárok nebyla aktivně legitimovaná k podání občanskoprávní žaloby, neboť právě aktivní věcnou legitimací je třeba rozumět skutečnost, že osoba nárok uplatňující je osobou oprávněnou z hmotného práva.²⁵⁹ Nedostatek hmotněprávní legitimace pak bude dán i za situace, kdy osoba uplatňující nárok poškozeného v adhezním řízení není právním nástupcem poškozeného ve smyslu ustanovení § 45 odst. 3 trestního řádu.²⁶⁰ Právě toto ustanovení totiž zakotvuje hmotněprávní podmínku aktivní legitimace právního nástupce poškozeného, ačkoliv se z formálního hlediska jedná o ustanovení procesněprávní. Domnívám se tedy, že úvaha o tom, zda je na straně osoby uplatňující nárok dána aktivní legitimace může být praktickým vodítkem pro rozhodování soudu o uložení povinnosti obžalovanému hradit způsobenou újmu.

Pouze pro úplnost dodávám, že nárok na náhradu újmy nelze přiznat poškozenému, který zemřel, neboť tento poškozený pozbývá svoji právní osobnost. Před rozhodnutím soudu o přiznání nároku je tak třeba objasnit, zda a popřípadě v jakém rozsahu přešel nárok na náhradu újmy na právního nástupce ve smyslu ustanovení § 45 odst. 3 trestního řádu.²⁶¹ Rovněž skutečnost, že se poškozený opakovaně nedostavoval k hlavnímu líčení, nemůže zakládat zákonnou překážku bránící

²⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2009, sp. zn. 3 Tdo 754/2009.

²⁵⁹ HANDL, V., RUBEŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I díl.* Praha: Panorama, 1985, s. 402.

²⁶⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2854.

²⁶¹ Č. 22/2006 Sb. rozh. tr.

soudu rozhodnout o povinnosti obviněného nahradit škodu způsobenou jeho trestnou činností, pakliže poškozený nevzal svůj řádně uplatněný nárok v průběhu řízení zpět.²⁶²

Závěrem je třeba zmínit, že pokud soud v hlavním líčení sezdá některou z uvedených zákonných překážek, bude tento postupovat dle ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu (viz níže).

6. 4. 3. Promlčení nároku poškozeného

Překážkou pro rozhodnutí o uložení povinnosti obžalovanému hradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení může být rovněž promlčení nároku poškozeného. Vzhledem k obsáhlé a komplikované úpravě promlčení obsažené v občanském zákoníku²⁶³ si dovolím omezit se v této kapitole na základní vhléd do této problematiky a rovněž na specifika promlčení využitelná, resp. významná pro adhezní řízení.

Primárně je třeba uvést, že dle ustanovení § 611 občanského zákoníku se promlčují všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem. Majetkovými právy je třeba rozumět práva věcná, závazková, práva z dědění a majetková práva z duševního vlastnictví.²⁶⁴ Pokud jde o stanovené výjimky z promlčení, jsou tyto zákonem taxativně vymezeny, přičemž za příklad lze uvést právo na výživné s výjimkou práva na jednotlivá opakující se plnění (§ 613 občanského zákoníku) či právo vlastnické (§ 614 občanského zákoníku). Vzhledem k tomu, že právo na náhradu škody a právo na vydání bezdůvodného obohacení lze bezesporu označit za práva majetková, přičemž z promlčení nejsou žádným zákonným ustanovením vyloučena, je zřejmé, že i tato práva promlčení podléhají. Pokud jde o právo na náhradu nemajetkové újmy, ustanovení § 612 občanského zákoník výslovně stanoví, že: „*V případě práva na život a důstojnost, jméno, zdraví, vážnost, čest, soukromí nebo obdobného osobního práva se promlčují jen práva na odčinění újmy způsobené na těchto právech.*“ Vzhledem k tomu, že osobnostní práva uvedená v citovaném ustanovení lze chápat jako přirozená práva dle ustanovení § 81 občanského zákoníku²⁶⁵ a vzhledem k tomu, že dle ustanovení § 2956 občanského zákoníku je třeba při zásahu do těchto přirozených práv odčinit vedle škody i nemajetkovou újmu, je zřejmé, že i

²⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1612/2018.

²⁶³ Úprava promlčení je obsažena v ustanoveních § 609 – § 653 občanského zákoníku.

²⁶⁴ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2179.

²⁶⁵ Blíže viz kapitola č. 5. 2. 2.

třetí z možných nároků uplatňovaných v adhezním řízení, tedy nárok na náhradu nemajetkové újmy rovněž podléhá promlčení.

Práva na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení se (až na níže popsanou výjimku) promlčují v subjektivní a objektivní promlčecí lhůtě. Pokud jde o počátek subjektivní promlčecí lhůty v případě práva na náhradu škody, běží tato dle ustanovení § 620 občanského zákoníku od okamžiku, kdy se poškozený dozvěděl o způsobené škodě či nemajetkové újmě a o osobě povinné k její náhradě, či se o této dozvědět měl a mohl.²⁶⁶ Obdobným způsobem je počátek promlčecí lhůty koncipován i v případě bezdůvodného obohacení, kdy je tento dle ustanovení § 621 občanského zákoníku spojen s vědomím skutečnosti, že k bezdůvodnému obohacení došlo a osoby povinné k jeho vydání. Subjektivní promlčecí lhůta trvá dle ustanovení § 629 odst. 1 občanského zákoníku u všech tří uvedených práv tři roky.

V případě úpravy objektivní promlčecí lhůty je situace do určité míry složitější, neboť občanský zákoník upravuje pro právo na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení dvě různě dlouhé promlčecí lhůty, a to v závislosti na jejich úmyslném, resp. neúmyslném způsobení. Dle ustanovení § 636 odst. 1, resp. § 638 odst. 1 občanského zákoníku se právo na náhradu škody, nemajetkové újmy promlčí nejpozději ode dne, kdy škoda nebo újma vznikla, či od doby, kdy došlo k bezdůvodnému obohacení. Pokud však byla škoda, nemajetková újmy či bezdůvodné obohacení způsobeny úmyslně, promlčí se právo na jejich náhradu, resp. vydání dle ustanovení § 636 odst. 2 resp. § 638 odst. 2 občanského zákoníku nejpozději za patnáct let ode dne, kdy k těmto došlo. V případě práva na náhradu škody a nemajetkové újmy pak dle § 636 odst. 2 věty druhé výše uvedená patnáctiletá objektivní promlčecí doba platí: *„i v případě vzniku škody nebo újmy porušením povinnosti v důsledku úplatkářství spočívajícího v nabídce, slibu nebo dání úplatku jiným než poškozeným nebo v přímém či nepřímém vyžádání úplatku od poškozeného.“* Zcela specificky je pak upraveno promlčení práva na náhradu újmy vzniklé z újmy na svobodě, životě nebo zdraví. Dle § 636 odst. 3 občanského zákoníku se v těchto případech výše popsaná právní úprava objektivní promlčecí lhůty nepoužije, což ve svém důsledku znamená, že právo na tento druh náhrady se promlčí pouze v tříleté subjektivní promlčecí lhůtě.²⁶⁷ V souvislosti

²⁶⁶ Srov. ustanovení § 619 odst. 2 občanského zákoníku.

²⁶⁷ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2240.

s újmou na zdraví a počátkem běhu promlčecí lhůty je i pro účely adhezního řízení zmínit ještě situaci, při které by tato újma byla způsobena nezletilému, který není plně svéprávný. V takovém případě by dle ustanovení § 622 občanského zákoníku počala promlčecí lhůta plynout až v okamžiku, kdy se nezletilý stane plně svéprávným.

Promlčení nároku poškozeného je v adhezním řízení nezbytné uplatnit, je tedy třeba vznést námitku promlčení (§ 610 odst. 1 občanského zákoníku). Namítat promlčení je výhradním hmotným právem povinného, resp. obžalovaného v adhezním řízení, přičemž soud k tomu, zda uběhla promlčecí lhůta, nepřihlíží *ex offio*. Uplatnit námitku promlčení je nutné učinit vůči soudu, nikoliv vůči poškozenému.²⁶⁸ V souvislosti s uplatněnou námitkou promlčení je ještě třeba zmínit, že v určitých případech může dojít k rozporu uplatněné námitky promlčení s dobrými mravy. Takto tomu bude v situacích, kdy uplatnění námitky promlčení bude představovat zneužití práva na úkor poškozeného, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil. Rozpor uplatněné námitky promlčení s dobrými mravy je pak třeba dovozovat nejen z okolností spojených s promlčeným nárokem, ale ze všech okolností, za kterých byla tato námitka uplatněna. V takovýchto případech tedy není vyloučeno přiznat poškozenému uplatněný nárok na náhradu škody,²⁶⁹ ačkoliv je tento již promlčený.²⁷⁰

6. 4. 4. Povinnost soudu uložit obžalovanému povinnost k náhradě škody a vydání bezdůvodného obohacení

Ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu upravuje i případy, ve kterých má soud povinnost přiznat poškozenému uplatňovaný nárok na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. Citované ustanovení totiž stanoví, že: *„nebrání-li tomu zákonná překážka, soud uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení, jestliže je výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena nebo bezdůvodné obohacení nebylo dosud v tomto rozsahu vydáno.“* Tato povinnost byla do trestního řádu vtělena novelou č. 265/2001 Sb., účinnou od 1. 1. 2002 přičemž tato se nejprve vztahovala pouze k náhradě majetkové škody, následně však byla v důsledku novely provedené zákonem č. 181/2011 Sb. rozšířena i o povinnost soudu přiznat také vydání

²⁶⁸ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 406.

²⁶⁹ Tudíž rovněž i nárok na náhradu nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení.

²⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 498/2010.

bezdůvodného obohacení. Z uvedeného je zřejmé, že tato povinnost se doposud nevztahuje na náhradu nemajetkové újmy, kdy pouze pro úplnost dodávám, že odpověď na otázku, proč tomu tak je, nepřináší ani důvodová zpráva k uvedené novele.²⁷¹ Ze znění uvedeného ustanovení plyne rovněž skutečnost, že povinnost soudu uložit obžalovanému povinnost hradit poškozenému způsobenou újmu není dána tehdy, pokud by tomuto rozhodnutí bránila některá ze zákonných překážek (viz výše), či pokud by byla škoda poškozenému již uhrazena. Zákonodárce tuto výjimku stanovil dle svých slov mimo jiné právě z důvodu promlčení nároku poškozeného.²⁷² I za této situace je však třeba vycházet z toho, že námitka promlčení musí být vždy uplatněna obžalovaným. Pokud by tedy byl nárok poškozeného promlčený, avšak obžalovaný by námitku promlčení nevznesl, není možné k promlčení nároku přihlížet a je třeba i tak rozhodnout o uložení povinnosti obžalovanému nahradit škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení.

6. 4. 5. Výrok soudu o uložení povinnosti obžalovanému hradit způsobenou újmu

O uložení povinnosti obžalovanému hradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení rozhoduje soud samostatnými výroky (§ 121 písm. a) trestního řádu). O těchto jednotlivých nárocích lze rozhodnout i vedle sebe, protože však má každý z těchto nároků své zákonné opodstatnění, jsou výroky o těchto samostatných nárocích výroky vzájemně oddělitelnými.²⁷³ Vzhledem k uvedenému je pak dle Nejvyššího soudu nezbytné, aby trestní soud při svém rozhodování, resp. při formulaci výroku, kterým rozhoduje o nároku poškozeného, důsledně terminologicky rozlišoval charakter nároku, který poškozený dle § 43 odst. 3 trestního řádu uplatnil, tedy aby důsledně rozlišoval, zda poškozený uplatňuje nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.²⁷⁴ Po právní moci pak výrok

²⁷¹ Srov. důvodová zpráva k zákonu č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, sněmovní tisk č. 229/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 19. 11. 2011.

²⁷² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (3. období 1998-2002) [online]. 2000 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayv6mrwgvpi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>.

²⁷³ Č. 14/2014 Sb. rozh. tr.

²⁷⁴ Č. 39/2020 Sb. rozh. tr.

učiněný dle § 228 odst. 1 trestního řádu představuje v rozsahu přiznané náhrady překážku věci rozhodnuté (*res iudicata*).²⁷⁵

Obdobně, jako trestní řád klade určité nároky na předpoklady řádného uplatnění nároku poškozeného, musí i výrok soudu o uložení povinnosti hradit poškozenému způsobenou újmu dostát zákonným náležitostem. Tyto náležitosti jsou upraveny v ustanovení § 228 odst. 2 trestního řádu a spočívají v požadavku přesného označení osoby oprávněného a nároku, který byl této osobě přisouzen. Uvedené je důležité zejména proto, že výrok dle § 228 odst. 1 trestního řádu představuje pro poškozeného exekuční titul a uvedený výrok proto musí dosahovat stejné úrovně jako každé jiné meritorní rozhodnutí soudu.²⁷⁶

Za dostatečně přesné označení oprávněné osoby, resp. poškozeného lze vzít označení pomocí jména, příjmení, data a místa narození, adresy trvalého bydliště, zaměstnání a případně místa přechodného bydliště. Označení právnické osoby musí obsahovat její název, právní formu a sídlo, přičemž jako účelné bude i uvedení identifikačního čísla či organizační složky s právní osobností a její sídlo. Pokud má oprávněná osoba zákonného zástupce, zmocněnce či opatrovníka, je třeba ve výroku vyjádřit i tuto skutečnost, ačkoliv se i v těchto případech uplatněný nárok přiznává výhradně poškozenému. Pokud je tak dítě jako poškozený v adhezním řízení zastoupeno svým zákonným zástupcem, lze tak učinit přiznáním nároku tomuto poškozenému, avšak k rukám právě tohoto zákonného zástupce.²⁷⁷ Domnívám se však, že v případě zmocněnce takto postupovat nelze, neboť zde není důvod přiznávat uplatněný nárok k rukám tohoto zmocněnce. V daném případě je tak třeba skutečnost existujícího zastoupení formulovat jiným způsobem, a to např. tak, že se obžalovanému uloží povinnost hradit újmu poškozenému zastoupenému tímto zmocněncem, čímž je tomuto požadavku učiněno zadost.

Druhým požadavkem na obsahové náležitosti výroku o uložení povinnosti obžalovanému hradit způsobenou újmu je dostatečná specifikace nároku, který byl poškozenému přisouzen. Tímto přesným označením lze, jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, rozumět povinnost uvést, resp. specifikovat, který z možných tří uplatňovaných nároků poškozeného je obžalovaný povinen hradit.²⁷⁸ Pouze pro úplnost

²⁷⁵ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 502.

²⁷⁶ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

²⁷⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2858.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 2859.

pak dodávám, že následkem nesplnění této povinnosti, resp. následkem nerozlišení jednotlivých nároků může být zrušení rozsudku ve výroku, kterým bylo rozhodnuto o nároku poškozeného odvolacím soudem dle § 258 odst. 1 písm. f) trestního řádu.²⁷⁹ Na tomto místě je však třeba ještě přihlédnout k tomu, že samotný nárok na náhradu nemajetkové újmy je tvořen třemi dílčími samostatnými nároky na náhradu bolestného, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy.²⁸⁰ Domnívám se proto, že znění výroku, jímž se obžalovanému ukládá povinnost hradit nemajetkovou újmu, by mělo rovněž obsahovat přesné označení jednoho z uvedených dílčích nároků na náhradu nemajetkové újmy. Vzhledem k tomu, že povinnost hradit poškozenému újmu je možné uložit pouze v penězích, je nutné přesně specifikovat peněžní částku, a to nejen číselně, ale i slovně.²⁸¹ Za nedostatečné vymezení výše nároku je však třeba považovat vymezení užívající slova „v částce nejméně...“, neboť tato formulace činí výrok neurčitým a nevykonatelným,²⁸² což vzhledem k tomu, že výrok dle § 228 odst. 1 trestního řádu by měl obstát jako exekuční titul, představuje zásadní problém.

Trestní řád rovněž umožňuje soudu vyslovit, že obžalovaný má poškozenému hradit způsobenou újmu ve splátkách. Soud tak může učinit v „*odůvodněných případech*“, přičemž zpravidla tomu tak bude na žádost obžalovaného s přihlédnutím k jeho situaci, případně i tehdy, pokud to bude v zájmu poškozeného v případě, že jednorázová náhrada se jeví jako nereálná, avšak tato náhrada by mu mohla být uhrazena postupně.²⁸³ Pokud soud rozhodne o úhradě způsobené újmy ve splátkách, musí rovněž rozhodnout o výši těchto splátek a podmínkách jejich splatnosti (§228 odst. 2 trestního řádu).

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., účinnou od 1. 1. 2002 bylo ustanovení § 228 rozšířeno o třetí odstavce, na jehož základě může být výrok o plnění v penězích vyjádřen v cizí měně.²⁸⁴ Touto novelou zákonodárce sledoval záměr odstranit nedůvodné rozdíly při přiznávání náhrady škody v trestním a občanskoprávním soudním řízení, pročež toto ustanovení upravil v souladu

²⁷⁹ K tomu srov. např. rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. 5 To 20/2016.

²⁸⁰ Č. 7/2019 Sb. rozh. obč.

²⁸¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2859

²⁸² Č. 16/2020 Sb. rozh. tr.

²⁸³ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 505.

²⁸⁴ Zajímavou skutečností je, že na nedostatek právní úpravy v podobě nemožnosti vyjádření výroku odsuzujícího rozsudku o plnění v penězích upozorňoval Jelínek již v roce 1994, s tím, že jako nejvhodnější legislativně technické řešení doporučil právě rozšíření ustanovení § 228 trestního řádu o třetí odstavce obsahující podmínky pro stanovení výroku v cizí měně – k tomuto viz JELÍNEK, J. *Nad jedním rozhodnutím o náhradě škody v trestním řízení*. Právní rozhledy. 1994, č. 2, s. 56-58.

s občanským soudním řádem a rovněž zvýhodnění poškozených cizinců, kterým byla až do účinnosti předmětné novely přiznávána náhrada škody v české měně,²⁸⁵ neboť možnost uložit obžalovanému povinnost nahradit škodu v cizí měně totiž s odkazem na ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu vylučovala dřívější judikatura.²⁸⁶ Tuto změnu lze tedy dozajista označit jako změnu ve prospěch poškozeného.

Aby mohla být obžalovanému uložena povinnost nahradit způsobenou škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, musí být naplněny podmínky předpokládané ustanovením § 228 odst. 3 trestního řádu. Základní podmínkou nutnou pro rozhodnutí dle tohoto ustanovení je návrh poškozeného, aby soud vyjádřil výrok v cizí měně – soud tak nemůže učinit ze své vlastní vůle. Citované ustanovení následně alternativním způsobem stanovuje dvě podmínky spočívající ve skutečnosti, že: **(1)** „škoda byla způsobena na peněžních prostředcích v cizí měně nebo na věcech zakoupených za takové peněžní prostředky“ nebo **(2)** „obžalovaný nebo poškozený je cizozemcem.“ Soud pak může vyjádřit výrok o plnění v penězích v cizí měně tehdy, neodporuje-li to okolnostem případu. Tato podmínka by pak nebyla naplněna za situace, kdyby plnění v cizí měně nepřiměřeným způsobem znevýhodňovalo obžalovaného nebo poškozeného, přičemž na straně obžalovaného by tomu tak mohlo být v případě, že není cizozemcem disponujícím předmětnou měnou. Bude přitom záležet zejména na konkrétní měně a na tom, zda je tato v České republice běžně dostupná, případně zda si ji může obžalovaný opatřit. Na druhou stranu poškozený by neměl být nucen nést zvýšené náklady na směnu domácí měny na jinou příslušnou měnu.²⁸⁷

Výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení je třeba náležitě odůvodnit ve smyslu ustanovení § 125 odst. 1 trestního řádu (nejedná-li se o zjednodušený rozsudek dle § 129 odst. 2 trestního řádu, případně nebylo-li ve věci rozhodnuto trestním příkazem). V tomto odůvodnění se pak soud musí vypořádat mimo jiné s otázkou, zda byl nárok na náhradu újmy uplatněn řádně a včas ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, v kterých směrech a jakými důkazy byl nárok na náhradu újmy prokázán a v kterých nikoliv, o který z hmotněprávních nároků byl tento nárok opřen, jak se soud vypořádal s námitkou promlčení, jaké okolnosti způsobily právní nástupnictví v případě přiznání nároku právnímu nástupci

²⁸⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, sněmovní tisk č. 785/0 (3. období, 1998-2002) ze dne 5. 12. 2000 s. 138

²⁸⁶ Srov. č. 28/2000 Sb. rozh. tr.

²⁸⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2863.

poškozeného apod.²⁸⁸ Vzhledem k tomu, že adhezní řízení dle svého smyslu fakticky nahrazuje občanskoprávní řízení, je dle Nejvyššího soudu třeba, aby trestní soud postupoval právě i v adhezním řízení při odůvodňování svého rozhodnutí se stejnou pečlivostí jako soud civilní. Rozsah tohoto odůvodnění by tedy měl odpovídat rozsahu odůvodnění rozhodnutí ve věcech občanskoprávních.²⁸⁹

6. 5. Odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 trestního řádu

V případě, že soud neuloží obžalovanému povinnost hradit poškozenému způsobenou škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení odkáže tento poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 odst. 1 trestního řádu, případně, pokud poškozenému přiznal v adhezním řízení pouze část jím uplatňovaného nároku, odkáže tohoto dle § 229 odst. 2 trestního řádu na řízení ve věcech občanskoprávních pouze zčásti. Z uvedeného tedy plyne, že trestní soud nemůže nikdy návrh poškozeného zamítnout.

Odkázat poškozeného zcela na řízení ve věcech občanskoprávních může soud ve dvou případech, přičemž oba tyto případy souvisí s dokazováním. Soud tedy může dle § 229 odst. 1 trestního řádu postupovat: **(1)** „*Není-li podle výsledků dokazování pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení podklad*“, a dále také v případě, že: **(2)** „*bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení*“.

Pokud jde o první z uvedených důvodů, pak výsledky dokazování nebudou skýtat podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení zejména v případě, že ani po provedení všech potřebných důkazů v hlavním líčení a po jejich zhodnocení nebude možné spolehlivě rozhodnout o daném nároku a vyhovět tak poškozenému, a to ať již co do důvodnosti jeho nároku či jeho výše. Podklad pro uložení povinnosti obžalovanému hradit způsobenou újmu pak nebude dán ani v případě, že se nepodaří prokázat, že škoda způsobená poškozenému vznikla v důsledku stíhaného skutku, nebo pokud soud zjistí,

²⁸⁸ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 500-501.

²⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

že nárok poškozeného je promlčen.²⁹⁰ Pod tento důvod odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních spadá rovněž situace, když teprve po vyhodnocení důkazů provedených v hlavním líčení vyjde najevo, že újma byla již poškozenému nahrazena.²⁹¹ Tento postup se však do jisté míry jeví jako paradoxní, neboť soud musí odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních i za situace, kdy je zřejmé, že povinný vůči obžalovanému již žádným nárokem nedisponuje. Při respektování zásady, že soud nemůže návrh poškozeného na náhrady způsobené újmy zamítnout je však rovněž zřejmé, že jiný postup soud ani v tomto případě uplatnit nemůže. Pokud však naopak v adhezním řízení bude dán dostatečný podklad pro uložení povinnosti obžalovanému hradit způsobenou újmu, je soud podle ustálené judikatury dokonce povinen o této povinnosti rozhodnout současně s výrokem o vině s tím, že odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních není v takovém případě možné.²⁹²

Co se týče druhého z uvedených důvodů, na základě kterého může soud zcela odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, tedy důvod spočívající v nutnosti provádění dalšího dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení, bude tento dán tehdy, pokud na podkladě podané obžaloby a na základě již provedených důkazů, které lze považovat za dostatečné pro objasnění skutkového stavu lze spolehlivě rozhodnout o vině a trestu obžalovaného a další dokazování, které by mohlo prokázat nárok poškozeného na náhradu újmy, již pro trestní řízení není nezbytné.²⁹³

Pokud soud o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení rozhodne meritorně pouze zčásti, resp. rozhodne dle § 228 odst. 1 trestního řádu pouze v takovém rozsahu, v němž je dostatečně zjištěn skutkový podklad pro toto rozhodnutí (za situace, že nárok poškozeného je i jinak opodstatněn), bude třeba ohledně zbytku poškozeným uplatněného nároku postupovat dle § 229 odst. 2 trestního řádu a se zbytkem nároku tohoto odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních, a to bez ohledu na jeho rozsah.²⁹⁴

Konečně, pokud soud obžalovaného zproští obžaloby pro jeden (kterýkoliv) z důvodů vymezených v ustanovení § 226 písm. a) až e) trestního řádu musí tento rozhodnout dle třetího odstavce citovaného ustanovení § 229 trestního řádu a poškozeného obligatorně odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních.

²⁹⁰ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 510-511.

²⁹¹ Tamtéž, s. 510.

²⁹² Srov. např. č. 50/1986 Sb. rozh. tr.

²⁹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2890.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 2891.

Důvodem k odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, který je třeba výslovně zmínit, pak bude i skutečnost, že osoba, která je v rámci hlavního líčení uznána vinnou, neodpovídá za způsobenou škodu, nemajetkovou újmu či bezdůvodné obohacení podle příslušných hmotněprávních předpisů. Za příklad může posloužit situace, ve které je poškozenému způsobena újma v důsledku jednání osoby, která je v trestním řízení uznána vinnou, avšak tato osoba za způsobenou újmu neodpovídá podle příslušných hmotněprávních předpisů, neboť vzhledem k objektivní odpovědnosti bude za tuto újmu odpovídat osoba, která v dané věci vůbec není trestně stíhána, případně je obžaloby zproštěna. Takto Krajský soud v Ústí nad Labem zamítl odvolání státní zástupkyně i obžalované proti rozsudku soudu prvního stupně, který na řízení ve věcech občanskoprávních odkázal poškozenou s nárokem na náhradu nemajetkové újmy, která této vznikla v důsledku potrhání částí těla způsobeného psem s tím, že obdobně odkázal také zdravotní pojišťovnu, která se připojila s nárokem na náhradu škody za vzniklé léčebné výlohy první poškozené.²⁹⁵ V dané trestní věci byly jako obvinění stíháni vlastník psa a spolu s ním jeho příbuzná, která nedostatečným způsobem uzavřela dveře a zapříčinila tak útěk psa na ulici, v důsledku čehož došlo k útoku psa na poškozenou a následnému vzniku újmy této poškozené. Soud prvního stupně následně zprostil obžaloby vlastníka psa z důvodu dle § 226 písm. b) trestního řádu, naopak durhou obžalovanou, uznal vinnou ze spáchání přečinu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku. Poškozenou a připojenou zdravotní pojišťovnu pak dle § 229 odst. 3 trestního řádu odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních. Odvolací soud tento postup shledal jako správný, a to s odůvodněním, že občanský zákoník zakotvuje v ustanovení § 2933 objektivní odpovědnost vlastníka zvířete za způsobenou újmu, který je tak vždy osobou povinnou k náhradě škody, třebaže se jedná o zvíře, které mu uteče. I přes to, že se obě poškozené připojili k adheznímu řízení řádně a včas, nemohl soud prvního stupně za situace, kdy byl obžaloby zproštěn právě vlastník psa mající zákonnou objektivní odpovědnost postupovat jinak než odkázáním poškozených na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 odst. 3 trestního řádu. I přes určitá specifika shora nastíněné situace si pak dovoluji tvrdit, že z obdobných důvodů bude na místě odkázat připojeného poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních (tentokrát podle § 229 odst. 1 trestního řádu) také tehdy, pakliže osoba mající objektivní občanskoprávní povinnost k náhradě újmy

²⁹⁵ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. 6. 2019, sp. zn. 4 To 186/2019.

nebude za skutek, kterým byla tato újma způsobena vůbec trestně stíhána, naopak, tato újma bude poškozenému způsobena v důsledku spáchání trestného činu pachatelem, který bude jeho spácháním uznán vinným. Tento postup pak bude nutný právě proto, že není možné uložit povinnost k náhradě újmy osobě neodpovědné dle příslušných hmotněprávních předpisů.

V této kapitole se prozatím výhradně hovořilo o odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, jelikož k odkázání poškozeného na tento typ řízení bude v praxi docházet nejčastěji. Dlužno však podotknout, že soud může při rozhodování dle § 229 trestního řádu odkázat poškozeného rovněž na řízení před jiným příslušným orgánem. Tyto jiné příslušné orgány pak představují poměrně různorodou skupinu, přičemž se bude jednat zejména o orgány rozhodující o náhradě škody způsobené příslušníky ozbrojených složek a bezpečnostních sborů.²⁹⁶ Za příklad lze uvést, že na základě zákona č. 361/2003 Sb., *o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů* bude orgánem, který je oprávněný k rozhodování o náhradě škody např. ředitel bezpečnostního sboru či jeho nadřízený jako služební funkcionář dle § 2 odst. 6 citovaného zákona, v případě vojáků z povolání pak služební orgán dle § 111 odst. 1, odst. 2 zákona č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*. Pravomocí rozhodovat o náhradě škody je pak dle § 39a odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., *o výkonu trestu odnětí svobody* i ředitel věznice, a to v případě, pokud je škoda způsobena odsouzeným na majetku státu, se kterým hospodaří vězeňská služba, pokud výše této škody nepřesahuje 10 000 Kč.

²⁹⁶ Srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2887.

7. Opravné prostředky v adhezním řízení

Opravným prostředkem je třeba rozumět procesní úkon, kterým se zahajuje opravné řízení. Opravné řízení má za úkol zvýšit záruky, že rozhodování orgánů činných v trestním řízení bude plně v souladu s požadavky zákonnosti, jelikož i při náležité pečlivosti uvedených orgánů se mohou vyskytnout chyby a nedostatky, které mohou mít nepříznivý vliv na správnost rozhodnutí.²⁹⁷ Uvedené pak bezesbýtku platí i v adhezním řízení.

Co se týče jednotlivých druhů opravných prostředků, proti rozhodnutím, kterými bylo rozhodnuto o návrhu poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, tedy proti rozhodnutím vydaným v adhezním řízení jsou v zásadě přípustné řádné i mimořádné opravné prostředky. Stěžejním rozdílem mezi těmito skupinami opravných prostředků je pak skutečnost, že zatímco pomocí řádného opravného prostředku lze napadnout rozhodnutí doposud nepravomocná, mimořádné opravné prostředky lze uplatnit až ve chvíli, kdy napadené rozhodnutí nabyde právní moci.²⁹⁸

7. 1. Řádné opravné prostředky

7. 2. 1. Odvolání

Pokud jde o řádné opravné prostředky, lze říci, že podoba tohoto řádného opravného prostředku se bude odvíjet od formy rozhodnutí, kterým bylo o nároku poškozeného na náhradu újmy rozhodnuto. Nejčastější formou rozhodnutí uplatňovanou soudem v adhezním řízení pak bude dozajista prvoinstanční rozsudek, nejčastější formou opravného prostředku v adhezním řízení tudíž odvolání, neboť právě odvolání je dle ustanovení § 245 odst. 1 trestního řádu opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně.

Osoby, které mohou rozsudek napadnout odvoláním, jsou vymezeny v ustanovení § 246 odst. 1 trestního řádu. Pro adhezní řízení jsou významná oprávnění osob uvedených pod písm. a), b) a d) uvedeného ustanovení, tedy státního zástupce, který může napadnout rozsudek pro nesprávnost kteréhokoliv výroku, dále

²⁹⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 602-605.

²⁹⁸ Srov. např. BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 96.

obžalovaného, který je oprávněn napadnout rozsudek odvoláním pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká,²⁹⁹ a konečně poškozeného, který je nadán oprávněním napadnout odvoláním rozsudek pouze pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Pokud tedy jde o jednotlivé výroky, které může soud v adhezním řízení vyslovit, lze říci, že výrok rozsudku soudu prvního stupně, kterým byla obžalovanému uložena povinnost hradit poškozenému způsobenou škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, tedy výrok dle § 228 odst. 1 trestního řádu tak mohou napadnout všechny uvedené osoby, tedy jak **(1)** státní zástupce, **(2)** obžalovaný, tak samozřejmě také **(3)** poškozený.

Pokud naopak soud učiní výrok dle ustanovení § 229 odst. 1, odst. 2 nebo odst. 3 trestního řádu, a odkáže tak poškozeného zcela nebo zčásti na řízení ve věcech občanskoprávních, je situace do určité míry složitější, a to ve vztahu k osobě poškozeného a obžalovaného. Poškozený totiž není oprávněn napadnout odvoláním výrok soudu učiněný podle § 229 odst. 3 trestního řádu, a to proto, že výrok o náhradové povinnosti dle citovaného ustanovení má oporu ve zprošťujícím výroku o vině, bez jehož přezkoumání v odvolacím řízení, vrácení věci prvoinstančnímu soudu a následnému vydání odsuzujícího rozsudku je vyloučena změna uvedeného výroku.³⁰⁰ Pokud jde o obžalovaného, je pak otázkou, zda tento vůbec může v teoretické rovině napadnout odvoláním výrok učiněný dle citovaného ustanovení § 229 trestního řádu. S ohledem na znění ustanovení § 246 odst. 1 písm. b) jsem toho názoru, že nikoliv, neboť se nejedná o výrok, který by se obžalovaného přímo dotýkal. Tomuto odvolání obžalovaného by pak dle mého názoru rovněž odporovalo znění ustanovení § 247 odst. 1 trestního řádu, dle kterého mohou v neprospěch obžalovaného napadnout rozsudek odvoláním pouze státní zástupce a poškozený, který uplatnil právo na náhradu způsobené újmy, tento však toliko pouze pokud jde o výrok týkající se právě náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.

Výše uvedené osoby nejsou jedinými osobami, které jsou nadány právem podat odvolání proti výše uvedeným výroky. Ve prospěch obžalovaného mohou výrok o uložení povinnosti obžalovanému napadnout dle ustanovení § 247 odst. 2 trestního řádu

²⁹⁹ V důsledku novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb., účinné od 1. 10. 2020 může obžalovaný podat odvolání pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká, avšak s výjimkou, nejde-li o výrok o vině v rozsahu, v jakém soud přijal jeho prohlášení viny dle § 206c trestního řádu.

³⁰⁰ DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol.: *Trestní řád: komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 345.

rovněž osoby obžalovanému blízké³⁰¹, a to vlastním jménem, neboť jsou nadány tzv. samostatnými obhajovacími právy³⁰², a dále také opatrovník obžalovaného a jeho obhájce, tito však mohou odvolání podat pouze v jeho zastoupení, nikoliv tedy vlastním jménem.³⁰³ Není také vyloučeno, aby příbuzný obžalovaného v pokolení přímém, který je zároveň poškozeným podal odvolání ve prospěch obžalovaného proti výroku o vině, a to obzvláště v případech, kdy je trestní stíhání vedeno pro trestné činy neuvedené v ustanovení § 163 trestního řádu a není tak podmíněno souhlasem poškozeného, tak zároveň v neprospěch obžalovaného proti výroku o náhradě způsobené újmy.³⁰⁴ Právo poškozeného podat odvolání pak, obdobně jako jiná jeho práva, přechází na jeho právního nástupce ve smyslu ustanovení § 45 odst. 3 trestního řádu (viz výše).³⁰⁵ Je rovněž důležité zmínit, že oprávněné osoby mohou rozsudek napadnout odvoláním nejen pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení jako takového, ale dle ustanovení § 246 odst. 2 trestního řádu také proto, že takový výrok učiněn nebyl a rovněž z důvodu porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže by takové porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný, nebo že chybí. Právě pro poškozeného je pak možnost napadnout rozsudek odvoláním pro chybějící výrok dle § 229 trestního řádu důležitá, neboť i tento výrok pro něho může mít význam, jelikož dokládá skutečnosti, že poškozený řádně a včas uplatnil svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, což je důležité z hlediska případného promlčení jeho nároku.³⁰⁶

Podané odvolání má pro průběh adhezního řízení určité následky. Nejdůležitější následek plyne ze suspenzivního, resp. odkladného účinku podaného odvolání,³⁰⁷ tedy účinku, který v intencích adhezního řízení spočívá ve skutečnosti, že výrok rozsudku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nelze vykonat, což se prakticky projeví v tom, že poškozený na základě tohoto výroku nemůže podat návrh na soudní výkon rozhodnutí, případně návrh na nařízení exekuce (viz níže). Podání odvolání poškozeným nebo státním zástupcem proti výroku o náhradě škody,

³⁰¹ Těmito osobami jsou dle § 247 odst. 2 trestního řádu příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel partner a druh.

³⁰² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 615.

³⁰³ Tamtéž, s. 615.

³⁰⁴ Č. 13/2011 Sb. rozh. tr.

³⁰⁵ DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol.: *Trestní řád: komentář. II díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 346.

³⁰⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2972.

³⁰⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 609.

nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v neprospěch poškozeného je pak nezbytnou podmínkou k tomu, aby mohl být nárok poškozeného zvyšován i v odvolacím řízení.³⁰⁸

Nesprávnost rozhodnutí o uplatnění nároku poškozeného v přezkoumávané části rozsudku je dle ustanovení § 258 odst. 1 písm. f) trestního řádu samostatným důvodem pro zrušení napadeného rozsudku odvolacím soudem. Tuto nesprávnost lze spatřovat mimo jiné v tom, že soud o nároku poškozeného vůbec nerozhodl, že poškozeného odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních, ačkoliv o nároku mohl rozhodnout sám či v tom, že přiznaná náhrada neodpovídá skutečné výši škody.³⁰⁹ Pokud odvolací soud uvedený výrok zruší, musí (za situace, kdy zrušil právě a pouze výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení) postupovat dle ustanovení § 265 trestního řádu, což znamená, že odvolací soud může o nároku poškozeného pouze sám rozhodnout, případně odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, případně na řízení před jiným příslušným orgánem. Pokud odvolací soud o nároku poškozeného sám rozhodne, může tak učinit pouze s přihlédnutím k podmínkám uvedeným v ustanovení § 259 odst. 3 trestního řádu, tedy pouze na základě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn, popřípadě na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn.

Ustanovení § 259 odst. 2 trestního řádu rovněž umožňuje odvolacímu soudu, aby v případě, že v napadeném rozsudku některý výrok chybí, nebo je neúplný, přičemž za takovýto výrok je bezesporu možné považovat i výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, usnesením uložil prvostupňovému soudu, aby o chybějícím výroku rozhodl, nebo aby tento chybějící výrok doplnil. Toto rozhodnutí pak může učinit i sám odvolací soud, a to vzhledem k fakultativní podobě uvedeného postupu v citovaném ustanovení.³¹⁰ K této možnosti je třeba uvést, že za situace, kdy odvolací soud musí po zrušení výroku o náhradě způsobené újmy ve věci sám rozhodnout, případně odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, se jako poněkud nelogická jeví uvedená možnost vrátit věc soudu prvního stupně toliko z důvodu doplnění předmětného výroku o náhradě způsobené újmy. Za této situace se domnívám, že i v případech, kdy vada napadeného rozsudku bude ve smyslu § 259

³⁰⁸ Č. 5/2015 Sb. rozh. tr.

³⁰⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 648.

³¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3082.

trestního řádu spočívat pouze v neexistenci či neúplnosti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, měl by o tomto nároku odvolací soud primárně sám rozhodnout.

Pouze pro úplnost se sluší dodat, že vedle shora popsanych možností může odvolací soud o odvolání proti nároku poškozeného samozřejmě rozhodnout rovněž obecnými způsoby dle ustanovení § 253 odst. 1, odst. 3 trestního řádu, tedy zamítnout odvolání pro opožděnost či podání neoprávněnou osobou, resp. odmítnout pro nesplnění náležitostí obsahu odvolání (§ 249 trestního řádu), odvolání dle ustanovení § 256 trestního řádu zamítnout, pokud není důvodné, případně učinit jiné rozhodnutí dle ustanovení § 255, resp. 257 trestního řádu.

7. 2. 2. Odpor

Mezi řádné opravné prostředky, jejichž použití připadá v rámci adhezního řízení v úvahu lze podřadit rovněž odpor. Odpor v trestním řízení představuje opravný prostředek proti trestnímu příkazu, kterým soudy rovněž o uplatněném nároku poškozeného rozhodují. Specifikum odporu jako opravného prostředku spočívá v tom, že pokud některá z oprávněných osob tento odpor proti trestnímu příkazu podá, tento se dle ustanovení § 314g odst. 2 trestního řádu ruší a samosoudce ve věci nařídí hlavní líčení. Právo podat odpor proti trestnímu příkazu mohou dle § 314g odst. 1 trestního řádu uplatnit pouze státní zástupce, obviněný a osoby, které jsou oprávněné podat v jeho prospěch odvolání. Poškozený, který uplatnil právo na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení tímto právem nedisponuje, i jemu je však třeba trestní příkaz dle § 314f odst. 2 trestního řádu doručit. Dle komentářové literatury je důvodem nemožnosti poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu skutečnost, že: *„pokud by podal odpor pouze on (poškozený – pozn. autora), nabyly by oddělitelné výroky o vině a trestu právní moci a další trestní řízení by bylo konáno pouze o náhradě škody, což není v souladu s účelem trestního řízení.“*³¹¹

Právě otázka práva poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu, resp. nemožnost tohoto podání je však dlouhodobě kritizována částí odborné veřejnosti. K této otázce se vyjádřil i Jelínek, dle kterého se tato podoba právní úpravy jeví jako neuspokojivá, a to obzvláště za situace, kdy je v praxi více než polovina věcí vyřízena právě trestním příkazem. Hlavní nedostatek této právní úpravy přitom lze spatřovat

³¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3591.

v nerovnosti postavení procesních stran, jelikož obviněný i osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání, mohou odpor proti trestnímu příkazu podat, poškozený, jako osoba, které se skutek bezprostředně dotýká, však nikoliv. Právo poškozeného je tak v kauzách, které jsou právě trestním příkazem vyřizovány v podstatě poloviční oproti věcem, které se rozhodují rozsudkem. Jelínek pak uzavírá, že by bylo vhodné, aby poškozený, který nárok na náhradu škody uplatnil, měl právo podat odpor proti trestnímu příkazu s tím, že podáním odporu by došlo ke zrušení trestního příkazu právě ve výroku o náhradě škody a samosoudce by následně mohl ve věci sám rozhodnout nebo odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, případně na řízení před jiným orgánem obdobně, jako je tomu v ustanovení § 265 trestního řádu. Jelínek se také dále vyjádřil ke shora uvedenému argumentu týkajícího se problematického vedení trestního řízení pouze o nároku na náhradu škody, kdy s tímto názorem vyslovil nesouhlas, a to právě s odkazem na skutečnost, že jím navrhovaný postup, tedy postup umožňující samosoudci rozhodnout o uplatněném nároku poškozeného resp. tohoto odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních je dle zmíněného ustanovení § 265 trestního řádu přípustný v odvolacím řízení a není proto důvod, proč by obdobná možnost neměla být možná v případech, kdy výrok o náhradě škody obsahuje trestní příkaz.³¹²

Beranová pak dále uvádí, že s absencí práva poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu nelze souhlasit rovněž proto, že jedním z účelů trestního řízení je upevňování zákonnosti ve smyslu ustanovení § 1 trestního řádu. Pokud tedy trestní příkaz obsahuje vadný nebo neúplný výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, nebo pokud soud o takovém nároku opomene rozhodnout, nelze takový trestní příkaz považovat za zákonné rozhodnutí a jeho přezkoumání je tak nejen v zájmu poškozeného, ale rovněž také v zájmu celé společnosti.³¹³

S oběma výše uvedenými názory si dovoluji plně se ztotožnit. Pokud lze širší předmět trestního řízení spatřovat rovněž v rozhodnutí poškozeného o nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení,³¹⁴ je rovněž třeba, aby byl poškozený vybaven dostatečnými procesními právy pro uplatňování

³¹² JELÍNEK, J.: *Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminální věda, 2003, č. 2, s. 112-116.

³¹³ BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 105.

³¹⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 24.

uvedených nároků. Tato jeho práva by pak neměla být omezována jenom proto, že o tomto nároku není rozhodováno ve standardním, ale ve zjednodušeném řízení před samosoudcem prostřednictvím trestního příkazu, když důsledky tohoto rozhodování mohou být pro poškozeného totožné.

Zajímavé vodítko pro zákonodárce pak může být slovenská právní úprava, jelikož právě slovenský trestní řád právo poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu zakotvuje. Na druhou stranu je však dle mého názoru nutné podotknout, že aktuální podoba slovenské právní úpravy zůstala toliko na půli cesty k (shora nastíněnému) ideálnímu řešení. Dle ustanovení § 355 odst. 2 zákona č. 301/2005 Z. z., *trestného poriadku* je sice poškozenému umožněno odpor podat, toto ustanovení následně však ukládá, resp. umožňuje samosoudci poškozeného toliko odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních. Troufám si proto tvrdit, že ani tato podoba právní úpravy právní postavení poškozeného přílišným způsobem nevylepší, domnívám se proto, že by zákonodárce měl pro co možná nejširší uplatnění práv poškozených *de lege ferenda* postoupit ještě dále, směrem k Jelínkem uvedené podobě právní úpravy, tedy právní úpravy, která po podání odporu poškozeným proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení umožní samosoudci nejen odkázat poškozeného na občanskoprávní řízení, ale i o tomto nároku rozhodnout.

7. 2. Mimořádné opravné prostředky

7. 2. 1. Dovolání

Dovolání je mimořádný opravný prostředek směřující toliko proti právním vadám napadeného rozhodnutí nebo řízení, které tomuto rozhodnutí předcházelo. Námitky vztahující se primárně ke skutkovým zjištěním nepředstavují žádný z odvolacích důvodů uvedených v ustanovení § 265b trestního řádu.³¹⁵ O dovolání lze říci, že má centralizovaný devolutivní účinek, což v praxi znamená, že o veškerých podaných dovoláních rozhoduje v souladu s ustanovením § 265c trestního řádu Nejvyšší soud. Dovolání pak zásadně nemá suspenzivní, resp. odkladný účinek. Na návrh předsedy senátu soudu prvního stupně však Nejvyšší soud může dle ustanovení § 265h odst. 3 trestního řádu rozhodnout o tom, že výkon rozhodnutí bude odložen nebo

³¹⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 673.

přerušen. Toto rozhodnutí může hrát význam i v adhezním řízení, jelikož pravomocné rozhodnutí, vůči kterému dovolání směřuje, může již sloužit jako podklad pro nařízení soudního výkonu rozhodnutí nebo exekuce (viz níže kapitola 7).

Dovoláním lze dle ustanovení § 265a odst. 1 trestního řádu napadnout pouze: „pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže soud rozhodl ve druhém stupni a zákon to připouští.“ Uvedené podmínky musí být splněny kumulativně. Rozhodnutími ve věci samé v uvedeném smyslu pak trestní řád rozumí pouze rozhodnutí uvedená ve druhém odstavci citovaného ustanovení. Takovýmto rozhodnutím tak může být rozsudek, jímž byl obviněný uznán vinným a kterým mu byl uložen trest, ochranné opatření, nebo kterým bylo upuštěno od potrestání (§ 265a odst. 2 písm. a) trestního řádu), dále rozsudek, jímž byl obžalovaný obžaloby zproštěn (§ 265a odst. 2 písm. b) trestního řádu), usnesení o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci jinému orgánu (§ 265a odst. 2 písm. c) a d) trestního řádu), usnesení, jímž bylo uloženo ochranné opatření (§ 265a odst. 2 písm. e) trestního řádu), usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání a usnesení o schválení narovnání (§ 265a odst. 2 písm. g) a h) trestního řádu) a konečně rozhodnutí, kterým byl zamítnut nebo odmítnut opravný prostředek proti rozsudku nebo usnesení uvedenému pod písm. a) až g) (§ 265a odst. 2 písm. h) trestního řádu). Jenom proti těmto rozhodnutím je tak podání dovolání přípustné. Pro účely adhezního řízení je pak důležité zmínit, že dovolání naopak není přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, předmětem jehož rozhodování nebyla otázka viny nebo trestu, ale pouze rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu škody, tedy rozsudek, kterým odvolací soud po zrušení rozsudku soudu prvního stupně pouze ve výroku o náhradě škody o této náhradě sám znovu rozhodl, neboť takové rozhodnutí nelze považovat za žádné ze shora uvedených taxativně vymezených rozhodnutí.³¹⁶

Osobami oprávněnými k podání dovolání jsou dle ustanovení § 265d odst. 1 písm. a) a b) trestního řádu toliko nejvyšší státní zástupce a obviněný. Nejvyšší státní zástupce může dovolání podat na základě návrhu krajského nebo vrchního státního zástupce, případně i bez tohoto návrhu pro nesprávnost kteréhokoliv výroku, a to ve prospěch i v neprospěch obviněného. Obviněný je oprávněn podat dovolání pro nesprávnost toho výroku, který se ho bezprostředně dotýká.³¹⁷ Z uvedeného je a

³¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2006, sp. zn. 3 Tdo 489/2006.

³¹⁷ Pokud trestní řád v ustanovení § 265d odst. 1 uvádí možnost podat dovolání pro „nesprávnost“ jednotlivých výroků, je třeba dodat, že dovolání je možné podat také proto, že jednotlivý výrok učiněn nebyl, případně je neúplný, neboť právě tato skutečnost je dovolacím důvodem dle ustanovení § 265b odst. 1 písm. k) trestního řádu, přičemž tento odvolací důvod lze pro účely adhezního řízení vztáhnout

contrario zřejmé, že poškozený oprávněním podat dovolání za současné podoby právní úpravy nedisponuje. Poškozený by se však mohl domáhat podání dovolání proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení neformálně pomocí podnětu u státního zastupitelství, které tyto podněty zasílají Nejvyššímu státnímu zastupitelství.³¹⁸ Pokud však dovolání podá sám poškozený, Nejvyšší soud nemá jinou možnost, než takovéto dovolání odmítnout dle ustanovení § 265i odst. 1 písm. c) trestního řádu. Jestliže však poškozený napadá dovoláním rozhodnutí soudu, vůči kterému není dovolání přípustné je dán důvod jeho odmítnutí podle ustanovení § 265i odst. 1 písm. a) trestního řádu.³¹⁹

Jak již bylo uvedeno výše, ustanovení § 265b trestního řádu obsahuje vícero důvodů, pro které lze dovolání podat. I přes to, že tato kapitola nemá ambice detailně rozebírat jednotlivé dovolací důvody, je nutné pozastavit se alespoň nad odvolacím důvodem uvedeným pod písm. g) citovaného ustanovení, tedy u odvolacího důvodu spočívajícího ve skutečnosti, že: *„rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotněprávním posouzení.“* Právě jiné hmotněprávní posouzení jako dovolací důvod se může týkat i výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, a to za situace, kdy dovolatel právě porušení hmotného práva namítá. Typicky půjde o porušení hmotněprávního předpisu, jímž se režim náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení řídí.³²⁰

Z uvedeného je tak zřejmé, že uvedený dovolací důvod může spočívat i v porušení hmotněprávních norem jiného než trestního práva, v případě uplatněného nároku poškozeného přitom půjde zejména o porušení ustanovení občanského zákoníku. Za příklad může sloužit rozhodnutí Nejvyššího soudu, ve kterém tento vyhověl dovolání nejvyšší státní zástupkyně podaného v neprospěch obviněného proti rozsudku odvolacího soudu, a to právě proti výroku o náhradě škody, jímž byla obviněnému uložena povinnost hradit poškozené škodu. Nejvyšší státní zástupkyně ve svém dovolání namítla právě to, že napadený výrok spočívá na jiném nesprávném hmotněprávním posouzení ve smyslu ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, konkrétně pak ve skutečnosti, že odvolací soud nepřiznal poškozené náhradu škody

dozajista i na situace, kdy v napadeném rozhodnutí chybí výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení (případně pokud je tento neúplný).

³¹⁸ DANIELOVÁ, Kateřina. *Dovolání v trestním řízení*. Praha, 2009. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 74.

³¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2005, sp. zn. 11 Tdo 1390/2005.

³²⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3167.

včetně úroků z prodlení v zákonné výši, ačkoliv poškozená svůj nárok uplatnila řádně a včas, neboť tento soud nepostupoval v souladu právě s ustanoveními občanského zákoníku, v nichž má rozhodnutí o náhradě škody v otázce příslušenství svůj podklad. Nejvyšší soud se s právním názorem nejvyšší státní zástupkyně ztotožnil, když uvedl: *„Nerozhodl-li tedy vrchní soud i o úrocích z prodlení, spočívá napadený rozsudek na jiném nesprávném hmotně právním posouzení ve smyslu důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Jiným nesprávným hmotně právním posouzením se totiž v těchto souvislostech rozumí zhodnocení otázky, která nespočívá přímo v právní kvalifikaci skutku, ale v právním posouzení jiné skutkové okolnosti mající význam z hlediska hmotného práva. Náleží sem nesprávné posouzení hmotně právních otázek občanského práva, jak k němu došlo ve výroku o náhradě škody v posuzovaném případě.“* Nejvyšší soud tedy napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil ve výroku o náhradě škody a podle ustanovení § 265m odst. 1 trestního řádu ve věci sám rozhodl rozsudkem.

Jak již se shora uvedeného textu plyne, Nejvyšší soud má vícero možností jak o podaném dovolání proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení rozhodnout. Pokud tento tedy dovolání neodmítne pro důvody uvedené v ustanovení § 265i odst. 1 trestního řádu (nepřípustnost, opožděnost, neopodstatněnost atd.) nebo toto nezamítne dle § 265j trestního řádu pro nedůvodnost, zruší uvedený výrok o náhradě způsobené újmy dle § 265k odst. 1 trestního řádu. Pokud Nejvyšší soud zruší toliko zmíněný výrok o náhradě újmy, postupuje tento dále dle § 265m odst. 2 trestního řádu, tedy podle ustanovení odkazujícího k postupu odvolacího soudu při zrušení napadeného rozsudku pouze ve výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, kterýžto postup se pro dovolací řízení použije přiměřeně. Nejvyšší soud tedy může v dané situaci o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení sám rozhodnout, případně odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních.

7. 2. 2. Stížnost pro porušení zákona

Dalším mimořádným opravným prostředkem, jehož aplikace připadá v adhezním řízení v úvahu je stížnost pro porušení zákona. Možnost jejího podání je poměrně široce koncipovaná, jelikož tuto lze dle ustanovení § 266 odst. 1 trestního řádu podat proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž byl porušen zákon, nebo

které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení.³²¹ V trestním řádu pak sice není blíže stanoveno, proti jakým konkrétním rozhodnutím lze stížnost pro porušení zákona podat, zpravidla se však bude jednat o konečná meritorní rozhodnutí uvedených orgánů.³²² To však nevylučuje, aby tato byla podána např. vůči rozhodnutí o výši odměny a náhrady hotových výdajů obhájce nebo zmocněnce poškozeného či proti rozhodnutí o povinnosti odsouzeného k náhradě nákladů poškozeného a o jejich výši.³²³ ³²⁴ Porušením zákona je pak třeba rozumět zejména porušení trestního zákona a trestního řádu, jakož i porušení jiných zákonů trestněprávní povahy, a dále i jiných předpisů, jako např. občanského zákoníku nebo zákoníku práce.³²⁵ Vzhledem k tomu, že jediné omezení podání stížnosti pro porušení zákona vůči konkrétnímu výroku obsahuje druhý odstavec citovaného ustanovení § 266 trestního řádu, kdy toto omezení se týká podání stížnosti pro porušení zákona vůči výroku o trestu, je zřejmé, že tuto lze podat právě i proti výroku, kterým bylo rozhodnuto o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Stížnost pro porušení zákona se dle § 266 odst. 1 trestního řádu podává u Nejvyššího soudu, který o tomto opravném prostředku také rozhoduje.

Oprávněním podat stížnost pro porušení zákona je dle ustanovení § 266 odst. 1 trestního řádu nadán toliko ministr spravedlnosti. Tento může stížnost pro porušení zákona podat i na základě podnětu, a to ať už na základě „obecného podnětu“ dle ustanovení § 466 trestního řádu, či na základě podnětů předsedů jednotlivých soudů, kteří tyto podněty podávají k Ministerstvu spravedlnosti (s výjimkou předsedy okresního soudu, který podává podnět prostřednictvím předsedy soudu krajského).³²⁶ Právě podání podnětu je tak jediný způsob, jakým může strana adhezního řízení uplatnění stížnosti pro porušení zákona iniciovat.

³²¹ Tímto řízením je třeba rozumět nejen tu část řízení, která probíhala před vydáním napadeného rozhodnutí, nýbrž i tu část řízení, která probíhala poté, tedy až do okamžiku, kdy předmětné rozhodnutí nabylo právní moci. K tomu srov. č. 9/2001 Sb. rozh. tr.

³²² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3298.

³²³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2019, sp. zn. 3 Tz 61/2019.

³²⁴ Naopak, stížnost pro porušení zákona není přípustná proti rozhodnutí dle § 44 odst. 2 trestního řádu, tedy proti rozhodnutí o tom, že poškození mohou svá práva uplatňovat toliko prostřednictvím společného zmocněnce. Dle Nejvyššího soudu je tomu tak proto, že se u uvedeného rozhodnutí neprojevuje ani formální stránka právní moci, neboť se tímto rozhodnutím upravuje průběh řízení bez jakýchkoliv hmotněprávních důsledků, neboť poškození mohou bez ohledu na uvedené rozhodnutí uplatnit svůj nárok v občanskoprávním řízení. K tomu viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. 4 Tz 67/2002.

³²⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3300.

³²⁶ K tomu srov. usnesení § 124, § 125, § 126 a § 127 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

Pokud jde o způsob rozhodnutí, pakliže Nejvyšší soud dle § 268 odst. 1 trestního řádu nezamítne stížnost pro nepřipustnost, opožděnost nebo nedůvodnost, vysloví dle druhého odstavce citovaného ustanovení, že napadeným rozhodnutím, nebo v řízení, které tomuto rozhodnutí předcházelo, byl porušen zákon. Pro další postup pak bude stěžejní, zdali byl zákon porušen ve prospěch či v neprospěch obviněného. Byl-li tedy zákon porušen pouze ve prospěch obviněného, omezí se Nejvyšší soud toliko na toto konstatování, přičemž je nutné zmínit, že takovýto výrok nebude mít dle § 269 odst. 1 trestního řádu vliv na právní moc napadeného rozhodnutí. Pakliže však dojde k porušení zákona v neprospěch obviněného³²⁷, Nejvyšší soud napadené rozhodnutí (resp. jeho část, či vadné řízení, které mu předcházelo) v souladu s ustanovením § 269 odst. 2 trestního řádu za současného vyslovení porušení zákona zruší, aniž by ve věci dále rozhodoval. Porušení zákona, při kterém je možné postupovat uvedeným způsobem, může nastat např. v situaci, kdy rozhodnutí (v uvedeném konkrétním případě trestní příkaz) obsahuje výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, ačkoliv nárok na náhradu způsobené újmy nebyl poškozeným řádně uplatněn.³²⁸ Pokud není možné omezit se pouze na zrušení vadného výroku a je v dané věci třeba učinit nové rozhodnutí nebo doplnit neúplný nebo chybějící výrok, spočívá obecný postup Nejvyššího soudu v souladu s ustanovením § 270 odst. 1, resp. odst. 2 trestního řádu v příkázání orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby věc znovu projednal a rozhodl, případně aby rozhodl o chybějícím výroku, nebo aby neúplný výrok doplnil. Za podmínek uvedených v ustanovení § 271 odst. 1 trestního řádu pak může Nejvyšší soud při zrušení napadeného rozhodnutí také sám rozhodnout. Výše uvedený postup spočívající v příkazu Nejvyššího soudu orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby ve věci znovu rozhodl, však s ohledem na ustanovení § 271 odst. 2 trestního řádu nebude možný za situace, kdy Nejvyšší soud zruší toliko výrok o náhradě způsobené újmy.

³²⁷ viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2019, sp. zn. 6 Tz 38/2019, ve kterém Nejvyšší soud dospěl k závěru, že k porušení zákona v neprospěch obviněného (konkrétně k porušení ustanovení § 2 odst. 5 a § 228 odst. 1 trestního řádu) došlo i v případě, že soud nalézací ani soud odvolací ve svém rozhodnutí nereflektovali skutečnost, že Ministerstvo spravedlnosti přiznalo poškozeným peněžitou pomoc podle § 28 odst. 1 písm. c) zákona o obětech trestných činů a Ministerstvem přiznanou částku nezapočetli do částky poškozeným přiznané. Nejvyšší soud následně sám ve věci rozhodl rozsudkem, a to tak, že poškozeným přiznal pouze částku sníženou o předmětnou peněžitou pomoc. Dle Nejvyššího soudu tedy došlo k porušení zákona v neprospěch obviněného i přes to, že předmětným rozhodnutím Nejvyššího soudu se nezměnil ani celkový rozsah náhrady újmy přiznané poškozeným, ani rozsah povinnosti, která stíhá obviněného, ale právě a pouze skutečnost, že na základě předmětného rozsudku Nejvyššího soudu je obviněný zavázán k plnění v tomto rozhodnutí uvedených částek, zatímco jeho povinnost k plnění vůči Ministerstvu spravedlnosti (resp. vůči státu) plyne z ustanovení § 33 zákona o obětech trestných činů, tedy ustanovení upravujícího přechod nároku.

³²⁸ Č. 49/2003 Sb. rozh. tr.

Rovněž v řízení o stížnosti pro porušení zákona je totiž nutné, aby za této situace Nejvyšší soud aplikoval obdobný postup jako v řízení o odvolání či dovolání, tedy aby Nejvyšší soud sám o tomto nároku poškozeného rozhodl, případně aby poškozeného odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních.

Závěrem pojednání o stížnosti pro porušení zákona si dovolím uvést, že vzhledem k tomu, že rozhodnutí, resp. pro účely adhezního řízení konkrétně výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, proti kterému stížnost pro porušení zákona směřuje, může být zrušen či doplněn pouze za situace, kdy k porušení dojde v neprospěch obviněného, je zřejmé, že tato situace z logiky věci nebude prospívat poškozenému. Z uvedeného tedy plyne, že tento mimořádný opravný prostředek není institutem, který by příliš umožňoval zlepšení postavení poškozeného v trestním řízení.

7. 2. 3. Obnova řízení

Třetím a posledním mimořádným opravným prostředkem je obnova řízení. Obecně lze říci, že účelem tohoto opravného prostředku je odstranění nedostatků ve skutkových zjištěních. V řízení o obnově se tak nezjišťuje správnost původního rozhodnutí, ale posuzuje se, zda dojde k předložení nových skutečností či důkazů, které by mohly změnit původní výroky, přičemž těmito skutečnostmi mohou být pouze skutečnosti v původním řízení neznámé, které však v době vydání rozhodnutí již existovaly a které teprve později vyšly najevo.³²⁹ Obnovu řízení lze pak dle § 277 trestního řádu povolit pouze tehdy, pokud trestní stíhání skončilo jedním z taxativně vymezených pravomocných rozhodnutí, a to konkrétně rozsudkem, trestním příkazem, usnesením o zastavení trestního stíhání, usnesením o podmíněném zastavení trestního stíhání, usnesením o schválení narovnání a usnesením o postoupení věci jinému orgánu.

Pro účely adhezního řízení je pak významné, že pakliže trestní řízení skončilo pravomocným rozsudkem nebo trestním příkazem, lze obnovou řízení dle ustanovení § 278 1 trestního řádu povolit také tehdy, pokud by shora uvedené nově vyjevené skutečnosti a důkazy mohly samy o sobě, nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy již dříve známými odůvodnit jiné rozhodnutí o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Tímto jiným rozhodnutím je třeba rozumět takové rozhodnutí, které by znamenalo zvýšení či snížení

³²⁹ Usnesení č. 20/2004 Sb. n. a u.

přiznaného nároku, odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, nebo nepřipuštění poškozeného vůbec k trestnímu řízení či nepřipuštění s uplatněným nárokem.³³⁰

Obnovu řízení lze dle § 280 trestního řádu povolit pouze na návrh oprávněné osoby, kterou je státní zástupce, který může jako jediný podat návrh na obnovu řízení v neprospěch obviněného, dále pak obviněný a osoby, které mohou v jeho prospěch podat odvolání. Z uvedeného plyne, že poškozený právem podat návrh na obnovu řízení nedisponuje. Pokud pak soud obnovu řízení nezamítne pro důvody uvedené v ustanovení § 283 trestního řádu, vyhoví návrhu a napadené rozhodnutí, případně jeho část dle § 284 odst. 1 trestního řádu zruší. Pokud tedy dojde ke zrušení celého rozhodnutí, jehož součástí může být i výrok o náhradě způsobené újmy, věc, popřípadě její část se v obnoveném řízení znovu projedná a rozhodne.³³¹ Pokud však soud návrhu na povolení obnovy vyhoví s tím, že zruší právě a pouze výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, resp. pokud soud vyhoví obnově právě a pouze stran tohoto výroku, odkáže poškozeného dle § 284 odst. 3 trestního řádu poškozeného spolu se zrušením předmětného výroku na řízení ve věcech občanskoprávních.

³³⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3385-3386.

³³¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 722.

8. Vykonalnost a vymahatelnost nároku poškozeného

Pravomocný rozsudek soudu, případně trestní příkaz, resp. výrok v nich obsažený, kterým byla obžalovanému uložena povinnost nahradit poškozenému způsobenou škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení je exekučním titulem ve smyslu § 274 odst. 1 písm. a), občanského soudního řádu, resp. ve smyslu § 40 odst. 1 písm. b) exekučního řádu a může sloužit jako podklad pro výkon rozhodnutí, resp. exekuci.³³² I přes to, že shora uvedený výrok o povinnosti obžalovaného hradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení bude jako podklad pro exekuci sloužit dozajista nejčastěji, lze uvažovat o tom, že by bylo možné v exekučním řízení vykonat i rozhodnutí o schválení narovnání podle § 309 a násl. trestního řádu, pokud je obsahem narovnání také závazek povinného nahradit poškozenému škodu.³³³ Pro to, aby mohl být tento rozsudek v exekučním řízení uplatněn, musí však výrok o uložení povinnosti k náhradě újmy nabýt vykonalnosti. Z ustanovení § 139 odst. 1 trestního řádu plyne, že tento výrok nabude vykonalnosti okamžikem právní moci. Ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu, ani žádné jiné ustanovení předmětného předpisu totiž neukládá soudu³³⁴, aby v tomto výroku určil, v jaké lhůtě běžící od právní moci rozhodnutí je obžalovaný poškozenému povinen plnit.³³⁵

Vzhledem k tomu, že trestní rozsudek, resp. výrok o náhradě škody, nemajetkového újmy či vydání bezdůvodného obohacení může nabýt právní moci a s ní spojené vykonalnosti i bez toho, aby byl tento doručen jednotlivým stranám trestního řízení, přičemž tato situace nastane zejména v případě, kdy odvolací soud vyhlásí rozsudek, jehož součástí je právě výrok o náhradě způsobené újmy³³⁶, může dojít k tomu, že rozsudek nabude vykonalnosti ještě před tím, než bude poškozený disponovat fyzickým opisem předmětného rozsudku. V takové situaci však poškozený nemůže bez dalšího svůj nárok exekučně uplatnit. V daném případě totiž nelze odestát skutečnost, že ustanovení § 38 odst. 2 exekučního řádu a obdobné ustanovení § 261

³³² Pro zjednodušení bude nadále termín exekuce používán i pro soudní výkon rozhodnutí dle části šesté občanského soudního řádu, nebude-li výslovně uvedeno jinak.

³³³ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1136-1137.

³³⁴ Trestní řád tak neobsahuje žádné ustanovení, které by odpovídalo ustanovení § 261a odst. 2 občanského soudního řádu, dle kterého neobsahuje-li rozhodnutí soudu určení lhůty ke splnění povinnosti má se za to, že uložené povinnosti je třeba splnit do tří dnů.

³³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 20 Cdo 2578/2006.

³³⁶ Srov. § 139 odst. 1 trestního řádu a § 245 odst. 1 trestního řádu.

odst. 2 občanského soudního řádu ukládá oprávněnému (původnímu poškozenému) připojit k exekučnímu návrhu originál nebo úředně ověřenou kopii exekučního titulu opatřeného potvrzením o jeho vykonatelnosti. Na splnění této povinnosti je tedy třeba trvat právě i za situace, že vykonatelnost exekučního titulu není vázána na jeho doručení, neboť je třeba vycházet ze zásady formalizace předpokladů pro vedení exekuce.³³⁷ Rovněž je třeba dodat, že písemné vyhotovení exekučního titulu ve formě trestního rozsudku nebo trestního příkazu přiložené oprávněným k exekučnímu návrhu musí obsahovat zákonné náležitosti uvedené v ustanovení § 120 trestního řádu tak, aby obstálo jako veřejná listina, tedy jako listina vydaná k tomu oprávněným orgánem, která má potřebnou formu a obsah a ukládá povinnému subjektu něco plnit. Jako podstatné nedostatky exekučního titulu je pak třeba shledat např. neoznačení soudu a konkrétních soudců, kteří se na rozhodnutí zúčastnili, jakož i absentující odůvodnění, přestože je z písemného vyhotovení rozsudku zřejmé, že tento má odůvodnění obsahovat.³³⁸

³³⁷ SVOBODA, K. *Zastavení exekuce*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 102.

³³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 20 Cdo 5494/2017.

9. Odklony a adhezní řízení

K rozhodování o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení dochází v trestním řízení i v rámci rozhodování o odklonech. Právě posuzování otázek náhrady způsobené újmy v rámci řízení o odklonech v přípravném řízení i v řízení před soudem pak někteří autoři považují spolu s adhezním řízením jako částí trestního řízení probíhajícího ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem jako *adhezní řízení v širším smyslu*.³³⁹

I přes to, že dle Tibitanzlové existuje v teoretickém přístupu k odklonům v trestním řízení značná pluralita,³⁴⁰ lze právě odklony obecně vymezit jako alternativu standardního trestního řízení s tím, že odklon je: „*odchylkou od typického průběhu trestního procesu a znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny, ale řízení se od této cesty „odkloní“ a trestní věc se vyřídí jinak.*“³⁴¹ Obecně lze pak o odklonech říci, že se jedná o instituty spojené s principy restorativní justice, jelikož rovněž jako tyto principy cílí na narovnání vztahů mezi pachatelem a obětí, což mnohdy může vést k angažování mediátorů při jejich aplikaci.³⁴² Dle Lichnovského má pak použití odklonů nezanedbatelnou výhodu právě z hlediska osoby poškozeného, neboť tito se mohou tímto způsobem snáze dobrat náhrady materiální nebo imateriální újmy,³⁴³ což má bezpochyby velký význam právě pro účely adhezního řízení.

Mezi odklony lze nejobecněji zařadit institut podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněné upuštění od podání návrhu na potrestání, narovnání, řízení o schválení dohody o vině a trestu, v případě mladistvých pak odstoupení od trestního stíhání v řízení o provinění a trestní příkaz.³⁴⁴ Užití výrazu „*nejobecněji*“ je v souvislosti s výčtem jednotlivých odklonů na místě, neboť právě na zařazení některých zmíněných institutů mezi odklony nemusí být zcela jednoznačné. Diskuzi o

³³⁹ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 461-462.

³⁴⁰ TIBITANZLOVÁ, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 31.

³⁴¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 728.

³⁴² Tamtéž, s. 729.

³⁴³ LICHNOVSKÝ, V.: *Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení v souvislosti s připravovanou rekonfigurací trestního řádu*. In: JELÍNEK, J.: *Alternativní řešení trestních věcí*. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce. Praha: Leges, 2015, s. 138.

³⁴⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 728.

tom, zda se bude či nebude jednat o odklon lze pak vést zejména u trestního příkazu, rovněž však také u dohody o vině a trestu. Pokud jde o trestní příkaz, může jeho zařazení mezi odklony narazit právě na výše uvedenou definici, dle které v případě odklonů nedochází k vyslovení viny, ale naopak k vyřízení věci mimosoudním postupem. Pokud by však byl pojem odklonu vykládán v nejširším slova smyslu jako odchylka od standardního průběhu trestního řízení obsahujícího obžalobu, hlavní líčení a rozsudek, bylo by možné trestní příkaz mezi odklony podřadit.³⁴⁵ Dohodu o vině o trestu pak nelze dle Tibitanzlové řadit mezi odklony mimo jiné proto, že k jejímu schválení rovněž dochází odsuzujícím rozsudkem, pročež má finálně podobu meritorního rozhodnutí o vině a trestu, její sjednávání může vést k prodloužení trestního řízení, či proto, že u této není dána podmínka použitelnosti pouze ve skutkově a právně jednoduchých věcech.³⁴⁶

Jelikož se však tato práce nezaměřuje primárně na problematiku odklonů jako takových, nýbrž na osobu poškozeného a na jednotlivé adhezní nároky, o kterých je rozhodováno právě i v rámci řízení o schválení dohody o vině a trestu a rovněž proto, že vzhledem k novele trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. účinné od 1. 10. 2020 je dán předpoklad, že se právě dohoda o vině a trestu stane institutem užívaným podstatně častěji než doposud, bude o této v následující části rovněž pojednáno.

9. 1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Dovolím si tvrdit, že za nejvýznamnější z jednotlivých odklonů lze považovat institut podmíněného zastavení trestního stíhání, a to zejména z důvodu četnosti jeho užití v praxi. Např. v roce 2017 bylo pomocí tohoto institutu vyřízeno 4780 z celkového počtu 39 188 trestních věcí, ve kterých byla stíhána dospělá osoba. Pro srovnání – narovnáním bylo v témže roce vyřízeno toliko 100 trestních věcí se stíhaným dospělým obviněným.³⁴⁷

Vlastní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání je upravena v ustanovení § 307 odst. 1 trestního řádu, které kumulativním způsobem stanovuje základní podmínky jeho aplikace. Rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání lze tedy

³⁴⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 729.

³⁴⁶ TIBITANZLOVÁ, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 59.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 221-222.

dle citovaného ustanovení pouze **(1)** v řízení o přečinu, **(2)** se souhlasem obviněného³⁴⁸, **(3)** pakliže se obviněný k činu doznal, **(3)** nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, nebo pokud učinil jiná opatření k její náhradě, **(4)** vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, nebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, a konečně také tehdy, pokud: **(5)** „*vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostatečné.*“ Ustanovení § 307 odst. 2 trestního řádu následně rozšiřuje podmínky nutné pro podmíněné zastavení trestního stíhání tehdy, je-li to odůvodněno povahou a závažností trestného činu o **(1)** povinnost obviněného zavázat se ke zdržení se určité činnosti, v souvislosti s kterou se dopustil přečinu během zkušební doby, **(2)** o povinnost obviněného složit na účet soudu nebo státního zastupitelství v přípravném řízení částku na pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního předpisu – tedy podle zákona o obětech trestných činů. O podmíněném zastavení trestního stíhání rozhoduje soud, případně v přípravném řízení státní zástupce.

Z uvedených podmínek je zřejmé, že ačkoliv výslovný souhlas poškozeného s podmíněným zastavením trestního stíhání není oproti rozhodnutí o schválení narovnání (viz níže) nezbytný, má právě poškozený i u tohoto odklonu významnou roli, a to obzvláště tehdy, pokud je třeba jeho součinnosti s obviněným ohledně uzavření dohody o náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. Právě s uzavřením dohody o náhradě způsobené újmy mezi obviněným a poškozeným se lze spokojit tehdy, pokud obviněný s přihlédnutím k okolnostem případu z omluvitelných důvodů doposud neuhradil škodu nebo nevydal bezdůvodné obohacení.³⁴⁹ Pokud pak dojde toliko k uzavření dohody, nikoliv k náhradě újmy jako takové, musí být ve smyslu ustanovení § 307 odst. 4 trestního řádu součástí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání rovněž výrok o uložení povinnosti obžalovanému nahradit ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání způsobenou škodu, nebo vydat bezdůvodné obohacení. Otázkou však je, jaký je vlastně charakter uvedeného výroku učiněného dle § 307 odst. 4 trestního řádu. Dle Nejvyššího soudu totiž uvedený výrok není výrokem o náhradě škody a nemá tak charakter výroku podle § 228, resp. § 229 trestního řádu. Zatímco totiž výrok dle § 228 odst. 1 je, pakliže obsahuje veškeré

³⁴⁸ Souhlas obviněného musí být učiněn způsobem nevzbuzujícím pochybnosti, musí být jednoznačný, výslovný a nemůže být ničím podmíněn. K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 84/2003.

³⁴⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3493.

náležitosti, exekučním titulem, výrok dle § 307 odst. 4 trestního řádu charakterově odpovídá spíše výrokům § 82 odst. 2, resp. § 85 odst. 2 trestního řádu, tedy výrokům upravujícím zkušební dobu, přiměřená omezení a přiměřené povinnosti při podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody, resp. při podmíněném odsouzení s dohledem. I z výše uvedeného pak plyne, že ve výroku učiněném dle § 307 odst. 4 nemusí být přesně uvedena výše škody či bezdůvodného obohacení, které je obviněný povinen nahradit.³⁵⁰ Na druhou stranu, komentářová literatura k ustanovení § 274 občanského soudního řádu, tedy k ustanovení upravujícímu jednotlivé tituly pro výkon rozhodnutí uvádí, že v soudním výkonu rozhodnutí lze vykonat mimo jiné právě také rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, kterým bylo dle § 307 podmíněně zastaveno trestní stíhání,³⁵¹ což by však právě za situace, kdy by v uvedeném výroku nebyla výše škody, či bezdůvodného obohacení přesně uvedena, nebylo možné. Vzhledem k výše uvedené skutečnosti, tedy vzhledem k tomu, že ve výroku učiněném dle § 307 odst. 4 trestního řádu nemusí být přesně uvedená výše škody, resp. bezdůvodného obohacení se proto domnívám, že výrok učiněný dle § 307 odst. 4 trestního řádu nemůže kvůli nedostatku formálních náležitostí obstát jako exekuční titul. Na tomto mém názoru nic nemění ani skutečnost, že rozhodnout dle § 307 odst. 4 lze toliko tehdy, pokud obviněný uzavře s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody nebo vydání bezdůvodného obohacení, ve které by výše škody či bezdůvodného obohacení měla být uvedena. Domnívám se, že pakliže by poškozený chtěl, aby tato dohoda nabyla vykonatelnosti a mohla tak sloužit jako podklad pro výkon rozhodnutí nebo exekuci, musel by tuto poškozený nejprve znovu uplatnit v občanskoprávním řízení.

Pokud pak ustanovení § 307 odst. 1 písm. b) hovoří o jiných potřebných opatřeních k náhradě škody, je třeba za tato považovat taková opatření, která přináší poškozenému podobnou míru jistoty jako shora uvedená, soudně vymahatelná dohoda. Jiným potřebným opatřením tedy nemůže být pouhý slib obviněného, že škodu způsobenou trestným činem nahradí, jelikož takový slib obviněného k ničemu nezavazuje a nelze ho tak považovat za účinnou míru součinnosti k tomu, aby byla škoda poškozenému uhrazena.³⁵² Za jiné potřebné opatření k náhradě škody však lze

³⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 7 Tdo 942/2015.

³⁵¹ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1136-1137.

³⁵² Č. 59/2013 Sb. rozh. tr.

považovat například také oznámení dopravní nehody jako pojistné události pojišťovně a poskytnutí další potřebné součinnosti.³⁵³

Nezbytnost součinnosti poškozeného však není omezena toliko na sjednání uvedené dohody s obviněným. Tato součinnost se tak může projevit např. i v požadavku, aby poškozený svůj nárok na náhradu škody dostatečně vysvětlil a podložil. Pakliže tak neučiní a obviněný projeví ochotu způsobenou škodu nahradit, případně takto částečně učiní, není možné obviněnému užití předmětného institutu odepřít právě s odkazem na to, že nedošlo k úplné úhradě nepodloženého nároku poškozeného.³⁵⁴ Rovněž pokud poškozený odmítá náhradu škody, která mu byla trestným činem způsobena, je možné trestní stíhání obviněného podmíněně zastavit i tehdy, pokud tento poškozenému vzniklou škodu neuhradil ani neučinil žádné opatření k její úhradě.³⁵⁵

Dle Tibitanzlové je pak možné trestní stíhání podmíněně zastavit i tehdy, pokud poškozený žádnou škodu nenárokuje, tato skutečnost by však měla být rovněž doložena dohodou poškozeného s obviněným. Obviněný se pak musí s poškozeným vypořádat bez ohledu na to, zda se poškozený s nárokem na náhradu škody k trestnímu řízení připojil či nikoliv, a to proto, že trestní řád mezi těmito kategoriemi poškozených žádným způsobem nerozlišuje.³⁵⁶

Pro účely adhezního řízení je rovněž důležité poukázat na skutečnost, že mezi obligatorní podmínky, které musí být splněny, aby mohl být tento institut aplikován, není zahrnuta podmínka náhrady nemajetkové újmy. Důvodová zpráva k zákonu č. 181/2011 Sb., tedy k zákonu, který novelizoval příslušné ustanovení § 307 trestního zákoníku a rozšířil výčet podmínek, za kterých je možné trestní stíhání podmíněně zastavit právě o podmínku nutnosti vydání bezdůvodného obohacení uvádí pouze to, že tato podmínka není v citovaném ustanovení zakotvena s ohledem na povahu tohoto institutu a procesní fázi, ve které dochází k jeho uplatnění.³⁵⁷ S tímto výkladem není možné se ztotožnit, naopak, na tomto místě je třeba souhlasit s názorem, že: „*je nutné (a v praxi se tak samozřejmě děje) užívat institut podmíněného zastavení trestního stíhání i v případech, kdy vznikne nemajetková újma (např. ublížení na zdraví). Tento legislativní*

³⁵³ Č. 19/1995 Sb. rozh. tr.

³⁵⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 10. 2019, sp. zn. 6 To 35/2019.

³⁵⁵ Č. 52/2001 Sb. rozh. tr.

³⁵⁶ TIBITANZLOVÁ, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 121-122.

³⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řádu), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, sněmovní tisk č. 229/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 19. 11. 2011 s. 12.

*nedostatek by měl být odstraněn, neboť občanský zákoník odlišuje škodu (materiální újmu) a nemajetkovou újmu (imateriální újmu).*³⁵⁸

9. 2. Narovnání

Dalším z odklonů možných v trestním řízení je institut narovnání. I přes to, že podmínky uplatnění odklonu v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání se do určité míry blíží, lze oba uvedené instituty rozlišit především s přihlédnutím k jejich účelu. Zatímco účelem podmíněného zastavení trestního stíhání lze vnímat snahu o maximální odlehčení výkonu trestní justice v méně závažných případech, institut narovnání se uplatní v případech, kdy má stát větší zájem na konsensu a vyrovnání vztahů mezi pachatelem a poškozeným než na trestním postihu pachatele.³⁵⁹ Orientace na poškozeného je u institutu narovnání patrná také z toho, že pakliže dojde ke spáchání takové trestné činnosti, při které není nikdo poškozen, nelze předmětnou věc prostřednictvím narovnání vyřídit, i kdyby všechny zbylé zákonné podmínky pro narovnání byly splněny.³⁶⁰ Obecně pak lze také říci, že narovnání je odklonem, ve kterém se nejintenzivněji projevuje restorativní přístup.³⁶¹

Dle ustanovení § 309 odst. 1 trestního řádu může být o schválení narovnání, potažmo o zastavení trestního stíhání rozhodnuto, obdobně jako je tomu v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání, pouze v řízení o přečinu. Soud a v přípravném řízení státní zástupce může takto dle citovaného ustanovení rozhodnout tehdy, pokud obviněný: „a) prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, b) uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem, c) vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání, a d) složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zjevně nepřiměřená závažnosti přečinu“, to vše za předpokladu, že soud případně státní zástupce považuje toto vyřízení věci za dostatečné s přihlédnutím mimo

³⁵⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 731.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 730-733.

³⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003.

³⁶¹ ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. *Odklony v justiční praxi – 2. část*. Trestněprávní revue. 2019, č. 10. s. 202-206.

jiné k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu či osobě pachatele. Pouze pro úplnost lze také uvést, že ani splnění všech shora uvedených zákonných podmínek nezakládá právní nárok obviněného na to, aby bylo soudem či státním zástupcem rozhodnuto o schválení narovnání – vyřízení věci tímto způsobem je totiž vždy způsobem fakultativním.³⁶²

Z uvedeného pak lze za současného porovnání podmínek vyžadovaných trestním řádem pro podmíněné zastavení trestního stíhání vysledovat několik odlišností, a to právě zejména ve vztahu k poškozenému, resp. k náhradě újmy. První z uvedených odlišností spočívá v tom, že rozhodnout o narovnání lze pouze se souhlasem poškozeného, kterýžto souhlas v případě podmíněného zastavení trestního stíhání vyžadován není. Další podstatný rozdíl pak spočívá v tom, že zatímco u podmíněného zastavení trestního stíhání postačí, aby obviněný uzavřel s poškozeným dohodu o náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení, u narovnání je třeba, aby poškozený škodu, případně bezdůvodné obohacení přímo uhradil, případně alespoň učinil jiná vhodná opatření k její náhradě, resp. k jeho vydání. Tímto jiným vhodným opatřením by sice také mohla být dohoda mezi obviněným a poškozeným, současně však bude třeba, aby tato dohoda byla zajištěna některým ze soukromoprávních institutů, jako například využitím zástavního práva či ručení. Jiným vhodným opatřením by pak vedle uvedené dohody mohlo být také složení finanční částky odpovídající vzniklé škodě do úschovy soudu v případě, kdy je poškozený nemůže dočasně náhradu škody přijmout, případně nahlášení vzniklé škody pojišťovně a současné poskytnutí veškeré potřebné součinnosti.³⁶³

Významná odlišnost mezi podmíněným zastavením trestního stíhání a institutem narovnání pak vyvstane také tehdy, pokud byla projednávaným přečinem způsobena nemajetková újma. Zatímco pro podmíněné zastavení trestního stíhání není nezbytně nutné, aby byl tento druh újmy obviněným poškozenému nahrazen, neboť trestní rád v souvislosti s tímto institutem výslovně zmiňuje pouze náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení, před rozhodnutím o narovnání tato újma být nahrazena musí, neboť obviněný musí dle § 309 odst. 1 písm. b) právě *jinak odčinit újmu vzniklou přečinem*. Toto jiné odčinění újmy pak může spočívat v uveřejnění prohlášení ve sdělovacích prostředcích, omluvě či osobní pomoci poškozenému zejména v případech,

³⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1029/2014.

³⁶³ TIBITANZLOVÁ, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 152-153.

kdy byla trestným činem dotčena čest, důstojnost, svoboda či soukromí poškozeného.³⁶⁴ V souvislosti s narovnáním je zajímavé zamyslet se také nad možnými způsoby náhrady škody, resp. nad způsoby jiného odčinění způsobené újmy. Zatímco totiž při standardním průběhu adhezního řízení není možné odčinit v souladu s ustanovením § 228 odst. 1 trestního řádu škodu nebo nemajetkovou újmu jinak než v penězích, v souvislosti s narovnáním trestní řád obdobnou podmínku neupravuje. Z uvedeného tak plyne, že možnosti náhrady škody, resp. nemajetkové újmy mohou být v případě narovnání mnohem různorodější. V určitých případech tak bude dozajista možné přihlídnout k ustanovení § 2851 občanského zákoníku, tedy k ustanovení upravující právě způsob a rozsah náhrady způsobené újmy a umožnit nahradit škodu např. uvedením v předešlý stav, resp. nemajetkovou újmu přiměřeným zadostiučiněním jiným než peněžním, přičemž za příklad může sloužit omluva ze strany obviněného vůči poškozenému. Tuto možnost lze hodnotit, dle mého názoru, pozitivně, neboť právě obecné omezení náhrady škody a nemajetkové újmy v adhezním řízení toliko na náhradu v penězích považuji za jeden z nedostatků současné úpravy.

Posledním významnou odlišností narovnání od podmíněného zastavení trestního stíhání ve vztahu k poškozenému, resp. v tomto případě spíše obecně k obětem trestných činů je povinnost obviněného složit na účet soudu, nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství přiměřenou částku na peněžitou pomoc obětem trestných činů podle zákona o obětech trestných činů. Zatímco v případě prvního z uvedených odklonů je tato povinnost dle § 307 odst. 2 trestního řádu uložena obviněnému pouze tehdy, vyžaduje-li to povaha a závažnost spáchaného přečinu, okolnosti jeho spáchání či poměry obviněného, v případě narovnání je tato povinnost dána vždy a jako taková musí být naplněna před vlastním rozhodnutím o narovnání. Domnívám se, že i touto nuancí je zdůrazněn restorativní charakter institutu narovnání, konkrétně pak snaha o narovnání vztahů mezi pachatelem a společností, a to právě prostřednictvím obecné pomoci obětem trestných činů.

9. 3. Dohoda o vině a trestu

Základní podmínky uzavření dohody o vině a trestu jsou obsaženy v ustanovení § 175a odst. 1 trestního řádu, dle kterého: „*Jestliže výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal*

³⁶⁴ TIBITANZLOVÁ, A.: *Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání v novém trestním řádu – recentní úvahy zákonodárce a návrhy de lege ferenda*, 2. část. Bulletin advokacie. 2019, č. 9, s. 47-54.

obviněný, může státní zástupce zahájit jednání o dohodě o vině a trestu na návrh obviněného nebo i bez takového návrhu.“ Třetí odstavec citovaného ustanovení následně podmiňuje možnost sjednání dohody o vině a trestu rovněž prohlášením obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, pakliže o tomto prohlášení nejsou, vzhledem dosud opatřeným důkazům a výsledkům přípravného řízení důvodné pochybnosti.

Pro účely adhezního řízení a pro ukotvení postavení poškozeného v rámci sjednávání dohody o vině a trestu je pak významné ustanovení § 175a odst. 5 trestního řádu, dle kterého státní zástupce při tomto sjednávání dbá také na zájmy poškozeného. Právě poškozeného musí také státní zástupce vedle obviněného dle § 175a odst. 2 trestního řádu vyrozumět o době a místě jednání o dohodě o vině a trestu a tohoto musí také upozornit na možnost uplatnit nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Je-li pak poškozený sjednávání dohody o vině a trestu přítomný, vyjádří se tento, dle již citovaného § 175a odst. 5 trestního řádu, zejména právě k rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové, újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Na druhou stranu, pokud poškozený sjednávání dohody přítomen není, ačkoliv byl řádně předvolán, nebo nedostaví-li se za situace, kdy nárok na náhradu újmy již uplatnil, nebo prohlásil, že tento nárok uplatňovat nebude, uzavření dohody o vině a trestu tato skutečnost nebrání. Uplatnil-li však poškozený, který není jednání přítomen nárok na náhradu některého z adhezních nároků, je státní zástupce i tak oprávněn dohodnout se za poškozeného s obviněným o rozsahu a způsobu takovéto náhrady. Vzhledem k posledně uvedenému, tedy vzhledem k tomu, že státní zástupce je při nepřítomnosti poškozeného toliko oprávněn, nikoliv povinen do určité míry „hájit práva“ poškozeného si pak dovolím plně souhlasit s názorem Tibitanzlové, dle které v případě dohody o vině a trestu: „*primárním účelem není restorativní náprava vztahů narušených trestným činem, nýbrž, zjednodušeně řečeno, ve své podstatě pouze dohoda dvou stran trestního řízení na jeho výsledku, a tím samotné zrychlení trestního řízení.*“³⁶⁵ I přes to, že vzhledem k uvedenému nemá poškozený při sjednávání dohody o vině a trestu tak silné postavení jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání, domnívám se, že i v případě sjednávání dohody o vině a trestu by měla být osoba

³⁶⁵ TIBITANZLOVÁ, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 59.

poškozeného plně respektována, což by se mělo projevit zejména v přístupu státního zástupce.

Pakliže je dohoda o vině a trestu sjednána, podá státní zástupce návrh na její schválení soudem,³⁶⁶ který rozhoduje o jejím schválení dle § 314q trestního řádu ve veřejném zasedání (od 1. 10. 2020 však toto neplatí bezvýhradně – viz níže). Poškozený pak musí být o konání tohoto veřejného zasedání vyrozuměn, pokud má však tento zmocněnce, je soudem o konání veřejného zasedání vyrozuměn dle § 324q odst. 1 trestního řádu pouze tento zmocněnec. O vlastním nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení rozhoduje soud dle § 314r odst. 1 trestního řádu v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu, pokud s touto poškozený souhlasí, nebo pokud rozsahu náhrady újmy odpovídá poškozeným uplatněnému nároku. Znění tohoto ustanovení je však třeba vykládat v souvislosti s ustanovením § 314r odst. 4 větou druhou trestního řádu, dle které musí být výrok o náhradě způsobené újmy soudem rovněž uveden v souladu s dohodou o vině a trestu, se kterou poškozený souhlasí, resp. s dohodou v níž dohodnutý rozsah náhrady odpovídá řádně uplatněnému nároku poškozeného. Na druhou stranu, citované ustanovení § 314r odst. 4 dává soudu rovněž možnost postupovat dle § 228 resp. dle § 229 trestního řádu, a to v případech, kdy je skutkový stav prokázán opatřenými důkazy. Vyvstává tedy otázka, ve kterých případech bude soud postupovat právě dle zmíněného ustanovení § 228 trestního řádu. Obecně lze říci, že možnost tohoto postupu bude dána jednak v případě, kdy obviněný a státní zástupce sjednali dohodu o vině a trestu, která však neobsahuje povinnost obviněného hradit poškozenému náhradu způsobené újmy, a to bez ohledu na to, zda se poškozený sjednávání této dohody účastnil či nikoliv, případně pak také tehdy, pokud byla dohoda mezi státním zástupcem a obviněným sjednána i s povinností obviněného hradit poškozenému náhradu újmy, avšak v menším rozsahu, než v jakém se poškozený se svým nárokem do adhezního řízení připojil.³⁶⁷ Za této situace je ale třeba si rovněž uvědomit, že soud schválí dohodu v jiné než dojednané podobě, což znamená, že proti rozsudku, kterým soud takto učiní, bude přípustné odvolání podle § 245 odst. 1 trestního řádu.

Pokud je pak předložená dohoda o vině a trestu z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nepřiměřená, soud takovouto dohodu dle § 314r odst. 2 trestního řádu neschválí a věc usnesením vrátí

³⁶⁶ Toto právo náleží podle § 175 odst. 1 písm. c) výhradně státnímu zástupci.

³⁶⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3680.

do přípravného řízení. Tato nesprávnost se pak může projevit tehdy, pokud dohoda o vině a trestu povinnost obviněného o náhradě způsobené újmy vůbec neobsahuje, ačkoliv je zřejmé, že k této újmě došlo, pokud státní zástupce nevyrozuměl poškozeného o konání jednání o dohodě o vině a trestu, nebo ho nepoučil o tom, že svůj nárok může uplatnit nejpozději při prvním takovém jednání, nebo naopak tehdy, pokud byla povinnost obviněného nahradit poškozenému škody, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení ve větším rozsahu, než na jaký má poškozený nárok.³⁶⁸

V souvislosti s pojednáním o institutu dohody o vině a trestu je třeba zmínit také to, že do procesu jejího sjednávání významným způsobem zasáhla novela trestního řádu provedená zákonem č. 330/2020 Sb., tedy novela, ve které se dle mého názoru zřetelně odrazila snaha zákonodárce rozšířit využití institutu dohody o vině a trestu³⁶⁹, a která do jisté míry umožnila soudu, resp. předsedovi senátu iniciovat její sjednání v průběhu hlavního líčení, a to prostřednictvím nově včleněného ustanovení § 206b trestního řádu.³⁷⁰ Na základě tohoto ustanovení tak předseda senát může v určitých případech (tedy tehdy, pokud se to tomuto jeví vzhledem k okolnostem případu vhodné) poučit v hlavním líčení obžalovaného o možnosti sjednání dohody o vině a trestu a o důsledcích s tím spojených. Předseda senátu následně v těchto případech dle citovaného ustanovení zjistí stanovisko obžalovaného, státního zástupce a poškozeného k tomuto postupu, a pokud je ze strany státního zástupce a obžalovaného dána vůle k sjednání této dohody, předseda senátu za tímto účelem přeruší či dokonce odročí hlavní líčení. Právě státní zástupce a obžalovaný mohou také podat návrh na sjednání dohody o vině a trestu, předseda senátu však tomuto návrhu není povinen vyhovět.

Pokud jde o osobu poškozeného, tento se dle § 206b odst. 2 trestního řádu účastní sjednávání dohody o vině a trestu tehdy, pokud se účastní hlavního líčení. Domnívám se však, že tato část citovaného ustanovení bude dopadat pouze na případy, ve kterých se předseda senátu rozhodne za účelem sjednání dohody o vině a trestu hlavní líčení přerušit. Pokud pak bude hlavní líčení za účelem sjednání dohody o vině a trestu hlavní líčení odročeno, měl by státní zástupce dle citovaného ustanovení při

³⁶⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3683.

³⁶⁹ Rovněž dle Kociny přispěje novela k častějšímu využívání tohoto druhu odklonu. K tomu dále srov. KOCINA, J., *Velká novela trestní předpisů: Aktuální otázky dohody o vině a trestu*. Bulletin advokacie. 2020, č. 11, s. 17-19.

³⁷⁰ Uvedená novela rovněž umožnila sjednat dohodu o vině a trestu i v případě řízení o zvláště závažném zločinu a rovněž vyloučila sjednávání dohody o vině a trestu z případů nutné obhajoby dle § 36 trestního řádu. Právě tyto skutečnosti byly odbornou veřejností kritizovány jako významné překážky bránící častějšímu využívání dohody o vině a trestu. K tomu srov. např. ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. *Odklony v justiční praxi – I. část*. Trestněprávní revue. 2019, č. 9, s. 177-186.

sjednávání dohody postupovat přiměřeně dle § 175a trestního řádu, přičemž by tedy měl přihlídnout i k druhému odstavci ustanovení § 175a a o jednání o dohodě vyrozumět poškozeného i za situace, kdy se tento hlavního líčení nezúčastnil, pakliže tento svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v adhezním řízení řádně uplatnil.

Pokud pak ke sjednání dohody o vině a trestu shora uvedeným způsobem došlo, pokračuje se dle § 206b odst. 3 v hlavním líčení, a to přiměřeně dle ustanovení upravující „standardní“ postup rozhodování soudu o návrhu na schválení dohody o vině a trestu, tedy dle ustanovení § 314q odst. 3 až 5 a § 314r trestního řádu, avšak právě s tou výjimkou, že ke schválení této dohody dojde v rámci hlavního líčení, nikoliv v rámci veřejného zasedání.

9. 4. Odstoupení od trestního stíhání

Odklonem, který je specifický pro trestní řízení vedené proti mladistvému, je institut odstoupení od trestního stíhání. Jedná se o zvláštní druh odklonu upravený zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, představující výjimku ze zásady ústnosti, veřejnosti a legality ve prospěch zásady oportunity.³⁷¹ Dle zákonodárce má být hlavním smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí mladistvých, a tedy i smyslem právě institutu odstoupení od trestního stíhání: „*odstraňování konfliktních stavů po objasnění příčin trestné činnosti, tedy především vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným (s přihlédnutím k zájmům osob z jejich blízkého sociálního okolí), pozitivně motivující působení na obviněného a dosažení satisfakce poškozeného.*“³⁷² Z tohoto vyjádření zákonodárce je patrné, že i v případě odstoupení od trestního stíhání hraje poškozený významnou roli. Dle ustanovení § 70 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze totiž od trestního stíhání mladistvého odstoupit mimo jiné zejména tehdy, pokud byla poškozenému úplně nebo částečně nahrazena škoda získaná proviněním nebo vydáno bezdůvodné obohacení a poškozeným s takovým odškodněním souhlasil. Na druhou stranu ani skutečnost, že projednávaným proviněním

³⁷¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 748.

³⁷² Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2006) ze dne 6. 2. 2003. *Beck-online* [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgazv6mrrhbpwi6q&rowIndex=0,>

nebyla způsobena škoda, nebrání tomu, aby byl za splnění všech zbývajících předpokladů institut odstoupení od trestního stíhání použit.³⁷³

Citované ustanovení § 70 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje podmínky užití předmětného odklonu ve vztahu k osobě poškozeného. Z uvedené formulace je patrné, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže počítá toliko s náhradou škody a vydání bezdůvodného obohacení, obdobně jako trestní řád pro účely užití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání však nevyžaduje pro odstoupení od trestního stíhání podmínku náhrady nemajetkové újmy. Komentářová literatura k této skutečnosti uvádí toliko to, že škoda a bezdůvodné obohacení bývají zpravidla snadněji specifikovatelné než nemajetkové újmy spojené s proviněním,³⁷⁴ což je dozajista pravda, bližší odpověď na otázku, proč citovaný právní předpis požadavek náhrady nemajetkové újmy však nepřináší. Obdobně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání si proto dovolím tvrdit, že i v případě odstoupení od trestního stíhání mladistvého by měla být náhrada nemajetkové újmy způsobená proviněním podmínkou pro možné rozhodnutí o předmětném odklonu, a to alespoň v částečném rozsahu obdobně, jako je tomu u náhrady škody či vydání bezdůvodného obohacení. Domnívám se totiž, že obzvláště za situace, kdy se mladistvý dopustí provinění vůči svému vrstevníkovi, tedy vůči osobě, na kterou by toto provinění mohlo v důsledku neukončeného psychického zranění zanechat závažnější následky, bude náhrada za tento zásah (náhrada za způsobené duševní útrapy) hrát stěžejní roli, a to zejména tehdy, pokud bude soud nebo státní zástupce uvažovat o využití tohoto odklonu. Rovněž se domnívám, že argumentem obhajujícím absenci podmínky náhrady nemajetkové újmy nemůže být poukázání na možnou výši nemajetkové újmy a na nedostatečné finanční možnosti mladistvého. Rovněž výše škody totiž může dosahovat poměrně vysokých částek, navíc, jak již bylo řečeno, zákon o soudnictví ve věcech mládeže nevyžaduje její náhradu v plné výši.

V souvislosti s popisovaným odklonem ve vztahu k náhradě škody a vydání bezdůvodného obohacení je ještě třeba poukázat na názor Tibitanzlové, dle kterého lze z jazykového výkladu citovaného ustanovení § 70 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže dovodit, že za obviněného mladistvého může způsobenou škodu nebo získané bezdůvodné obohacení uhradit jiný subjekt, typicky rodič, ačkoliv by se vždy mělo

³⁷³ SOTOLÁŘ, A., *Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativních řešení trestních věcí mladistvých*. Trestněprávní revue. 2004, č. 6, s. 169-182.

³⁷⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 595.

jednat až o poslední možnost úhrady této újmy, neboť by v takovém případě odpovědnost za následky provinění přejímala osoba odlišná od mladistvého obviněného.³⁷⁵ S uvedeným nelze než souhlasit. I přes to, že je tato úprava pro poškozeného příznivá a do jisté míry tak naplňuje ustanovení § 3 odst. 7 z. s. v. m., dle kterého má řízení ve věcech mladistvých směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, případně aby se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění, je třeba se zamyslet nad tím, zda by tímto postupem nemohl být na druhé straně narušen výchovný charakter citovaného zákona,³⁷⁶ který je dle mého při řešení trestních věcí mladistvých, resp. dětí mladších patnácti let stěžejní.

³⁷⁵ TIBITANZLOVÁ, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 207-209.

³⁷⁶ Tento silně plyne mimo jiné ze znění ustanovení § 1 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, dle kterého je účelem projednávání protiprávních činů mladistvých a dětí mladších patnácti let užití takových opatření, které účinně přispějí k tomu, aby se ti, kdo se takového činu dopustili nadále páchání trestné činnosti zdrželi a našli si odpovídající společenské uplatnění.

Závěr

Osoba poškozeného představuje významný subjekt trestního řízení a jako taková je nadána poměrně širokým rejstříkem práv. Součástí tohoto rejstříku je v případě některých poškozených rovněž právo vymezené ustanovením § 43 odst. 3 trestního řádu, tedy právo navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení. Právě o těchto nárocích je pak v rámci trestního procesu rozhodováno v tzv. adhezním řízení, jehož úprava představuje významnou a důležitou část trestního práva procesního. Argumenty pro toto tvrzení, tedy pro tvrzení, že adhezní řízení představuje velice důležitou součást trestního procesu, byly již předestřeny v úvodu této práce, přičemž tato práce si ve svém obsahu ani nekladla za cíl dále tyto argumenty rozebírat, resp. potvrzovat správnost tohoto tvrzení. Tato práce se naopak zaměřila již na vlastní podobu adhezního řízení, na podobu jeho jednotlivých institutů a jejich rozbor a na zhodnocení toho, zda jsou tyto instituty ve svém souhrnu způsobilé umožnit poškozenému domoci se náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Práce rovněž obsahuje úvahy *de lege ferenda* jako určité podněty či návrhy k možné legislativní změně v oblastech, kde spatřuji rezervy či deficit jednotlivých prvků adhezního řízení.

Jak plyne již ze struktury práce, adhezní řízení nelze omezit toliko na vlastní projednávání nároků poškozeného v řízení před soudem – pakliže se hovoří o adhezním řízení, je vždy třeba zaměřit se také na osobu poškozeného, který právo na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení uplatňuje. Zakotvení dostatečného rejstříku práv poškozeného a také správně nastavený vztah poškozeného s orgány činnými v trestním řízení má totiž zásadní vliv na vlastní řádné uplatnění a případné přiznání jeho nároku. Rovněž v souvislosti s rozvojem využití odklonů v trestním řízení je třeba, aby bylo poškozenému spolehlivě umožněno uplatnit své nároky i v rámci řízení o jejich využití. První významný obecný poznatek vzešlý z této rigorózní práce lze proto spatřovat v tom, že problematiku adhezního řízení není možné omezit toliko na vlastní rozhodování o nároku poškozeného v řízení před soudem, nýbrž je třeba ho vnímat komplexně, jako souhrn všech institutů nezbytných k tomu, aby se poškozený svého nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení úspěšně domohl. Za tímto účelem je nezbytné, aby právní úprava trestního procesu kvalitně upravovala postavení poškozeného v trestním řízení, a

to již od prvního kontaktu poškozeného s orgány činnými v trestním řízení, přes řádné uplatnění všech jeho práv (tedy včetně práva na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení) do pravomocného skončení věci, dále pak také přístup poškozeného k mimořádným opravným prostředkům a rovněž jeho postavení v řízení o odklonech.

Právě otázkou postavení poškozeného v trestním, potažmo adhezním řízení se zabývala první část této práce, kde bylo pojednáno o poškozeném jako osobě fyzické i právnické, o rozlišení poškozených podle práva navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost hradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, byla řešena otázka zastoupení poškozených a rovněž také nastíněna problematika rozlišení mezi poškozeným a obětí trestného činu. V této části bylo rovněž upozorněno na několik dílčích nedostatků právní úpravy, mezi kterými lze zdůraznit otázku poučování poškozeného v trestním řízení, které lze označit za nedostatečné, resp. naopak za přespříliš podrobné. Standartní policejní formulář obsahující bez dalšího pouze výčet jednotlivých ustanovení trestního řádu a zákona o obětech trestných činů souvisejících s osobou poškozeného se mi jeví jako zcela nevyhovující způsob poučování, neboť si lze stěží představit, že poškozený bez právního vzdělání, kterému je tento formulář předložen k podpisu zpravidla při jeho výslechu by si na jeho základě dokázal udělat přesný a jasný přehled o svých procesních právech a možnostech jejich uplatnění. Jsem proto toho názoru, že by bylo mnohem vhodnější předkládat poškozeným méně obsáhlé, avšak jasně srozumitelné poučení, na jehož základě by poškozený dokázal uplatnit svá nejvýznamnější práva, jako je např. právě právo na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.³⁷⁷ Další problematický bod, který již souvisí s právem poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení, spatřuji ve skutečnosti, že právo navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost hradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení uvedené nároku nemůže uplatnit poškozený, který doposud nenabyl plné svéprávnosti. Pakliže bych měl shrnout argumenty pro to, proč tuto skutečnost shledávám jako problematickou, uvedl bych, že zatímco v rámci civilního procesu je za určitých podmínek možné, aby se svého nároku (tedy i nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení) jako žalobce domáhala i fyzická osoba, která

³⁷⁷ Viz kapitola 1. 4. 2. Dále srov. JELÍNEK, J., PELC, V.: *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. 2015, č. 11, s. 19.

není plně svéprávná – tedy osoba, která je např. nezletilá, avšak dostatečně rozumově vyspělá, aby byla způsobilá samostatně jednat před soudem, v rámci adhezního řízení tato možnost dána není.³⁷⁸ Uvedený rozpor pak nabývá o to většího kontrastu vzhledem k tomu, že uplatnění nároku v adhezním řízení je bezesporu snazší, než uplatnění téhož nároku žalobou v občanskoprávním řízení a rovněž proto, že poškozený v adhezním řízení má mnohdy usnadněné důkazní břemeno. Tento nedostatek shledávám jako poměrně výrazný a jsem přesvědčen, že by měla být současná právní úprava adhezního řízení novelizována tak, aby zahrnovala i úpravu, která by byla ekvivalentní k ustanovení § 20 odst. 1 občanského soudního řádu a která by ve svém důsledku umožnila uplatňovat nárok na náhradu škody i osobám, které ač nejsou plně svéprávné, jsou dostatečně rozumově vyspělé k tomu, aby svůj nárok řádně uplatňovali bez nutnosti zastoupení.

Se zastoupením poškozeného, tentokrát poškozeného jako právnické osoby souvisí i další poznatek, resp. možnost, kterou bych chtěl na tomto místě zdůraznit. Z právní úpravy týkající se zastoupení právnických osob je zřejmé, že tyto mohou být v adhezním řízení zastupovány i svými zaměstnanci v rozsahu odpovídajícím jejich zařazení.³⁷⁹ Pakliže se tedy za určitou právnickou osobu připojí k adheznímu řízení např. zaměstnanec zastávající pozici vedoucího odboru vymáhání škody, je třeba takové připojení považovat za řádné a nemělo by být trváno na tom, aby byla tato právnická osoba dále zastoupena také svým statutárním orgánem. Právě tuto skutečnost by tak měly mít soudy na paměti vždy, když budou posuzovat, zda se určitá právnická osoba připojila k adheznímu řízení řádně či nikoliv. Obecně by pak soudy měly za podmínky splnění základních zákonných náležitostí přistupovat k poškozenému vždy se snahou umožnit tomuto řádné uplatnění a projednání jeho nároku.

Práce se ve svých dalších částech zabývala charakteristickými body a specifikami adhezního řízení, vlastními hmotněprávními nároky, které lze v adhezním řízení uplatňovat, průběhem adhezního řízení od okamžiku uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení do rozhodnutí soudu o tomto nároku, vlastní podobou a náležitostmi výroků, kterými soud o nároku poškozeného na náhradu újmy rozhoduje, dále problematikou opravných prostředků, vykonatelnosti adhezních výroků a rovněž také problematikou odklonů ve vztahu k poškozenému a náhradě újmy způsobené trestným činem. Součástí této části tak bylo i

³⁷⁸ Blíže viz kapitola 4. 1. 1.

³⁷⁹ Blíže viz kapitola 4. 1. 6.

pojednání o způsobu náhrady způsobené újmy, když specifikem pro adhezní řízení je skutečnost, že tato újma může být poškozenému přiznána toliko v penězích. Právě na tomto místě pak spatřuji prostor pro další případnou změnu právní úpravy, neboť jsem toho názoru, že by bylo vhodné umožnit náhradu způsobené újmy i jiným způsobem než poskytnutím peněžitého plnění. Nutno zdůraznit, že tato varianta byla v adhezním řízení možná do 30. 6. 2011, tedy do účinnosti novely provedené zákonem č. 181/2011 Sb., v jejímž důsledku lze nyní uložit povinnost k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení již jen výhradně v penězích. Tímto jiným způsobem náhrady škody a nemajetkové újmy by pak mohlo být zejména uvedení do předešlého stavu ve smyslu § 2951 občanského zákoníku v případě náhrady škody, což je způsob, který je občanským zákoníkem dokonce preferovaný, v případě nemajetkové újmy pak zejména omluva obžalovaného poškozenému. Tyto jiné způsoby náhrady škody a nemajetkové újmy by mohly znamenat přínos jak pro odsouzeného, tak pro poškozeného. Pokud jde o poškozeného, mohl by tento získat lepší možnost domoci se reálné náhrady škody, a to obzvláště za situace, kdy bude odsouzený nemajetný, případně by se tomuto otevřela možnost pro omluvu v případech, kdyby tuto formu náhrady nemajetkové újmy preferoval před náhradou nemajetkové újmy v penězích. Odsouzený by se pak mohl v případě, že by pro tohoto byla možnost náhrady škody či nemajetkové újmy jinak než v penězích příznivější vyhnout negativním důsledkům spjatými se soudním, resp. s exekučním výkonem rozhodnutí. V souvislosti s touto úvahou lze namítnou, že pakliže jde zejména o zmíněnou omluvu, lze obžalovanému povinnost omluvy v některých případech uložit prostřednictvím institutu tzv. přiměřené povinnosti dle § 48 odst. 4 písm. j) trestního zákoníku ukládané ve výroku o trestu ve spojení s uložením trestu, jehož charakter současné uložení přiměřené povinnosti umožňuje. Zpravidla se tak bude jednat o podmíněný trest odnětí svobody či podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, kdy lze přiměřenou povinnost uložit podle § 82 odst. 2 resp. podle § 85 odst. 2 trestního zákoníku, nebo trest obecně prospěšných prací, kdy lze přiměřenou povinnost uložit dle § 63 odst. 2 trestního zákoníku. Tento postup má však dle mého názoru dvě hlavní úskalí, a to jednak v tom, že ne u všech trestů je současné uložení přiměřené povinnosti možné – zejména to pak není možné při uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a u trestu peněžitého a dále pak v tom, že poškozený nemůže splnění této povinnosti žádným vhodným způsobem vymáhat, neboť negativním důsledkem pro odsouzeného spojeným s nesplněním uložené přiměřené povinnosti může být toliko např. rozhodnutí soudu o tom, že se podmíněně odsouzený

neosvědčil ve zkušební době podmíněného odsouzení dle § 83 odst. 1 trestního zákoníku (v případě podmíněného odsouzení) či rozhodnutí soudu o přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody dle § 65 odst. 2 trestního zákoníku (v případě trestu obecně prospěšných prací). Naopak, pakliže by soud uložil odsouzenému povinnost nahradit nemajetkovou újmu formou omluvy, či pomocí jiné, obdobné podoby přiměřeného zadostiučinění, byla by zde dána poškozeného tuto omluvu vymáhat prostřednictvím výkonu rozhodnutí, neboť občanský soudní řád, resp. exekuční řád bezpochyby umožňuje vymáhat nepeněžité plnění touto cestou.³⁸⁰ Obdobným způsobem, tedy prostřednictvím ustanovení občanského soudního řádu, resp. exekučního řádu by bylo možné vymáhat i povinnost k náhradě škody, pakliže by tato povinnost byla uložena v podobě uvedení do předešlého stavu.

Výše jsem se pokusil zrekapitulovat některé návrhy na možnou novelizaci právní úpravy související s adhezním řízením s tím, že další dílčí nedostatky a návrhy jejich zlepšení se nachází ve vlastním obsahu této práce. V souvislosti s těmito návrhy směrem do budoucna je však třeba na druhou stranu uvést, že již v minulosti docházelo k postupným změnám právní úpravy adhezního řízení. Takto bylo již dříve například umožněno přiznat poškozenému nárok i v cizí měně, novelou provedenou zákonem č. 181/2011 Sb. bylo umožněno poškozenému domáhat se v adhezním řízení také náhrady nemajetkové újmy, novelou trestního řádu provedenou zákonem o obětech pak byl zase podstatně rozšířen okruh práv zmocněnce poškozeného, nebo též rozšířen okruh poškozených, majících nárok na bezplatné zastoupení zmocněncem. Z uvedeného je tak patrné, že v průběhu doby dochází k vývoji právní úpravy adhezního řízení ve prospěch poškozeného, což hodnotím jednoznačně pozitivně, neboť tak dochází k umožnění lepšího naplňování jeho funkce. Obecně tak lze uzavřít, že i přes výše uvedené občasné nedostatky právní úpravy je úprava adhezního řízení v českém právním řádu způsobilá umožnit poškozenému domoci se svých nároků na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení, pročez je třeba říci, že adhezní řízení je způsobilé naplnit svůj účel a odráží tak snahu státu zajistit, aby poškozený dosáhl alespoň tímto způsobem nápravy svých poměrů, do kterých bylo pachatelem zasaženo v důsledku spáchání trestného činu.

³⁸⁰ Tato možnost je upravena v ustanovení § 351 odst. 1 občanského soudního řádu, dle kterého může soud, resp. soudní exekutor (§ 73 exekučního řádu) uložit povinnému pokutu až do výše 100 000 Kč a nesplní-li povinný ani tak svou povinnost, může mu soud uložit i další následné přiměřené pokuty.

Obsah tématu adhezního řízení v této práci nebyl a ani nemohl být vzhledem k rozsahu této práce zcela vyčerpán. Domnívám se, že další zkoumání by bylo možné zaměřit směrem k bližšímu popsání vztahů mezi postavením poškozeného v trestním a adhezním řízení na jedné straně a postavením oběti a jeho práv na straně druhé. Dále by pak bylo možné pojednat o zákonu č. 59/2017 Sb., *o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů*, resp. o jeho jednotlivých institutech a zasadit tak adhezní řízení a postavení poškozeného obecně do širšího kontextu české právní úpravy.

Seznam použitých zdrojů

Učebnice a komentáře:

- BÍLKOVÁ, J.: *Bezodůvodné obohacení v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 541.
- ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. Academia iuris (C. H. Beck), s. 584.
- DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 1412.
- DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád: komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 1140.
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol.: *Občanský soudní řád I, II Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1600.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 432.
- FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T., a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 952.
- FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 648.
- GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 536.
- GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 536.
- HANDL, V., RUBEŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I díl*. Praha: Panorama, 1985, s.
- HENDRYCH, D., a kol. *Právníký slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, s. 1481.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1380.
- HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2014, s. 2072.
- JELÍNEK, J., a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 976.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 848.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 1280.

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2400.

RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J., *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 759.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol.: *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1627.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4700.

ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1056.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2011, s. 988.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., HRÁDEK, J., VOJTEK, P., HAJN, P. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1516.

Monografie, příspěvky ve sbornících, studie, akademické práce:

BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta.

DANIELOVÁ, Kateřina. *Dovolání v trestním řízení*. Praha, 2009. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta.

ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 316.

GRŮVNA, T.: *Zákon o obětech trestných činů*. In: JELÍNEK, J., GRŮVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 256.

JELÍNEK, J., GRŮVNA T., ROMŽA, S., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., SYKOVÁ, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Druhé, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 368.

KARABEC, Z., *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Z., ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003.

LICHNOVSKÝ, V.: *Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního řádu*. In: JELÍNEK, J.: *Alternativní řešení trestních věcí*. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce. Praha: Leges, 2016, s. 176.

PELC. V.: *Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení*. In: JELÍNEK, J., GRŮVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 256.

SVOBODA, K. *Zastavení exekuce*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 288.

TIBITANZLOVÁ, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 360.

ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, M., PÚRY, F. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 184.

Odborné články:

BERANOVÁ, A., *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. Trestněprávní revue. 2016, č. 10, s. 221-226.

HERANOVÁ, S. *Odměna advokáta jako zmocněnce poškozeného v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 2017, č. 5, s. 36-41.

JELÍNEK, J. *Nad jedním rozhodnutím o náhradě škody v trestním řízení*. Právní rozhledy. 1994, č. 2, s. 56-58.

JELÍNEK, J. *Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminalistika. 2003, č. 2, s. 112-116.

JELÍNEK, J., PELC, V.: *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. 2015, č. 11, s. 19-23.

KOCINA, J., *Velká novela trestní předpisů: Aktuální otázky dohody o vině a trestu*. Bulletin advokacie. 2020, č. 11, s. 17-19.

KUČERA, J., *Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu*. Trestněprávní revue. 2006, č. 9, s. 259-270.

LÁTAL, J., *Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení*. Právní rozhledy. 1994, č. 10, s. 345-349.

MALIŠ, D. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví*. Bulletin advokacie. 2019, č. 3, s. 19-23.

MALIŠ, D. *Polemika s pohledem Nejvyššího soudu na tzv. další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví*. Bulletin advokacie. 2019, č. 7-8, s. 30-37.

PETŘÍČEK, L. *K postavení poškozeného v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 2002, č. 6-7, s. 62-73.

POLMOVÁ, O. *Problematika institutu společného zmocněnce*. Trestněprávní revue. 2011, č. 4, s. 111-113.

PÚRY, F., *Poznámky k adheznímu řízení po novele trestního řádu*. Trestněprávní revue. 2002, č. 6, s. 161-166.

SLUNSKÝ, P. *Vazba adhezního řízení na občanské právo a civilní proces*. Bulletin advokacie. 2001, č. 3, s. 72-77.

SOTOLÁŘ, A., *Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativních řešení trestních věcí mladistvých*. Trestněprávní revue. 2004, č. 6, s. 169-182.

ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. *Odklony v justiční praxi – 1. část*. Trestněprávní revue. 2019, č. 9, s. 177-186.

ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. *Odklony v justiční praxi – 2. část*. Trestněprávní revue. 2019, č. 10, s. 202-206.

TIBITANZLOVÁ, A.: *Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání v novém trestním řádu – recentní úvahy zákonodárce a návrhy de lege ferenda, 2. část*. Bulletin advokacie. 2019, č. 9, s. 47-54.

Judikatura:

Nález č. 104/2008 Sb. n. a u.

Nález č. 22/2001 Sb. n. a u.

Nález č. 148/2016 Sb. n. a u.

Nález č. 133/2013 Sb. n. a u.

Nález č. 23/2016 Sb. n. a u.

Usnesení č. 53/2004 Sb. n. a u.

Nález č. 221/2015 Sb. n a u.

Usnesení č. 20/2004 Sb. n. a u.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II. ÚS 289/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. III. ÚS 3439/17.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2019, sp. zn. I. ÚS 3683/18.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 1737/13.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2012, sp. zn. I ÚS 1796/12.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2008, sp. zn. III. ÚS 2769/07.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. I ÚS 4050/19.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2019, sp. zn. I. ÚS 3907/18.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. I. ÚS 1943/17.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 1436/08-2.

Č. 16/1986 Sb. rozh. tr.

Č. 2/1966 Sb. rozh. tr.

Č. 28/2000 Sb. rozh. tr.

Č. 61/1981 Sb. rozh. tr.

Č. 15/2018 Sb. rozh. tr.

Č. 25/2019 Sb. rozh. tr.

Č. 39/2020 Sb. rozh. tr.

Č. 39/2018 Sb. rozh. tr.

Č. 8/2019 Sb. rozh. obč.

Č. 6/2003 Sb. rozh. tr.

Č. 14/2014 Sb. rozh. tr.

Č. 99/2019 Sb. rozh. obč.

Č. 7/2019 Sb. rozh. obč.

Č. 85/2019 Sb. rozh. obč.

Č. 29/2016 Sb. rozh. tr.

Č. 7/2018 Sb. rozh. tr.

Č. 22/1979 Sb. rozh. obč.

Č. 49/2003 Sb. rozh. tr.

Č. 32/2003 Sb. rozh. tr.

Č. 15/2020 Sb. rozh. tr.

Č. 32/2005 Sb. rozh. tr.

Č. 18/2004 Sb. rozh. tr.

Č. 9/2016 Sb. rozh. tr.

Č. 22/2006 Sb. rozh. tr.

Č. 39/2020 Sb. rozh. tr.

Č. 16/2020 Sb. rozh. tr.

Č. 50/1986 Sb. rozh. tr.

Č. 13/2011 Sb. rozh. tr.

Č. 5/2015 Sb. rozh. tr.

Č. 9/2001 Sb. rozh. tr.

Č. 49/2003 Sb. rozh. tr.

Č. 59/2013 Sb. rozh. tr.

Č. 19/1995 Sb. rozh. tr.

Č. 52/2001 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2002, sp. zn. 5 Tdo 775/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1407/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 8 Tdo 1486/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2014, sp. zn. 3 Tdo 662/2014.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1113/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1637/2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2019, sp. zn. 7 Tdo 640/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3463/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2009, sp. zn. 3 Tdo 754/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1612/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 498/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2006, sp. zn. 3 Tdo 489/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2005, sp. zn. 11 Tdo 1390/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2019, sp. zn. 3 Tz 61/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. 4 Tz 67/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2019, sp. zn. 6 Tz 38/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 20 Cdo 2578/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 20 Cdo 5494/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 84/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 7 Tdo 942/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1029/2014.

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. 5. 2016, sp. zn. 4 Tmo 2/2016.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 1. 2003, sp. zn. 6 To 137/02.

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. 5 To 20/2016.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 10. 2019, sp. zn. 6 To 35/2019.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. 7. 2003, sp. zn. 12 To 335/2003.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 70 Co 132/2017.

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 25 Co 153/2017.

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. 6. 2019, sp. zn. 4 To 186/2019.

Rozsudek Okresního soudu v Semilech ze dne 7. 9. 2015, sp. zn. 2 T 92/2015.

Rozsudek Okresního soudu v Lounech ze dne 4. 3. 2019, sp. zn. 15 Tm 16/2018.

Online zdroje:

Portál evropské e-Justice: Odškodnění obětí trestných činů [online]. [cit. 2020-11-29]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_compensation_to_crime_victims-448-cs.do.

Jak se vyvíjela dvoutýdenní repo sazba ČNB? *Česká národní banka* [online]. 2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Jak-se-vyvijela-dvoutydeni-repo-sazba-CNB/>.

TOMEŠOVÁ, J. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. Právní prostor, 2016 [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnych-utrapp-jako-nemajetkove-ujmy>.

SCHWARZ, V. *Újmy na zdraví a odčinění jednotlivých nároků*. Epravo.cz [online]. Praha: epravo.cz, 2018 [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ujma-na-zdravi-a-odcineni-jednotlivych-naroku-108132.html>.

NEJVYŠŠÍ SOUD. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: [http://nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/8517900DEC23DEA4C125807A004A24E3/\\$file/A%20-%20Preambule%20-%20Sbirka.pdf](http://nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/8517900DEC23DEA4C125807A004A24E3/$file/A%20-%20Preambule%20-%20Sbirka.pdf).

MALIŠ, D. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví potřetí – zákoutí a taje redakční opravy metodiky. *Epravo.cz* [online]. 19. 5. 2015 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-potretri-zakouti-a-taje-redakcni-opravy-metodiky-97885.html>.

Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2019. *Český statistický úřad* [online]. 2020 [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2019>.

ŘEZNÍČEK, D., OHRAZDA, F. *Adhezní řízení aneb možnosti poškozeného domáhat se náhrady škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení v rámci trestního řízení*. Epravo.cz [online]. Praha: epravo.cz, 2015 [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/adhezni-rizeni-aneb-moznosti-poskozeneho-domahat-se-nahrady-skody-nemajetkove-ujmy-ci-bezduvodneho-obohaceni-v-ramci-trestniho-rizeni-99567.html>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (3. období 1998-2002) [online]. 2000 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayv6mrwgvpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2006) ze dne 6. 2. 2003. *Beck-online* [online]. [cit. 2021-

04-07]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mraqzav6mrrhbpwi6q&rowIndex=0,>

Ostatní zdroje:

Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, sněmovní tisk č. 785/0 (3. období, 1998-2002) ze dne 30. 11. 2000.

Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, sněmovní tisk č. 617/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 27. 2. 2012.

Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Evropská komise [online]. Brusel, 18. 5. 2011, s. 6. [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011PC0275&from=EN>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, sněmovní tisk č. 753/0 (7. období, 2013-2017) ze dne 29. 3. 2016.

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce postupu státního zástupce při ustanovování opatrovníka poškozenému, který je právnickou osobou [obcemi či krajem], v přípravném řízení ze dne 30. 9. 2009, Brno: Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, poř. č. 2/2009, s. 2.

Směrnice Nejvyššího soudu k výkladu ustanovení trestního řádu a právech a postavení poškozeného v trestním řízení a o náhradě škody způsobené trestným činem (o adhezním řízení) ze dne 4. 6. 1962, sp. zn. Pls 1/1962.

Důvodová zpráva k zákonu č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, sněmovní tisk č. 229/0 (6. období, 2010-2013) ze dne 19. 11. 2011.

Zahraníční zdroje:

Chart of signatures and ratifications of Treaty 116. *Council of Europe* [online]. Strasbourg, 2020 [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/116/signatures?p_auth=5Tbypcxx.

DE CASADEVANTE ROMANI, C. F., *International law of victims*. Max Planck Yearbook of United Nations Law [online]. Koninklijke Brill N.V, 2010 (14), [cit. 2020-10-25]. Dostupné z: https://www.mpil.de/files/pdf3/mpunyb_06_casadevante_14.pdf.

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. United Nations, General Assembly. Resolution no. A/RES/40/34.

EUROPEAN PARLIAMENTARY RESEARCH SERVICE. *The Victims' Rights Directive, European Implementation Assessment*. [online]. Brussels, 2017 [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU\(2017\)611022_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU(2017)611022_EN.pdf).

EVANS, C. The Right to Reparation in International Law for Victims of Armed Conflict. *Cambridge University Press*. [online]. New York, 2012 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r31595.pdf>.

European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Council of Europe. Strassbourg. Convention no. 116.

Explanatory Report to the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. *Council of Europe* [online]. Strasbourg, 24. 11. 1985 [cit. 2020-12-30]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800c96fc>.

KATSORIS, N. C., *The European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes: A Decade of Frustration*. *Fordham International Law Journal*. 1990. Vol. 14. Is. 1. [online]. s. 206-212 [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=ilj>.

MILQUET, J., *Strengthening Victims' Rights: From Compensation to Reparation. For a new EU Victim's rights strategy 2020 – 2025*. [online]. Luxembourg, 2019 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strengthening_victims_rights_-_from_compensation_to_reparation_rev.pdf.

Proposal for a Council Directive on compensation to crime victims. Explanatory Memorandum. European Commission [online]. Brussels, 16. 10. 2002 s. 71-72 [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002PC0562&from=EN>.

Recommendation No. R (85) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure. Council of Europe. Strassbourg. 1985.

Recommendation No. R (87) 21 of the Committee of Ministers to Member States on the Assistance to Victims and the Prevention of Victimisation. Council of Europe. Strassbourg. 1987.

Recommendation No. R (2006) 8 of the Committee of Ministers to Member States on Assistance to Crime Victims. Council of Europe. Strassbourg. 2006.

UNITED NATIONS OFFICE FOR DRUG CONTROL AND CRIMINAL PREVENTION. Handbook on Justice for Victims. *Center for International Crime Prevention*. [online]. New York, 1999 [cit. 2020-11-07]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/pdfid/479eeb1a2.pdf>.

Seznam použitých předpisů:

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majtkových trestních sankcí uložených v trestním řízení

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění

Zákon č. 351/2013 Sb.,

Zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Zákon č. 221/1991 Sb., o vojácích z povolání

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku a veřejných rejstříků právnických a fyzických osob a evidence údajů o skutečných majitelích

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení.

Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2004 o odškodňování obětí trestných činů.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/eu ze dne 25. 10. 2012 kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestního činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.

Adhezní řízení

Abstrakt

Předkládaná rigorózní práce se zaměřuje na téma adhezního řízení, tedy na specifickou součást trestního řízení, v rámci které soud rozhoduje o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Právě tyto negativní následky mohou vzniknout a v mnoha případech také vzniknou v důsledku spáchání trestného činu. Uvedené téma proto silně souvisí s osobou poškozeného, neboť právě poškozenému nároky na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení vznikají, a jsou to právě poškození, kteří tyto nároky v adhezním řízení uplatňují.

Práce se proto ve své úvodní části věnuje právě osobě poškozeného a jeho jednotlivým právům, zejména pak právu poškozeného uplatnit nárok na náhradu způsobené újmy, dále objasňuje rozdíl mezi osobou poškozeného a obětí trestného činu a zabývá se také postavením poškozeného a oběti v mezinárodní a evropské právní úpravě. Další část práce se již plně zaměřuje na problematiku adhezního řízení, konkrétně na jeho význam a specifika, kdy objasňuje některé odlišnosti od podoby trestního řízení, a dále také na jednotlivé subjekty adhezního řízení, kdy se zabývá jak osobami fyzickými, tak právníckými. V dalších částech, se práce vypořádává s jednotlivými hmotněprávními nároky, které lze v adhezním řízení uplatňovat, a zejména pak s vlastním průběhem adhezního řízení, kde otevírá problematiku řádného uplatnění nároku poškozeného, podmínek, za kterých může soud o nároku poškozeného rozhodovat a rovněž problematiku podoby jednotlivých výroků, kterými tak soud činí. Pozornost je věnována také opravným prostředkům, a to opravným prostředkům řádným a mimořádným, a rovněž jednotlivým formám odklonů, v rámci kterých dochází k rozhodování o náhradě škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Závěr práce pak obsahuje zhodnocení současné podoby právní úpravy adhezního řízení v České republice a předkládá určité návrhy a podněty, na základě kterých by bylo možné novelizovat aktuálně účinnou právní úpravu za účelem zefektivnění adhezního řízení a v určitých oblastech zajištění zlepšení jeho funkce.

Klíčová slova

Adhezní řízení

Poškozený

Nemajetková újma

Adhesive proceedings

Abstract

The presented thesis focuses on the topic of adhesive proceedings, ie on a specific part of criminal proceedings, in which the court decides on damages, non-material damage or the issuance of unjust enrichment. It is these negative consequences that may, and in many cases do, result from the commission of crime. This topic is therefore strongly related to the person of the injured party, as the injured party is entitled to damages, non-pecuniary damage and the issue of unjust enrichment, and it is the injured parties who assert these claims in the adhesive proceedings.

Therefore, in its introductory part, the thesis deals with the injured party and their individual rights, especially the right of the injured party to claim damages in general. It further clarifies the difference between the injured party and the victim and also deals with the position of the injured party and the victim in international and European law. The next part of the thesis is completely focused on the issue of adhesive proceedings, notably on its importance and specifics, which clarifies some differences from the form of criminal proceedings, and also on subjects of adhesive proceedings, where it deals with both natural persons and legal entities. Furthermore, the thesis deals with particular substantive claims that can be asserted in the adhesive proceedings, and especially with the own form of the adhesive proceedings, where it deals with the issue of application of the injured party's claims, conditions under which the court can decide on the injured party's claim and also the issue of individual sentences by which the court does so. Attention is also paid to legal remedies, namely ordinary and extraordinary remedies, as well as to individual forms of diversions, in which decisions on compensation for damage, non-material damage and the issuance of unjust enrichment are made. The conclusion of the thesis presents an evaluation of the current form of legal regulation of adhesive procedures in the Czech Republic and it presents certain proposals and suggestions on the basis of which it would be possible to amend the currently effective legislation to streamline adhesive procedures and to improve its function in certain areas.

Key words

Adhesive proceedings

Injured party

Non-material damage